

...som skal ha alle det beste, som vi aldri kommer til å glemme!
...som skal ha alle det beste, som vi aldri kommer til å glemme!
...som skal ha alle det beste, som vi aldri kommer til å glemme!
Men like en stund fremover skal vi inn i alle sammen
fra arbeid, samme konygner, fattede gjenstand o.s.v.

Stikken fra kjøkkenet i sammensammen!

TIL KILDENE!

KARTLEGGING AV REGIONALE
OG LOKALE ARKIVER

TIL KILDENE!

KARTLEGGING AV REGIONALE
OG LOKALE ARKIVER

ABM-UTVIKLING
POSTBOKS 8145 DEP
N-0033 OSLO

TELEFON: 23 11 75 00
TELEFAKS: 23 11 75 01

POST@ABM-UTVIKLING.NO
WWW.ABM-UTVIKLING.NO

TRYKK: PDC TANGEN AS

FORSIDEBILDE: HORTEN
HUSMORSKOLE, FYLKES-
ARKIVET FOR VESTFOLD.
FOTO: CEDRIC ARCHER

ISSN 1503-5972
ISBN 82-8105-051-9

ABM-UTVIKLING 2007

241 379
Trykksak

INNHOOLD

Forord	4
Sammenfatninger og forslag	6
1. Innledning	12
2. Kategorier bevaringsinstitusjoner	16
3. Status for institusjonenes arbeid med arkiv	20
4. Status for foto, film, lydfestinger og andre samlinger	32
5. Lesesalsforhold og rutiner	40
6. Magasinforhold og ressursbruk	44
7. Resultater: Næringer	60
8. Resultater: Organisasjoner	84
9 Resultater: Personarkiv, samlinger, institusjoner, legat/stiftelser	92
Litteratur	94

FORORD

Kartleggingsprosjektet om bevarings- og formidlingssituasjonen for lokalt- og regionalt kilde-materiale (arkivkartleggingen) er forankret i St.meld. nr. 22 (1999-2000). Her tar Kultur- og kirke departementet til orde for å kartlegge hva som finnes av lokalhistorisk og annen kulturvern-basert aktivitet i norske lokalsamfunn med basis i institusjoner, foreninger og lag av ymse slag. Og videre heter det at «Siktemålet er å få fram en situasjonsrapport om vern og formidling av privat-arkiv og tradisjonsmateriale av lokalt og regionalt opphav.»

Arkivkartleggingen er et samarbeidsprosjekt mellom ABM-utvikling og fylkeskommunene. Arbeidet tok til våren 2003 med utarbeidelse av prosjektbeskrivelse. Våren 2004 begynte registreringsarbeidet i pilotfylkene Møre og Romsdal, Hordaland og Aust-Agder. Fra 2005 ble kartleggingsprosjektet ført videre i resten av fylkene, basert på de erfaringer som var høstet i pilot-prosjektet.

I løpet av prosjektperioden er prosjektleders arbeid og forslag blitt forelagt for og behandlet av

støttegrupper knyttet opp mot prosjektet. Takk for bidrag fra referansegruppen som har bestått av fylkesbiblioteksjef Lars Hansen Juvik, statsarkivar Astrid Løvlien, avdelingsleder Harald Hamre, fylkesarkivar Egil Nysæter, leder for Landslaget for lokal- og privatarkiv, Marit Hosar, statsarkivar Dag Mangset og avdelingsdirektør ved ABM-utvikling, Gudmund Valderhaug. Prosjektgruppen har vært sammensatt av Jens Vindvad og Lars Wenaas som har hatt data-tekniske oppgaver, og Bjørn Bering i siste fase. Rapporten er ført i pennen av Svein Fygle, som også har vært leder for prosjektet.

Vi håper dette arbeidet vil bli et viktig grunnlag for en framtidig arkivutredning!

Oslo, juni 2007

Jon Birger Østby,
DIREKTØR

Randi Ertesvåg,
AVDELINGSDIREKTØR

Horten husmorskole, Fylkesarkivet for Vestfold. Foto Cedric Archer.

SAMMENFATNINGER OG FORSLAG

Den foreliggende kartleggingen av vern og formidling av arkiv og tradisjonsmateriale med lokal og regional tilknytning ble meldt fra Kultur- og kirke departementet i St.meld. nr 22 (1999-2000). Departementet ønsket en situasjonsrapport for blant annet å kunne vurdere resultater og som bakgrunn for å etablere en statlig støtteordning for privatarkiv. Stortingets familie og kulturkomiteen sluttet seg i en merknad til dette.

Kartleggingen er utført som et samarbeid mellom fylkeskommunene og ABM-utvikling, og er gjennomført ved hjelp av prosjektmedarbeidere i alle fylkene.

Etter kontakt med mer enn 1700 potensielle bevaringsinstitusjoner, sto prosjektet igjen med 822 institusjoner som har levert data til kartleggingbasen. Prosjektet har også registrert historielag som har tatt i mot arkivmateriale for bevaring. Det er i kategoriseringen gjort et skille mellom arkivinstitusjoner og «lokalhistoriske arkiv». Dette er ikke et entydig skille, men har vært hensiktsmessig for presentasjonen av data. Videre er «kommuner» som ivaretar depotoppgaver for

egne avsluttede (historiske) arkiv, regnet som egen institusjonstype. Dette er kommuner som ikke har etablert eller har knyttet seg til en depotinstitusjon.

Arkivverket, Riksarkivet og de åtte statsarkivene, er med på undersøkelsen med data for bestand av privatarkiv. Arbeidet med statlige arkiver er ikke kartlagt her, siden Arkivverket ivaretar denne oversikten. Imidlertid vil det fremgå at også andre institusjoner har tatt i mot noe arkivmateriale med statlig opphav.

Privatarkivene

Den nasjonale samkatalogen for privatarkiver, som vedlikeholdes i Riksarkivet, gir oversikt over vesentlige deler av det privatarkivmaterialet som er ordnet og tilrettelagt for bruk og som er registrert i standard arkivsystem (ASTA). Den foreliggende rapporten inneholder opplysninger om hva som er bevart i institusjonene, herunder relativt store mengder som er lagret uordnet og utilgjengelig og derfor heller ikke katalogisert. Samlet er det kartlagt om lag 75. 000 hyllemeter privatarkiver.

Dette er basert på brede undersøkelser, men det faktiske omfanget er likevel høyere, både fordi det er underrapportering av særlig det mest uordnede og uoversiktlige materialet og fordi det har kommet til arkiver etter at kartleggingen ble avsluttet.

De spesialiserte arkivinstitusjonene har hånd om nær 60 prosent av det samlede privatarkivmaterialet. Museene har nær 30 prosent. De resterende 10 prosent fordeler seg på biblioteker med Nasjonalbiblioteket som den viktigste, historielag, kommuner (uten egen arkivinstitusjon) og andre. Institusjonene oppgir at nærmere 70 prosent er ordnet og katalogisert.

Det er store skjevheter i det bevarte materialet, både med hensyn til typer av arkiver og i den geografiske fordelingen. Eksempelvis har Arbeiderbevegelsens Arkiv og Bibliotek både sentralt og med sine lokalarkiver medvirket til at arkiver fra institusjonens målgrupper er sikret i lang større grad enn andre organisasjonsarkiver. Idrettsbevegelsen er eksempel på virksomhet som er svakt dokumentert gjennom bevaring av organisasjonenes egne arkiver.

Geografiske mønstre i det bevarte arkivmaterialet henger selvfølgelig nært sammen med hvor de mest kompetente bevaringsinstitusjonene har virket. I de fylkene der fylkeskommunen og kommunene har etablert institusjoner for privatarkiver, har man hatt grunnlag for å sikre et utvalg av arkiver som kan dokumentere regionens historie og kultur. På den andre siden har vi fylker der ingen har tatt seg av privatarkiver på en systematisk måte, slik at man står nærmest uten primærkildene til forståelse av regionens og lokalsamfunnenes historie. Bildet må utfylles ved at sentrale institusjoner likevel har gjort en innsats på lands-

plan som har resultert i bevaring av viktige arkiver med regional tilknytning.

Oppbevaring av privatarkiver er fortsatt et problemområde. I for mange tilfeller ser vi at institusjoner tilbyr seg å bevare arkiver eller deler av arkiver av stor verdi uten at institusjonen kan garantere god og sikker oppbevaring. Kartleggingen avdekker alvorlige mangler i den fysiske sikringen, og det er eksempler på at unikt arkivmateriale har gått tapt etter avlevering til bevaringsinstitusjon. På dette området kan mye oppnås med bedre kunnskaper om sikring av arkiver, men det må også avtales arbeidsdeling regionalt som legger til grunn at en bevaringsinstitusjon for arkiv må kunne tilby gode og sikre arkivmagasiner. Det er en utfordring, blant annet for ABM-utvikling, å følge opp disse oppgavene.

Samlet sett viser kartleggingen at det har skjedd mye positivt på privatarkivområdet de siste 20 årene, særlig gjennom innsatsen til fylkeskommuner, kommuner og Arkivverkets institusjoner. Men også flere museer, noen biblioteker og andre ikke-offentlige institusjoner har hatt betydelige roller. Viktige verdier er sikret, og arkivene blir stadig mer etterspurt av ulike brukergrupper. Likevel er hovedkonklusjonen at Norge ikke ligger spesielt godt an i arbeidet med privatarkivene og dermed heller ikke i dokumentasjon av frivillig organisasjonsliv, næringsliv og enkeltpersoner.

Resultatene er preget av det har manglet virkemidler og støtteordninger og at innsatsen på landsplan har vært lite planmessig. Arbeidet med bedriftsarkivene har særlige svakheter, og mest alvorlig er det at det er gjort lite med arkivene etter større bedrifter som, i tillegg til å være sen-

trale i vår samlede næringslivs- og bedriftshistorie, ofte har vært kraftsentra for etablering av byer og lokalsamfunn – og i det hele for sosial, kulturell og politisk utvikling. Det relativt store antall bedriftsarkiver og andre privatarkiver som er bevart og som det er redegjort for i rapporten, kan virke å stå i motsetning til dette bildet. Men her må det understrekes at en stor andel av det bevarte materialet er ufullstendige arkiver, alt for ofte er det fragmenter og nærmest bare prøver av det opprinnelige arkivet som er tatt vare på. Der er behov for særlige tiltak for å sikre dokumentasjonen av industrimiljøer og industrikultur. I tillegg må det pekes på at det bevart relativt lite som dokumenterer «nye» næringer, blant annet fra service-, informasjons-, markedsførings- og kunnskapsbedrifter – og fra nyere tids nettverkspreget organisasjonsliv.

Særlig de større, etablerte arkivinstitusjonene har gjort mye for å bedre tilgjengeligheten til arkivene. Det er også eksempler på mindre institusjoner som legger til rette for bruk. Men generelt er tilgjengeligheten ikke god. Det er tre grunner til dette:

- 1) Manglende infrastruktur, kompetanse og service i mange institusjoner. Et betydelig antall institusjoner som tar i mot bevaringsverdige arkiver, mangler leseplasser for publikum og har ikke ordninger for betjening av publikum. Institusjoner som ellers informerer om virksomheten via Internett, er ofte ikke i stand til å informere om sine privatarkiver på nettet.
- 2) Stor grad av uordnede arkiver og manglende katalogisering. En betydelig mengde bevarte privatarkiver ligger helt uordnet i institusjoner som ikke har ressurser eller planer for arkiv-

NOEN HOVEDUTFORDRINGER OG FORSLAG

Det er behov for å utrede behov og utviklingsveier i arbeidet med samfunnets arkiver

Utgangspunktet for en slik utredning må være samfunnets og befolkningens behov for dokumentasjon og kildemateriale, både på landsplan og regionalt. Det vil være aktuelt å vurdere tiltak for å styrke og utvikle arkivenes rolle som moderne og tydelige samfunnsinstitusjoner, herunder se på om nåværende organisering og arbeidsdeling er hensiktsmessig. Utfordringene i en tid der arkivene både i offentlig forvaltning og i privat virksomhet skapes i digitale formater, og der befolkningen i økende grad forventer enkel tilgang via informasjonsnettverk («digital tilgang»), vil stå sentralt. En arkivutredning bør gjøres med et blikk på tilsvarende utredninger og prosesser som er gjennomført i bibliotek- og museumssektoren uten at forslag dermed skal kopieres.

ABM-utvikling vil foreslå at det blir tatt initiativ til en slik utredning.

I tillegg illustrerer kartleggingen noen særlig utfordringer:

1. Bevarte og tilgjengelige arkiver representerer i for liten grad en helhetlig og representativ samfunnsdokumentasjon
 - Viktige samfunnssektorer er svakt dokumentert, og det er store regionale skjevheter
 - Privatarkivarbeidet mangler plan og støtteordninger

- Det er sikret for lite av de større bedriftsarkivene
- Det er gjort lite med sikte på å kunne ta hånd om elektroniske privatarkiver

Forslag:

- a) Det innføres en støtteordning for bevaring av privatarkiver, som meldt i St.meld. nr 22 (1999-2000)
- b) Det bør avtales arbeidsdeling og samarbeid mellom institusjonene regionalt og utarbeides regionale bevaringsplaner for privatarkiver. Tiltak bør gjennomføres i samarbeid mellom ABM-utvikling og Riksarkivaren
- c) Institusjoner som har magasinplass og kompetanse til å dokumentere industrikultur og bevare arkiver fra større nøkkelbedrifter, bør få støtte til å gjennomføre et antall bevaringsprosjekter
- d) Det bør gjennomføres prosjekter med sikte på å få erfaringer med bevaring av elektroniske arkiver fra bedrifter, organisasjoner og enkeltpersoner. Fellesløsninger for sikring og oppbevaring av elektroniske arkiver bør vurderes (felles digitale sikringsmagasin)

2. Mange bevaringsverdige og unike arkiver er ikke godt sikret og er ikke gjort tilgjengelig

Forslag:

- a) Samarbeid og institusjonsutvikling skal legges opp med sikte på gode regionale fellesløsninger; eksempelvis i form av samlokalisering, fellesmagasin, avtaler om arbeidsdeling eller på annen måte. Særlig ABM-utvikling, Riksarkivaren og de fylkeskoordinerende

institusjonene for privatarkiver må styrke sitt samarbeid med sikte på støtte opp under slike tiltak.

- b) Det skal gjennomføres tiltak som sikrer at felles standarder for arkivordning, arkivinformasjon og tilrettelegging for bruk blir lagt til grunn i alle bevaringsinstitusjoner, herunder bruk av programvare som bygger på anerkjente standarder

3. Arbeidet med digitalisering og tilrettelegging for publikum må medvirke til å synliggjøre bredden i arkivmateriale og i institusjonenes tilbud

Forslag:

- a) Planer og tiltak for digitalisering og arkivformidling via Internett skal omfatte relevante og interessante utvalg av arkiver fra både statlig, kommunal og privat samfunnssektor

ordning. I tillegg kommer at arkiver som oppgis å være ordnet, ikke er behandlet etter faglige standarder, slik at tilgjengeligheten i praksis er begrenset. Mange institusjoner mangler også kompetansen som kreves for å katalogisere arkivene.

- 3) Manglende standardisering, både i bevaringsarbeidet, i arkivordning/katalogisering og i IKT-systemer som benyttes. Et antall institusjoner har medvirket til å løsrive arkivserier og enkelt dokumenter fra sin sammenheng, og har etablert samlinger uten å ivareta arkivfaglige prinsipper. Det benyttes fortsatt systemløsninger for katalogisering og arkivinformatjon som ikke er basert på anerkjente standarder. Bevisstheten om faglige krav, er blitt klart styrket de senere årene, men eksisterende samlinger er fortsatt preget av tidligere praksis.

Bedre tilgjengelighet til de store kulturelle og forskningsmessige verdiene som privatarkivene representerer, krever med andre ord tiltak for

- a) utvikling av bevaringsinstitusjonene,
- b) ordning og tilrettelegging av arkivmaterialet og aktiv arkivformidling,
- c) faglig standardisering.

Kommunearkivene

Det er registrert omlag 156.000 hyllemeter eldre kommunalt arkivmateriale (avsluttede historiske arkiver, stort sett er dette eldre enn fra 1970). Det er ikke tatt med avsluttede arkiver som fortsatt ligger i de enkelte virksomheter som har skapt arkivene, slik at den samlede mengden i virkeligheten er langt større. Det er feilkilder i datagrunnlaget, særlig fordi det i et antall kommuner uten

egen depotordning for eldre arkiv, er vanskelig å skille aktive arkiver fra historisk og avsluttet materiale.

Både de interkommunale arkivene, kommunearkiver i større kommuner, byarkivene og andre har de siste cirka 30 årene gjort mye for sikre befolkningen – og våre etterkommere – tilgang til kommunale arkiver. Disse arkivene er en hovedkilde til kunnskap om våre lokalsamfunn og gir blant annet grunnlag for å arbeide med primærkilder i skolene. Det hører med at kommunale arkiv også er nødvendige som dokumentasjon av enkeltpersoners personlige interesser og rettigheter. Samtidig må det understrekes at kommunale og private arkiver ofte må sees i sammenheng, også for å kunne etterspore offentlig virksomhet – som når private barnehjem og andre institusjoner har utført oppgaver for det offentlige.

Også i arbeidet med kommunearkivene er det store geografiske skjevheter. Etterslepet er særlig stort der enkeltkommuner har valgt å holde depot for eldre arkiver i sentraladministrasjonen eller på annen måte uten tilknytning til interkommunal arkivordning eller annen arkivfaglig institusjon. Fortsatt er det slik i noen kommuner at innbyggerne ikke kan forvente å få hjelp til å finne fram til og bruke eldre arkivmateriale som interesserer dem, eller som berører dem personlig.

Foto, film/video, lydfestinger og annet materiale

Både private og kommunale arkiver inneholder foto, film og lydfestinger. Kartleggingen gir en oversikt over dette og har referanser til andre undersøkelser. Særlig er det mye av verdifulle fotografier i eldre arkiver. Tradisjonelt har det vært bygget opp egne fotosamlinger i mange

bevaringsinstitusjoner uten at opprinnelig arkivopphav og tilknytning er tatt vare på, og ofte uten at de øvrige deler av arkivene er sikret. Dette svekker potensialet som kilder, både i det fotografiske materialet og i de arkivene som fotoene er hentet ut av. I tillegg kommer at slik oppstyking av arkiver, svekker begrunnelsene for sammenhengende bevaring og allsidig bruk av viktige bedrifts- og organisasjonsarkiver. Når også fotografier, film og lydfestinger med arkivmessig tilknytning til statlig og kommunal virksomhet, er tatt ut av arkivene, er dette gjort i strid med lovverket. I oppfølgingen av denne rapporten, vil det være et mål å avvikle all slik «slakting av arkiver».

Arkiv som skapes i digitale formater og digitalisering av arkiv

Det er tatt vare på ubetydelige mengder privatarkiver som er skapt i digitale formater. Unntakene er stort sett tekstfiler og enkle registre fra enkeltpersoner og mindre organisasjoner. Selv om det så langt har vært naturlig å prioritere eldre materiale, er det klart at en institusjon i framtiden ikke kan ha en rolle i bevaring av privatarkiver hvis den ikke har kompetanse, utstyr og lokaler til å forvalte elektronisk arkivmateriale.

Arbeidet med elektronisk materiale i kommunene har kommet noe lenger. Både de interkommunale arkivene, byarkivene og fylkesarkivene har kompetanse til å ta hånd om elektroniske arkiver, og har begynt å ta i mot datasett fra databasesystemer, tekstfiler og annet fra kommunale virksomheter. Det samlede omfanget er likevel lite.

Når vi unntar fotografier fra arkiver, foregår det så godt som ikke arbeid med digitalisering av

dokumenter fra privatarkiver. Dette er klart uheldig fordi det kan oppfattes som signal om at disse arkivene har mindre verdi som kilder og dokumentasjon enn arkiver fra statlig og kommunal virksomhet. Det medvirker også til å videreføre skjevheter i institusjonenes formidlingsarbeid og i brukermønstre. Skal bevaringsinstitusjonene kunne tilby en helhetlig og relevant samfunnsdokumentasjon, forutsetter det tilgang på et bredt og representativt kildemateriale fra både statlig, kommunal og privat samfunnssektor. Digitaliseringsatsingen må derfor bli et landsomfattende løft, som trekker med seg bredden i materialet og hele landskapet av institusjoner.

Formidling

Mange arkivinstitusjoner er aktive og synlige i arkivformidlingen og flere har søkbare databaser og andre tilbud på Internett. De er også eksempler på at arkivbevaringen går sammen med utadrettet informasjon. Det lages nettutstillinger, undervisningsopplegg, publikasjoner og annet når viktige arkiver kommer inn til bevaringsinstitusjonen. Det er avgjørende at det støttes opp under dette arbeidet i institusjonene, og at de nødvendige standarder og verktøyene kommer på plass. Det overordnede målet er at de store kulturelle verdiene som arkiver og annet kildemateriale representerer, blir tatt bedre vare på og gjøres enklere tilgjengelig for befolkningen.

INNLEDNING

1.1 Bakgrunn for prosjektet

I St.meld. nr. 22 (1999-2000) tar Kultur- og kirke-departementet til orde for følgende tiltak innen arkivsektoren:

«Departementet tek sikte på å kartleggja betre kva som finst av lokalhistorisk og annan kulturvernbasert aktivitet i norske lokalsamfunn med basis i institusjonar, foreiningar og lag av ymse slag. Siktemålet vil vera å få fram ein situasjonsrapport om vern og formidling av privatarkiv og tradisjonsmateriale av lokalt og regionalt opphav.

Departementet vil dessutan skipa til ei statleg støtteordning for vern og formidling av privatarkiv. Dette må sjåast i samanheng med at det er naudsynt med ei noko sterkare satsing på privatarkiv for å unngå at vi vert sitjande att med eit skeivt kjeldegrunnlag for innsikt i norsk samfunns- liv...»¹

Jfr. også følgende merknad i Inst. S. Nr. 46:
«Komiteen har også merket seg at departemen-

tet tar sikte på å utarbeide en situasjonsrapport om vern og formidling av privatarkiver og tradisjonsmateriale av lokalt og regionalt opphav. Komiteen imøteser en slik situasjonsrapport og mener også denne bør gi grunnlag for en nærmere vurdering av evt. tiltak for å styrke sektoren»²

I brev til ABM-utvikling om særlige oppfølgingspunkter på arkivsektoren ber Kulturdepartementet om at ABM-utvikling tar ansvaret for å følge opp dette tiltaket. Det heter videre i brevet:

«Dette tiltaket er etter sin ordlyd ikke strengt begrenset til arkivbasert virksomhet, men det er forutsetningen at det skal tas utgangspunkt i vern og formidling av arkivmateriale med utpreget lokal tilknytning. Det ligger imidlertid godt til rette for at Abm-utvikling i tråd med tiltenkte profil legger et sektorovergripende perspektiv til grunn. Rammene for og målene med situasjonsrapporten må først nærmere defineres. En særlig

¹ St.meld. nr. 22 (1999-2000): Kjelder til kunnskap og oppleving. Om arkiv, bibliotek og museum i ei IKT-tid og om bygningsmessige rammevilkår på kulturområdet, s. 109

² Inst..S.nr. 46 (2000-2001) fra familie-, kultur- og administrasjonskomiteen om Kjelder til kunnskap og oppleving – Om arkiv, bibliotek og museum i ei IKT-tid og om bygningsmessige rammevilkår på kulturområdet, kap. 2, s. 7, 2. spalte

aktuell samarbeidsaktør vil være Landslaget for lokal- og privatarkiv (LLP)»³

1.2 Målsetning med situasjonsrapporten

Målet med situasjonsrapporten er å presentere data om forvaltning og formidling av arkivmateriale og tradisjonsmateriale av lokalt og regionalt opphav. Som arkivmateriale regnes privatarkiv og kommunalt/fylkeskommunalt arkivmateriale. Bare arkivmateriale som er i bevaringsinstitusjoner er registrert. Bevaringsinstitusjoner er spesialiserte arkivinstitusjoner, lokal- og regionalhistoriske arkiv av ulike typer, museer, bibliotek, historielag, kommuner og andre. Riksarkivet og åtte statsarkiv er ikke med i kartleggingen, med unntak av registrering av data om privatarkiv.

Målet med rapporten er først og fremst å gi oversikt over

1. bevaringsinstitusjonene; hvordan de er organisert, arbeidsområder og rutiner for arbeid med arkiv/samlinger
2. hvilke typer arkivmateriale/samlinger som er bevart i de bevaringsinstitusjoner som omfattes av prosjektet
3. hvilke samfunnsfunksjoner og geografiske områder dette materialet dokumenterer, samt
4. bevarings- og formidlingssituasjonen for materialet.

Rapporten kan også

5. foreslå tiltak for å styrke bevaringen av arkiv/samlinger i regioner og innenfor samfunnssektorer som er dårlig dokumentert,
6. peke på formidlingstiltak som kan forene bruk

³ Brev av 05.04.2002

av arkiver/samlinger fra ulike bevaringsinstitusjoner, og

7. gi en oversikt over lokalt og regionalt arkivmateriale/samlinger som ikke er i en bevaringsinstitusjon som omfattes av kartleggingen.

1.3 Datagrunnlag og metode

Innsamlingen av data er basert på to operasjoner:

1. Registrering av opplysninger om bevaringsinstitusjonene (skjema 1), og opplysninger om arkivskapere og arkiv/samlinger i en database (heretter kalt kartleggingsdatabasen) via et Web-grensesnitt.⁴ For arkiv/samlinger gjelder dette data som ikke allerede er registrert i arkivprogrammet Asta. Dette arbeidet er utført av medarbeidere i hvert fylke.
2. Eksport av opplysninger om arkivskapere og arkiv/samlinger som er registrert i Asta, og import av disse data inn i kartleggingsdatabasen. Til dette formål er utviklet et eget dataprogram som anvender samme tekniske løsning som ved eksport av data til Samkatalogen for privatarkiv, bare utvidet med muligheten til også å eksportere opplysninger om kommunale og fylkeskommunale arkiver.

1.3.1 Noen kommentarer til metode og datagrunnlag

Det følgende er noen utfyllende opplysninger om registreringsarbeidet og oppbyggingen av kartleggingsdatabasen:

1.3.2 Endringer fra pilotprosjekt til hovedprosjekt

Erfaringene fra registreringsarbeidet i pilotfylkene tilsa en nedjustering av detaljeringsnivået på opplysninger om kommunale og fylkeskommu-

⁴ Webgrensesnittet består av 36 forskjellige skjermbilder

nale arkivskapere. Av tids- og praktiske hensyn gikk man i hovedprosjektet bort fra å registrere alle kommunale arkivskapere av typen nemnder, etater, institusjoner og lignende. Kun den enkelte kommune ble registrert som arkivskaper. Videre gikk man bort fra å registrere arkivopplysninger helt ned på serienivå. Sistnevnte endring omfattet også registrering av privatarkiv.

1.3.3 Arkivkartleggingen er ingen arkivstatistikk

Feltarbeiderne i hvert fylke startet registreringsarbeidet med å sette opp en liste over potensielle bevaringsinstitusjoner. Disse var landsdekkende arkivinstitusjoner, lokal- og regionalhistoriske arkiv av ulike typer, museer, bibliotek, historielag, kommuner og andre. Institusjonene ble kontaktet. Det endte opp med at 822 bevaringsinstitusjoner ble registrert i databasen, og disse utgjør det store flertallet av institusjoner i Norge, som har tatt i mot arkiv for bevaring. Av de øvrige cirka 900 institusjonene som ble kontaktet, svarte 684 (75 prosent) at de ikke hadde aktuelle samlinger av typen papirarkiv, foto, film/video, lydfestinger eller andre typer samlinger. Herav var det 150 museer, 250 bibliotek, 216 historielag og 68 i kategorien «andre». Dette bekrefter vel først og fremst at bibliotek og historielag stort sett har andre oppgaver enn å være depot for privatarkiv/samlinger. Det samme kan delvis sies om mange museer. De resterende 225 institusjonene svarte ikke på henvendelsene, eller ble ikke fulgt opp av tids- og kostnadmessige årsaker.

Arkivkartleggingen kan ikke brukes til å sette opp en fullverdig detaljert statistikk over arkiv- og samlingsbestanden i våre bevaringsinstitusjoner, heller ikke over rutiner og magasinforhold i de

samme institusjonene. Det har ikke vært hensikten. Derimot kan vi med stor grad av sikkerhet si at de data som er registrert dekker godt det samlede arkivlandskapet, både med hensyn til arkivbestand, oppbevaringsforhold, kvalitet på samlingsforvaltning og tilgjengelighet for publikum. Så godt som alle institusjoner av noen størrelse har levert data til kartleggingsdatabasen og flertallet av de mindre arkivbevarende institusjoner er også dekket.

1.3.4 Arkivbestand og bevaringsinstitusjoner er ikke statisk

Fra arkivkartleggingen startet opp i pilotfylkene i mars 2004 til de siste data ble registrert våren 2006, har det skjedd en del endringer særlig i arkiv-/samlingsbestand, men også til en viss grad i bevaringsinstitusjonene; organisering, rutiner, magasinforhold med mer.

Når rapporten fra kartleggingsprosjektet foreligger, vil det ha skjedd flere endringer etter kartleggingsfasen. Først når det er etablert en årlig norsk arkivstatistikk vil vi kunne få et presist og oppdatert bilde av forholdene. Slik vil det nødvendigvis være når innhenting av data foregår over flere år. Dette er første gang det er gjennomført en slik kartlegging her i landet. Uansett om datagrunnet er endret over tid, vil arkivkartleggingen gi et godt bilde av arkivlandskapet i Norge i perioden 2004-2007. I neste omgang vil kartleggingen gi et godt grunnlag for arbeidet med en landsdekkende arkivstatistikk.

Fylkesarkivet for Vestfold. Foto: Cedric Archer

BEVARINGSINSTITUSJONER

Til sammen 822 bevaringsinstitusjoner har deltatt i arkivkartleggingen. De fordeler seg som vist i figur 2.1

2.1 Arkivinstitusjoner

Av de 44 arkivinstitusjonene er fem byarkiv, fem fylkesarkiv, ni interkommunale arkivinstitusjoner, 16 spesialarkiv, åtte statsarkiv samt Riksarkivet. De ni arkivinstitusjonene i Arkivverket (Riksarkivet og åtte statsarkiv) har bare deltatt i kartleggingen med data om privatarkiv. Det er altså ikke registrert opplysninger om disse på samme omfattende måte som for de øvrige bevaringsinstitusjonene. Begrunnelsen er at dette er etablerte institusjoner med gode arkivfaglige rutiner og oppbevaringsforhold – og som i mange år har rapportert sitt arbeid til fagdepartementet.

2.1.1 Byarkivene

Byarkivene er depotinstitusjon for bykommunenes kommunale arkiver. I tillegg bevarer noen av dem privatarkiver. De fem byarkivene er: Oslo, Hauge-sund, Stavanger, Bergen og Trondheim. Etter at

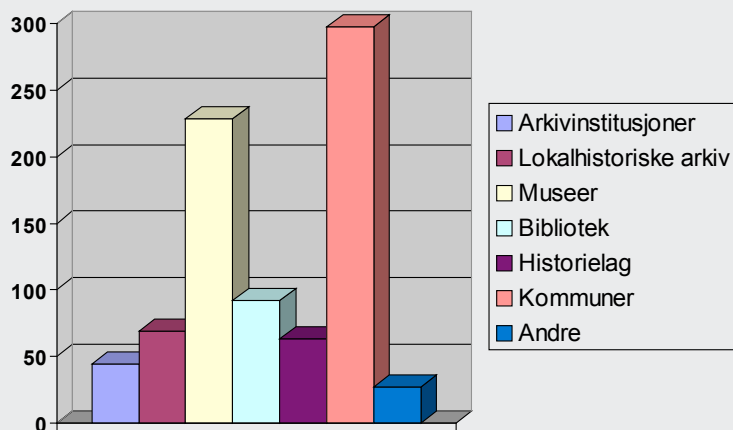
arkivkartleggingen ble avsluttet, er det opprettet byarkiv i Tromsø og Drammen.

2.1.2 Fylkesarkivene

Fylkesarkivenes funksjoner og oppdrag varierer noe. Noen yter konsulenttjenester til kommunene og til ulike privatarkivinstitusjoner, andre har som primær oppgave å være depot for fylkeskommunens egne arkiver. Flere bevarer også privatarkiver, og noen av dem er blant de største privatarkivdepotene her i landet. Alle fylkesarkivene har deltatt i kartleggingen; Fylkesarkivet i Oppland, Fylkesarkivet for Vestfold, Hordaland fylkesarkiv, Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane og Arkiv i Nordland. De to sistnevnte ivaretar også depot- og arkivdannings-tjenester for kommunene i fylket, og er også for interkommunale arkivinstitusjoner å regne (se nedenfor).

2.1.3 Interkommunale arkivordninger og arkivselskap (IKA-er)

IKA-ene ble opprinnelig opprettet for å hjelpe medlemskommunene med å ordne eldre arkiv-

Figur 2.1 Antallet bevaringsinstitusjoner som har deltatt i arkivkartleggingen fordelt på de ulike kategorier

materiale. Deretter ble det ordnede materialet brakt tilbake til kommunene. I begynnelsen av 1990-årene begynte noen IKA-er å ta i mot personregistermateriale for oppbevaring. Etter hvert ble IKA-ene foreløpige depot for eldre kommunalt arkivmateriale. Noen av disse institusjonene har også opprettet, er i ferd med å opprette eller har planer om å opprette felles arkivdepot for medlems- eller eierkommunene. Ved siden av å ordne arkiv, yter IKA-ene kommunene og fylkeskommunene tjenester i forbindelse med arkivdanningen.

De ni IKA-ene som har deltatt i arkivkartleggingen er: IKA Kongsberg (for kommunene i Buskerud, Telemark og Vestfold), Aust-Agder kulturhistoriske senter avd. Aust-Agder-Arkivet, Interkommunalt arkiv i Vest-Agder IKS, IKA Rogaland, Interkommunalt arkiv i Hordaland IKS, Interkommunalt arkiv for Møre og Romsdal IKS, Interkommunalt arkiv i Trøndelag IKS (for kommunene i Nord-og Sør-Trøndelag), Interkommunalt arkiv i Troms og Interkommunalt arkiv i Finnmark. I tillegg er opprettet Østfold interkommunale arkivselskap, men institusjonen har

ikke deltatt i arkivkartleggingen da institusjonen foreløpig ikke er depot for kommunearkiv eller privatarkiv. I Oppland, Hedmark og Akershus er det ikke opprettet IKA-er.

Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane samt IKA-ene i Trøndelag, Møre og Romsdal, Rogaland, Vest-Agder og Aust-Agder har opprettet felles depot for medlemskommunene.

2.1.4 Spesialarkiv

Spesialarkiv har gjerne blitt opprettet på initiativ fra store private organisasjoner. Fra til å begynne med å ta vare på sine egne organisasjoners arkiver, har mange spesialarkiver også begynte å ta imot arkiv fra andre organisasjoner og bedrifter. De 16 spesialarkivene som har deltatt i arkivkartleggingen kan deles inn i følgende underkategorier:

- Arbeiderbevegelsens arkiv i Møre og Romsdal, Telemark, Hedmark og Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek i Oslo.
- Billedsamlingen Universitetet i Bergen, Østfold fylkes billedarkiv, FylkesFOTOarkivet i Møre og Romsdal

- Stiftelsen Norsk Lydinstitutt (Stavanger), Museet i Nord-Gudbrandsdalen IKS – Folke-musikkarkivet i Vågå, Norsk Jazzarkiv, Norsk Visearkiv, Folkemusikkarkiv i Telemark
- NMS Arkiv, Norsk Luthersk Misjonssamband
- Sauda Lokalararkiv
- Samisk arkiv (som fra 2005 er en institusjon i Arkivverket)

2.2 Lokal- og regionalhistoriske arkiver

Til sammen 69 arkivinstitusjoner i kategorien lokal- og regionalhistoriske arkiver har deltatt i arkivkartleggingen. Disse institusjonene tar gjerne vare på ikke-offentlig arkivmateriale fra blant annet organisasjoner, bedrifter og personer. I tillegg har de vanligvis også samlinger av fotografier, film, lydfestinger, stedsnavn og minne- og tradisjonsstoff. Lokal- og regionalhistoriske arkiver fungerer ofte som lokale studiesentra som tilbyr brukerne diverse referansemateriale av typen litteratur, kopier, mikrofilm og avisutklipp.¹ De er gjerne knyttet til museer, bibliotek, bygdeboknemnder, historielag, kommunale depotinstitusjoner, kulturkontor/kulturstyre eller andre, men de finnes også som selvstendige stiftelser.

Opplandsarkivet er et nettverkssamarbeid mellom privatarkivinstitusjonene i Oppland. Disse er samlokalisert og en del av de fem regionmuseenes virksomheter. Nettverket består i alt av ni privatarkivinstitusjoner og fire folkemusikkarkiver. Nettverket har et felles sekretariat, lokalisert ved Mjøsmuseet på Gjøvik. De ulike avdelingene har ansvar for alt privatarkivarbeidet i sin region, som varierer i størrelse fra en til seks kommuner.

Ellers er 12 lokalhistoriske arkiver i Vest-Agder

¹ Lange/Mangset/Ødegaard, 2001 s. 42

drevet av kommuner med det formål å ta vare på privatarkiv.

2.3 Museer

Norske museer har i stor grad engasjert seg i bevaring av privatarkiver, og museene er derfor en hovedkategori blant de bevaringsinstitusjoner som har bidratt til arkivkartleggingen. Til sammen 229 museer er registrert i databasen, hvorav hovedtyngden er kulturhistoriske museer. I tillegg er det noen kunst- og kunstindustrimuseer, naturhistoriske museer og museer i underkategorien «annen type». I kategorien «annen type» er museer som Hardanger fartøyvernssenter, Ole Bull-akademiet, Norsk Oljemuseum og Norsk Fiskeindustrimuseum.

2.4 Bibliotek

Til sammen 92 biblioteker har deltatt i arkivkartleggingen, herav flest folkebibliotek, noen fylkesbibliotek og fag- og forskningsbibliotek, deriblant Nasjonalbiblioteket.

2.5 Historielag

63 historielag er registrert i kartleggingsdatabasen. Det er ingen høy andel tatt i betraktning at Landslaget for lokalhistorie er hovedorganisasjon for 416 historielag.² I tillegg kommer en del historielag som ikke er organisert gjennom Landslaget. Det er heller ikke historielagenes primære oppgave å bevare privatarkiv eller andre samlinger.

2.6 Kommuner

Av landets 434 kommuner og 19 fylker (inkl. Sval-

² Nettside for Landslaget for lokalhistorie

bard) er 298 registrert som bevaringsinstitusjon i kartleggingsdatabasen.³ Av disse er ni kommuner registrert to ganger – som arkivinstitusjon med kommunalt arkivmateriale og som bevaringsinstitusjon med privatarkivsamling. Til sammen fem av bevaringsinstitusjonene er registrert som kommuner som bare har privatarkivsamling.

Byene Oslo, Haugesund, Stavanger, Bergen og Trondheim har overlatt sine arkiv til byarkivene. Videre er de fylkeskommunale arkivene fra Nordland, Sogn og Fjordane, Hordaland, Vestfold og Oppland oppbevart hos de respektive fylkesarkiv.

Kommunene som selv oppbevarer sitt arkivmateriale er altså å regne som kommunal arkivinstitusjon. De skal tilfredsstillere kravene i arkivforskriften om etablering av kommunale arkivdepot :

«Arkiv som ikkje lenger er i bruk for administrative formål (eldre arkiv), og arkiv etter organ som er nedlagde eller har avslutta verksemda si (avslutta arkiv), skal avleveres til arkivdepot.

Arkivverket (Riksarkivet og statsarkiva) er arkivdepot for alle statlege organ. Kommunar og fylkeskommunar skal opprette egne ordningar for arkivdepot. Som eit minimum skal slike ordningar innebere at det løpande ansvaret for eldre og avslutta arkiv blir plassert ein stad, at ein har til rådvelde nødvendige lokale for å oppbevare arkiva, og at ein etablerer rutiner som ivaretek dei spesifiserte krava til arkivdepot.

Kommunar og fylkeskommunar kan overføre depotoppgåver til ei interkommunal depotordning».⁴

Til sammen 285 kommuner er registrert som

³ Tre kommuner i Oppland er ikke registrert, da ressursene ikke strakk til.

⁴ Forskrift om offentlige arkiver av 11. desember 1998 nr. 1193

bevaringsinstitusjoner med kommunalt arkivmateriale i kartleggingsdatabasen. I tillegg er rundt 150 kommuner registrert enten under byarkiv, fylkesarkiv, IKA eller annen type bevaringsinstitusjon – blant annet museum. De har altså overført ansvaret for eldre avsluttet arkiv til annen arkivinstitusjon. Av landets 433 kommuner/fylkeskommuner var 274 kommuner medlem av en interkommunal arkivordning da de ble registrert i kartleggingsdatabasen – altså vel 64 prosent av landets kommuner.⁵ Andelen kommuner med medlemskap varierte fra full eller så å si full dekning i Vest-Agder, Aust-Agder, Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal – til mellom 50 og 60 prosent i Nordland, Buskerud og Østfold.

2.7 Andre typer bevaringsinstitusjoner

Så kommer en liten pott på 27 bevaringsinstitusjoner som har bidratt med data.

Dette er institusjoner som ikke naturlig hører heime i de andre kategoriene. Vi nevner institusjoner som Trysil Kommuneskoger KF, Moelven Industrier ASA, Skagerak Energi A/S, Melsomvik og omegns Vel, Rådet for Folkemusikk og Folkedans og Norsk polarinstitutt. Hovedtyngden er imidlertid bedrifter som har tatt vare på egne arkiver.

⁵ Nysæter-utvalget oppgir tallet til 279.

STATUS FOR INSTITUSJONENES ARBEID MED ARKIV

3.1 Bevaringsinstitusjoner med arkiv

Som arkivinstitusjoner regnes: byarkiv, fylkesarkiv, IKA-er og spesialarkiv. Noen spesialarkiv har kun foto eller lydfestinger. Riksarkivet og åtte statsarkiv er her ikke medregnet.

Størsteparten av de bevaringsinstitusjoner som har deltatt i arkivkartleggingen, har arkivmateriale – enten kommunalt-, privat- eller begge kategorier. Vel 98 prosent av kommunene som er registrert i kartleggingsdatabasen oppbevarer sitt eget avsluttede (historiske) arkivmateriale og/eller privatarkiver (figur 3.1).

3.1.1 Bevaringsinstitusjoner med privatarkiv

Alle bevaringsinstitusjoner utenom kommuner som oppgir å ha arkivmateriale, har privatarkiv. Av kommunene, har 138 av 298 som er registrert som bevaringsinstitusjoner, privatarkiv. Mengdeforhold blir kommentert nedenfor.

3.1.2 Bevaringsinstitusjoner med offentlig arkivmateriale
I tillegg til 285 kommuner har også andre kategorier bevaringsinstitusjoner arkivmateriale med

offentlig proveniens (opphav) i sine magasiner. Dette er illustrert i figur 3.2.

Det er overraskende at statlig arkivmateriale fremdeles ligger ute hos historielag, lokal- og regionalhistoriske arkiv og museer. Det dreier seg stort sett om mindre fragmenter av arkiver og samlet har materialet begrenset omfang. Mest problematisk er dette i de tilfeller der samlinger er bygget opp på basis av enkelt dokumenter fra ulike arkiver uten at den opprinnelige arkivmessige tilknytningen er registrert (fotosamlinger og annet). Slik oppbevaring av statlig og kommunalt arkivmateriale er i strid med Arkivloven og blir kommentert slik i en av rapportene fra fylkene: «Et forhold som kartleggingen har avdekket, er at flere museer oppbevarer offentlig materiale som skulle vært avlevert til kommune eller statsarkiv. Disse har blitt oppfordret til å sørge for avlevering til offentlig depot...».¹ Det samme sies om historielag.

Kommunalt arkivmateriale oppbevares også i andre institusjoner enn kommunearkiver, byarkiv,

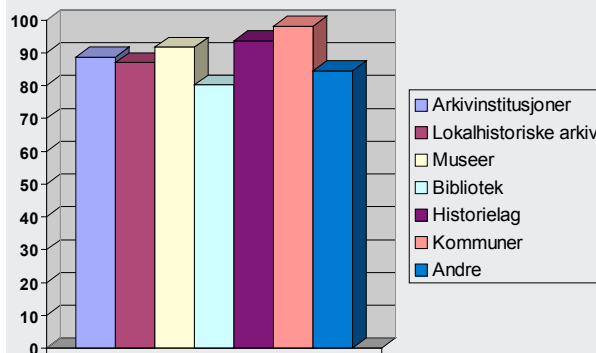
¹ Rapport fra arkivkartleggingen i ett av fylkene

fylkesarkiv og IKA-er. Noen kommuner har overlatt alt sitt arkivmateriale til et museum i kommunen. I tillegg har først og fremst historielag, lokal- og regionalhistoriske arkiv og biblioteker noe kommunalt arkivmateriale. Over 40 prosent av historielagene i Norge tar vare på noe kommunalt arkivmateriale.

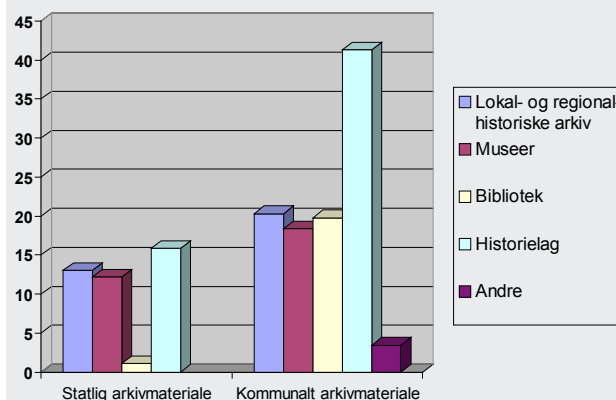
3.2 Arkivbestand privatarkiv

Bevaringsinstitusjonene som har deltatt i arkivkartleggingen, oppgir å oppbevare samlet cirka 75.000 hyllemeter privatarkiv. Trolig ligger mengden bevarte privatarkiv i norske depotinstitusjoner nærmere 100.000 hyllemeter enn 50.000 hyllemeter. Dette kan antas på bakgrunn av at en del mindre bevaringsinstitusjoner ikke har deltatt i kartleggingsprosjektet. Dernest er det noen store bedrifter som har egen depotordning, det vil si at de oppbevarer, forvalter og formidler sitt historiske arkivmateriale på en rimelig profesjonell måte. Dette gjelder blant annet Norsk Hydro, Kreditkassen, Storebrand og flere andre bedrifter.

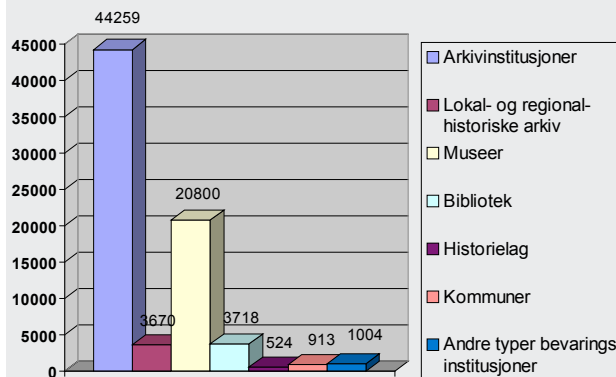
Hvor store mengder bevaringsverdig privatarkiv som finnes ute i eksisterende eller nedlagte bedrifter og organisasjoner, er vanskelig å vite noe om. Det har vært gjort undersøkelser regionalt (Hordaland og andre), men ikke på landsplan. NOU 1987:35 «Samtidens arkiver – fremtidens kildegrunnlag» anslår mengden arkivmateriale «der ute» til cirka 500.000 – 750.000 hyllemeter. Daglig kastes arkivmateriale, enten bevisst eller av vanvare. Heldigvis blir en del berget på grunn av iherdig innsats fra framsynte og samfunnsbevisste kulturarbeidere. Arkivloven innførte ingen plikt til bevaring eller avlevering til arkivinstitusjon, men loven legger likevel til rette for et mer syste-

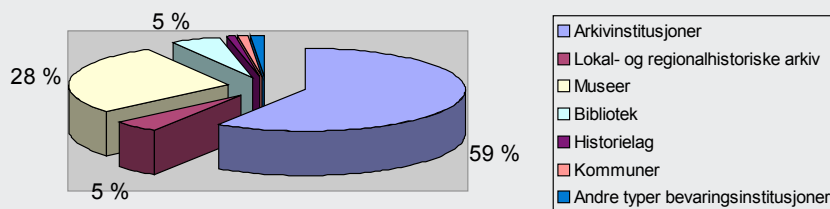
Figur 3.1 Institusjoner som har arkiv i prosent av samlet antall institusjoner i hver kategori

Figur 3.2 Institusjoner med offentlig arkivmateriale i prosent av samlet antall institusjoner i hver kategori

Figur 3.3 Privatarkiv i antall hyllemeter fordelt på ulike kategorier institusjoner

Figur 3.4 Privatarkiv i antall hyllemeter prosentvis fordelt på ulike kategorier institusjoner

matisk arbeid med vern av privatarkiv i offentlig og delvis i privat regi.

Av de 75.000 hyllemeter privatarkiver har arkivinstitusjonene – byarkiv, fylkesarkiv, IKA-er og Arkivverket – nærmere 45.000 hyllemeter. Dette tilsvarer cirka 60 prosent av den samlede bestand i bevaringsinstitusjonene. Herav forvalter Arkivverket med Riksarkivet og statsarkivene 19.000 hyllemeter. Den øvrige fordelingen går frem av figurene 3.3 – 3.5. Av spesialarkivene har Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek 7.200 hyllemeter – altså godt over halvparten av privatarkivbestanden i denne type bevaringsinstitusjoner. De interkommunale arkivinstitusjonene (IKA-er) har foreløpig ikke tatt hånd om særlig store mengder privatarkiv.

Museumssektoren er en viktig aktør i privatarkivarbeidet, og museene forvalter nær en tredjedel av den samlede privatarkivbestand i landets bevaringsinstitusjoner. Det er først og fremst de kulturhistoriske museene som sitter på de store samlingene.

Den tredje store aktøren i bevaring av privatarkiv er lokal- og regionalhistoriske arkiv og biblio-

tek. Begge institusjonstyper oppbevarer omtrent fem prosent av den samlede privatarkivbestand. Ellers har kommuner som ikke er tilknyttet kommunal arkivinstitusjon, over 900 hyllemeter privatarkiv. Noe mer, anslagsvis 1000 hyllemeter ligger i andre typer bevaringsinstitusjoner.

3.3 Privatarkiv i hyllemeter skapt i de enkelte fylker

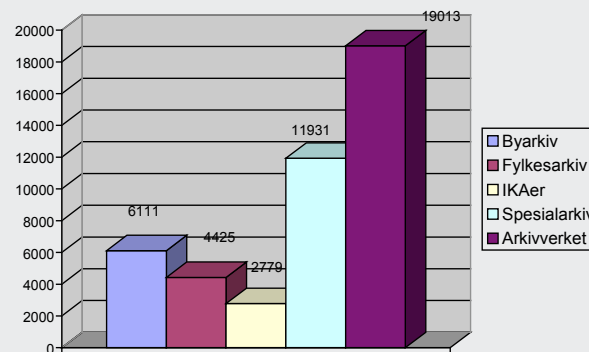
Figur 3.6 viser mengde privatarkiv som er oppgitt å ha opphav i de enkelte fylker. I tallene inngår også privatarkivbestanden i Arkivverkets institusjoner der det har vært mulig å identifisere i hvilket fylke arkivskapere har hatt sitt virke. Det har ikke vært mulig for Statsarkivet i Trondheim. Dermed vil tallene for Nordland, Trøndelagsfylkene og Møre og Romsdal være litt for lave. Privatarkivbestanden i Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek i Oslo er ikke fordelt på de enkelte fylker. Det samme gjelder noen andre bevaringsinstitusjoner i hovedstaden som har privat arkivmateriale skapt i landets øvrige fylker. Privatarkivbestanden for Oslo vil derfor omfatte materiale med tilknytning til virksomheter i andre fylker.

Figur 3.6 gir en god indikasjon på mengde privatarkivmateriale som forvaltes av bevaringsinstitusjoner i det enkelte fylker eller av andre regionale- eller landsdekkende bevaringsinstitusjoner. Av landets fylker er det foruten Svalbard, Finnmark og Troms som kommer dårligst ut med mengde bevart privatarkivmateriale. En viktig årsak til den beskjedne privatarkivbestanden i Finnmark er utvilsomt tyskernes nedbrenning av bebyggelsen i Finnmark under andre verdenskrig. Dessuten har det tradisjonelt vært få institusjoner i dette fylket som har hatt som oppgave å samle inn privatarkiv. Desto viktigere er det å gjennomføre tiltak for å sikre det som fortsatt er mulig å bevare.

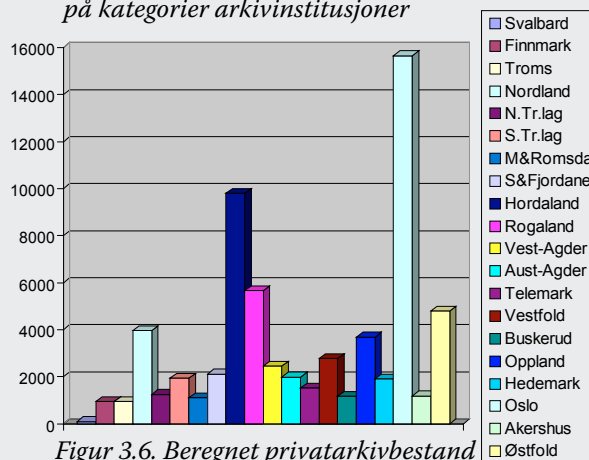
3.4 Ordnet og uordnet privatarkivmateriale

I systemet Asta er åpnet for bruk av ulike ordningsgrader: ferdig ordnet, delvis ordnet, grovordnet, under ordning, uordnet arkiv og uordnet i uordnet aksisjon. Disse alternativene har også vært mulig å bruke ved registrering av arkiv inn i kartleggingsdatabasen. Dataene gir likevel ikke grunnlag for å anslå ordningsgrad utover uordnet og ordnet. Dette er også det viktigste. «Ordnet» innebærer at arkivet er ferdig ordnet og at det foreligger katalog eller arkivliste. Arkivmateriale er med andre ord i teorien tilgjengelig. «Uordnet» omfatter gradene under ordning, grovordnet, delvis ordnet og helt uordnet. Resultatet er trolig at prosentandelen «ordnet» er noe underestimert.

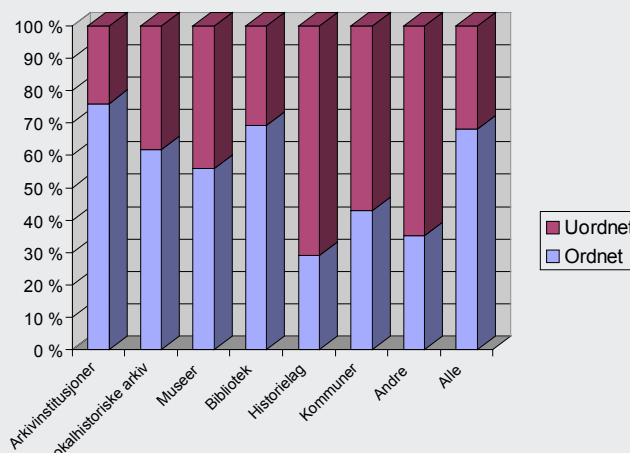
Figur 3.7 illustrerer at nærmere 70 prosent av privatarkivmateriale i bevaringsinstitusjonene er anslått å være ordnet, altså tilgjengelige for bruk. Men ordningsgraden varierer en del mellom de ulike institusjonstypene. Arkivinstitusjonene har

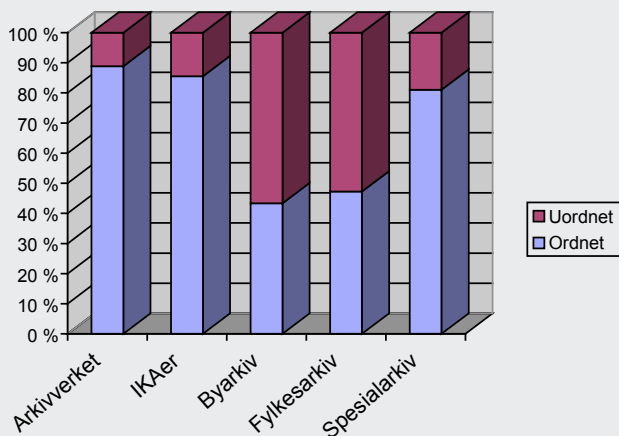
Figur 3.5 Privatarkiv i antall hyllemeter fordelt på kategorier arkivinstitusjoner

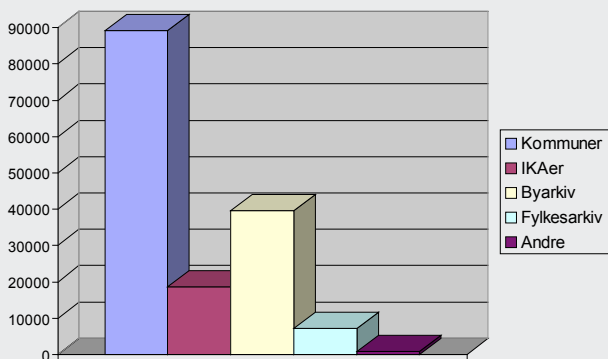
Figur 3.6. Beregnet privatarkivbestand i hyllemeter fra de enkelte fylker

Figur 3.7 Ordnet og uordnet privatarkivmateriale i prosent av den samlede arkivbestand i de ulike kategorier institusjoner

Figur 3.8 Ordnet og uordnet privatarkivmateriale i prosent av den samlede arkivbestand i kategorier arkivinstitusjoner

Figur 3.9 Kommunalt/fylkeskommunalt arkivmateriale i hyllemeter fordelt på ulike kategorier institusjoner

Under «andre» ligger: lokal- og regionalhistoriske arkiv, spesialarkiv, museer, bibliotek og historielag

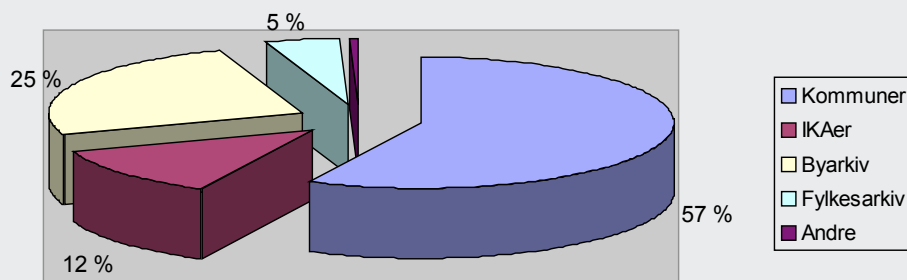
oppgitt den høyeste ordningsprosenten, cirka 75. Museene med sine nesten 21.000 hyllemeter privatarkiv, oppgir at nesten halvdel av materialet er uordnet. Av materiale som er oppgitt ordnet i museer og biblioteker, er en relativt stor andel ikke systematisert eller registrert i henhold til arkivfaglige standarder. Dette reduserer arkivenes verdi som kilder og dokumentasjon. Kartleggingen indikerer at profesjonelle arkivinstitusjoner har et strengere syn på begrepene «ordnet» og «uordnet» enn andre typer institusjoner.

Ser vi isolert på arkivinstitusjonene, kommer byarkivene og fylkesarkivene dårligst ut med henholdsvis opp mot 45 prosent og 47 prosent ordnet materiale. Arkivverket med sitt Riksarkiv og åtte statsarkiv har en ordningsgrad for privatarkivene på opp mot 90 prosent. Blant spesialarkivene bidrar Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek i Oslo sterkt til den gode situasjonen.

Det må brukes kildekritikk på disse tallene. Som nevnt, er det ulike oppfatninger av hva som er å regne som ordnet/uordnet materiale. Der nest er det ikke uten videre slik at arkivmateriale med ordningsstatus uordnet er å regne som helt utilgjengelig for brukerne. For øvrig har det til dels vært en vanskelig jobb for kartleggerne å fastslå mengde av materiale som ligger nedpakket i esker, kasser og sekker. I noen tilfeller har det rett og slett ikke vært mulig å anslå mengde.

3.5 Arkivbestand kommunearkiv

I kartleggingsbasen er det registrert 156.000 hyllemeter kommunalt arkivmateriale. I utgangspunktet skulle det bare registreres avsluttet (historisk) kommunalt arkivmateriale, som var kommet inn til bevaringsinstitusjon/depot. 1960-årene ble

Figur 3.10 Kommunalt/fylkeskommunalt arkivmateriale i hyllemeter prosentvis fordelt på ulike kategorier institusjoner

valgt som skille fordi dette ble lagt til grunn i IKA-ene og fylkesarkivene da institusjonene begynte å samle inn og ordne arkivmateriale for medlemskommunene i 1970- og 80-årene. Arkivmateriale etter ytre etater som ikke er avlevert, er således ikke registrert i kartleggingen, men utgjør store arkivmengder.

Figurene 3.9 og 3.10 viser at det er kommunene, uten tilknytning til byarkiver, museer eller til felles depotordninger i IKA-er og fylkesarkiver, som har de største mengdene kommunalt arkivmateriale, nærmere 90.000 hyllemeter eller 57 prosent av den samlede bestand. Disse er i undersøkelsen regnet som egne bevaringsinstitusjoner. Videre er en fjerdedel av arkivmaterialet oppbevart i byarkiv og fem prosent i fylkesarkiv. Bare 12 prosent av arkivmaterialet er overført til IKA-er. Etter at kartleggingen ble avsluttet, er status endret. Blant annet i Møre og Romsdal og Sogn og Fjordane, har et flertall av kommunene vedtatt å overføre arkivmaterialet til fellesdepot i regi av henholdsvis IKA og fylkesarkiv.

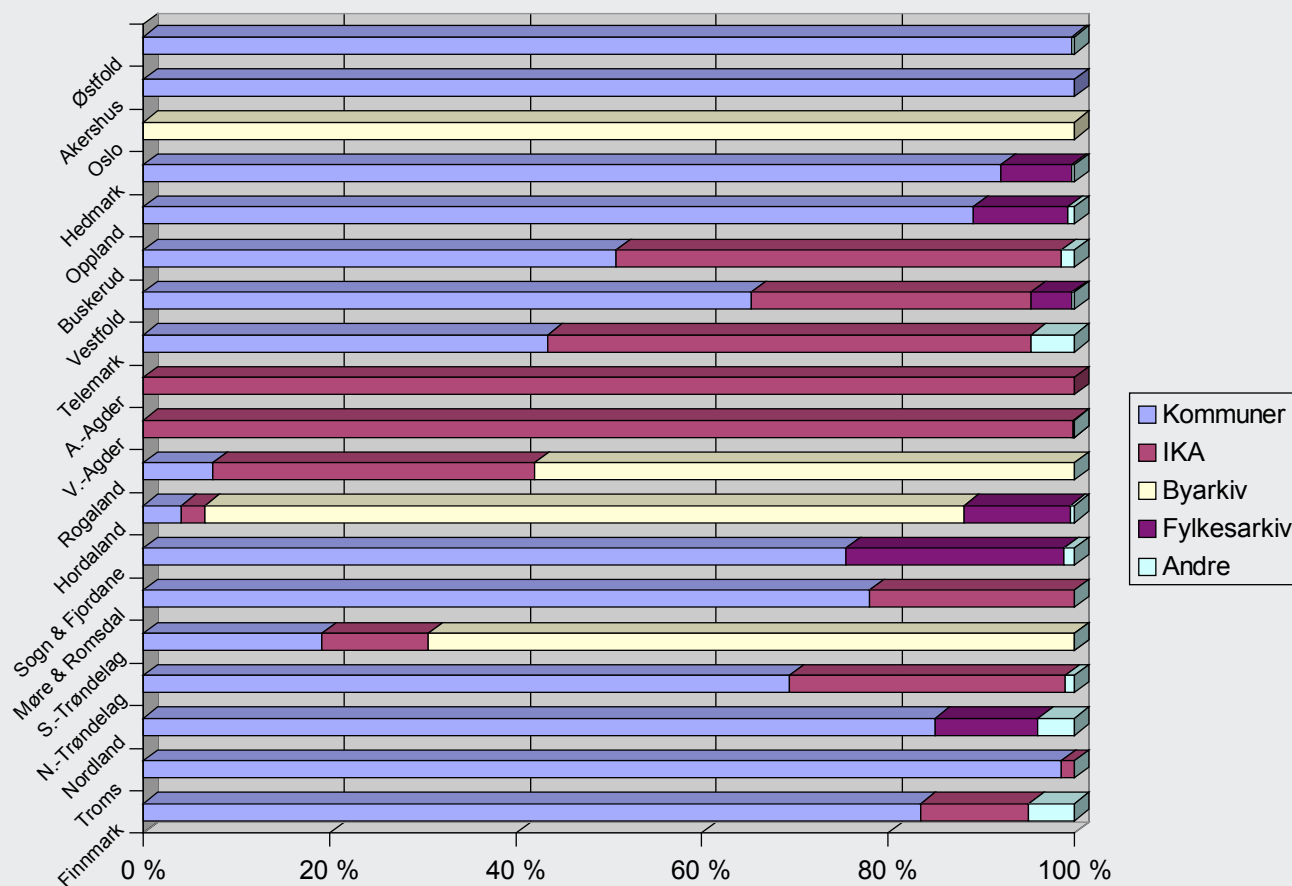
Andre kategorier bevaringsinstitusjoner forvalter

over 800 hyllemeter arkivmateriale – fem prosent av den totale bestanden. Herav har museene over 70 prosent. Lokal- og regionalhistoriske arkiver har 20 prosent av arkivmengden. Det presiseres at noen «lokalhistoriske arkiv» er opprettet av enkeltkommuner med forvaltning av kommunens arkiver som en primær oppgave.

I Akershus og Østfold ligger alt kommunalt/fylkeskommunalt arkivmateriale fremdeles ute i kommunene. I Oppland og Hedmark er situasjonen i stor grad den samme for kommunalt arkivmateriale. Akershus, Oppland og Hedmark er de fylkene der det ennå ikke er opprettet interkommunal arkivordning (planer foreligger) eller annet interkommunalt samarbeid, som løser oppgaver for kommunene med ordning/oppbevaring av sitt arkivmateriale. Fylkesarkivet i Oppland har imidlertid inngått avtaler med enkeltkommuner om ordning og oppbevaring av arkivmateriale.

3.6 Rutiner for arbeid med arkiv

Alle kartleggingsmedarbeiderne hadde problemer med å se på kommunene som bevarings- og

Figur 3.11 Kommunalt/fylkeskommunalt arkivmateriale i hyllemeter prosentvis fordelt på ulike institusjoner i hvert fylke

depotinstitusjoner på linje med andre offentlige arkivinstitusjoner. Av den grunn ble mange av spørsmålene i registreringsskjema vurdert som lite relevante. Årsaken er nok at kun et fåtall kommuner med egen depotfunksjon noenlunde oppfyller arkivforskriftens krav til offentlig arkivdepot, både med hensyn til oppbevaring og tilrettelegging for bruk.

Rutinene og fremfinnsmidlene har bedret seg

mye i de kommunene som er medlemmer av interkommunale arkivordninger eller eiere av interkommunale arkivselskap. Det eldre arkivmateriale er blitt eller er i ferd med å bli ordnet og gjort tilgjengelig for brukere. Det foreligger arkivkataloger og informasjon som kan søkes frem på internett. Det er på denne bakgrunn vi må vurdere opplysninger om arkivrutiner og samlingsforvaltning i denne rapporten. Mange

	Arkiv- institusjoner	Lokal- og regional- historiske arkiv	Museer	Bibliotek	Historie lag	Kommuner	Andre
Tilfeldig mottak	93	100	86	90	95	45	65
Planmessig innsamling /avlevering	87	33	30	18	8	40	43
Dokumentasjon (ordning, registrering, arkivskaper- historie m.m.)	84	50	48	36	19	43	39
Tilgjengeliggjøring	87	67	48	38	20	26	43
Forebyggende konservering:	70	48	51	22	34	35	48
Aktiv konservering:	26	3	6	5		2	4
Tiltak for aktiv formidling	74	33	27	16	10	7	13

Tabell 3.1 Arbeid med arkiv i prosent av samlet antall institusjoner i hver kategori

kommuner som har oppgitt at de har tilfredsstillende arkivrutiner og oppbevaringsordninger, relaterer dette til arbeid som IKA-ene har gjort. Men det er også eksempler å at enkeltkommuner uten tilknytning til interkommunal ordning eller byarkiv har gode arkivrutiner og depotløsninger.

3.6.1 Tilfeldig eller planmessig mottak av arkiv

Som vi ser av tabell 3.1 praktiserer mange bevaringsinstitusjoner stor grad av tilfeldig mottak av arkivmateriale. Med unntak for arkivinstitusjonene er denne praksis for en stor del et resultat av at institusjonene i liten og varierende grad har noen klar bevaringspolitikk. Institusjonene tar i mot de arkiver som de blir tilbudt, tilpasset kapasitet og magasinplass. Til tross for manglende planer og strategier, har bevaringsprosessen ikke entydig karakter av passivt mottak. De fleste institusjonene tar selv initiativer overfor viktige arkivskapere og foretar bevaringsvurderinger.

Med planmessig innsamling av arkiv menes at institusjonen har fastlagt en bevaringspolitikk og gjennomfører innsamlingsaksjoner av bestemte

kategorier arkivmateriale. 40-45 prosent av kommunene har oppgitt å praktisere tilfeldig og planmessig innsamling av eldre arkivmateriale. I denne kategorien faller mange kommuner uten IKA-medlemskap.

3.6.2 Dokumentasjon/tilgjengeliggjøring

Med dokumentasjon av arkivet/samlingen menes å ordne og katalogisere arkivet og registrere opplysninger om arkivskaper (virkefelt, historie, organisasjon, administrasjon). Med ordning «forstås den handlingen som er nødvendig for å analysere, sortere og systematisere arkivmateriale». ² Katalogisering innebærer «registrering av standardisert informasjon om arkivets innhold og ordning» ³ Formålet er at brukere ved hjelp av katalogen kan avgjøre om arkivet er relevant for deres formål. Katalogen kan være utarbeidet på papir og/eller ha form av en database. Gjennom katalogiseringen kodifiseres ordningsarbeidet, og arkivet gjøres tilgjengelig. Hensikten med å registrere opplysnin-

² Lange/Mangset/Ødegaard 2002 s. 222

³ Samme sted

ger om arkivskaperens historie og organisasjon er at arkivbrukeren lettere skal kunne orientere seg om hvordan de ulike delene av et arkiv reflekterer arkivskapers virksomhet, i hvilken grad materialet er fullstendig osv.

3.6.3 Forebyggende og aktiv konservering

Forebyggende konservering blir definert som «kontroll av materialets omgivelser, oppbevaringsforhold og håndtering, i den hensikt å hindre og/eller redusere nedbrytende og ødeleggende faktorer». ⁴ Denne virksomheten innebærer ikke at det blir foretatt direkte inngrep i materialet. Fjerning av binders, stifter og strikk fra arkivmaterialet kan defineres som forebyggende konservering. Dette samme kan vi si om kontroll av magasinforhold. Aktiv konservering består i to prosesser.

- A) Konserverende behandling som går ut på behandle og/eller foreta inngrep i materialet for å stanse/forsinke nedbrytende prosesser.
- B) Restaurering som innebærer at det blir foretatt inngrep i materialet for å gjenskape tidligere form, utseende, kvalitet og funksjon. ⁵

3.6.4 Tiltak for aktiv formidling

Arkivformidling er for tiden inne i en spennende utvikling. En rekke arkivinstitusjoner har utviklet gode løsninger for arkivinformatjon og formidling via Internett. Det er gjennomført formidlingsprosjekter rettet mot ulike brukergrupper. Blant annet samarbeider institusjonene med skoler om konkrete undervisningstilbud som er forankret i læreplanverket og som gjør nytte av arkiv-

materiale i undervisningen. ⁶ Oslo byarkiv, Fylkesarkivet for Vestfold og Opplandsarkivet, avd. Maihaugen har som et resultat av dette fått tilbud inn i Den kulturelle skolesekken. ABM-utvikling har de siste årene stimulert til og bevilget midler til arkivformidling. Arkivenes dag er et annet formidlingsprosjekt som fortjener oppmerksomhet. Formålet med arrangementet er å skape generell interesse for arkiv, øke kunnskapen om materialet som finnes i arkivene, formidle kunnskap om virksomheten til arkivinstitusjonene og deres rolle som kulturinstitusjoner samt å sette fokus på arkivene som kulturell og demokratisk ressurs. Arkivenes dag arrangeres hvert år av arkivinstitusjoner i hele Norden. ⁷ Det må også nevnes at flere arkivinstitusjoner har fått innredet spesialrom for utstillinger, deriblant Bergen Byarkiv, Oslo byarkiv og ABM-institusjonen Dora i Trondheim. Flere institusjoner utarbeider dessuten vandretutstillinger.

Ellers skjer formidling av arkivmateriale også på tradisjonelt vis i arkivinstitusjonene. Materialet brukes i vanlige utstillinger og ved omtale i artikler, bøker og andre publikasjoner. Flere arkivinstitusjoner utgir eget – eller samarbeider om utgivelse av meldingsblad. Blant annet utgir Oslo byarkiv og Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane henholdsvis Tobias og Kjelda, og IKA-ene samarbeider om utgivelse av Arkeion. Riksarkivaren publiserer Arkivmagasinet, og Arkivverket samarbeider med arkivverkene i Danmark, Finland, Island og Sverige om et felles arkivtidsskrift; Nordisk arkivnytt. ⁸

De vanligste formidlingstiltakene i museer er

⁶ Nettside for ABM-utvikling

⁷ Hjemmeside for Landslaget for lokal- og privatarkiv

⁸ I tillegg utgir Norsk Arkivråd og Kommunenes Arkivforbund henholdsvis medlemsbladene Arkivråd og Bevares

⁴ Samme sted, s. 223

⁵ Samme sted, s. 223

bruk av arkivmateriale i utstillinger, og omtale i artikler, bøker og publikasjoner. Mange museer utgir årbøker eller årsskrift. Noen av museene har undervisningsopplegg for skoleklasser. De andre kategorier bevaringsinstitusjoner omtaler arkivmateriale i diverse publikasjoner, samt bruker arkiv i utstillinger. En mindre andel har opplegg for skoleklasser. Noen få bibliotek formidler også via Internett.

3.6.5 Kommentar til tabell 3.1

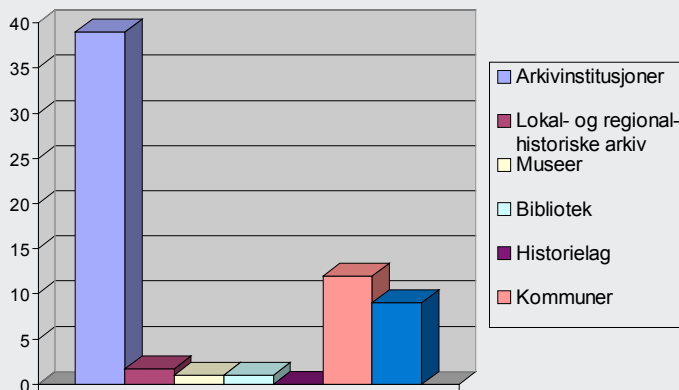
Arkivinstitutionene praktiserer i stor grad anerkjente faglige standarder og rutiner knyttet til bevaring, tilgjengeliggjøring og formidling av arkivmateriale. Av de andre institusjonstypene er det lokalhistoriske arkiver som i størst grad har rutiner for dette arkivfaglige arbeidet. Historielagene som oppbevarer arkiv mangler stort sett rutiner, men så er det heller ikke lagenes primære oppgave å bevare arkiv. Status i museene er vekslende. Rundt halvparten av dem forvalter i liten grad arkivene etter faglige standarder. Dette er en lite heldig situasjon med tanke på at museene har

nærmere en tredjedel av privatarkivmateriale i landet og dessuten har et betydelig kommunalt materiale. Vi har sakset et avsnitt fra en av kartleggingsrapportene som illustrerer denne situasjonen:

«Nettopp graden av tilgjengelighet og formidling er dårlig ved museene. For mange er materialet uordnet og ut fra dette i seg selv lite brukervennlig. Som mulige arkivdepoter, både med tanke på bevaringssikkerhet og formidling, er kvalitet og tilbud i liten grad til stede. Kartleggingen viser at museene i varierende grad har satset på privatarkivarbeid. Kompetansen på dette området er mangelfull, noe som ikke minst viser seg ved ordning og katalogisering av arkivene»⁹

Kommunene kommer ut litt i underkant av museene når det gjelder status og rutiner for dokumentasjon. Tilgjengeliggjøring, forebyggende konservering og formidling praktiseres i liten grad av kommunene. Vi vil tro at mange av tiltakene og rutinene er et resultat av tjenester som IKA-ene har ytt overfor kommunene.

Disse inntrykkene blir bekreftet gjennom registrering Rapport fra arkivkartleggingen i ett av fylkene

Figur 3.12 Institusjoner som bevarer elektronisk arkiv i prosent av samlet antall institusjoner i hver kategori

trering av bevaringsinstitusjonenes bevaringspolitikk og rutiner knyttet til rutinebygging og kvalitetssikring.

3.7 Innsamling og bevaring av elektronisk arkiv

Arkiv både i offentlig og privat sektor skapes i dag stort sett i digitale formater og foreligger på elektroniske informasjonsbærere og lagringsmedier. Dette gjelder tekster, registre/datasett, lyd, bilder og film. Arkivloven pålegger offentlige organ å bevare informasjon i forvaltningen, som har kulturell eller forskningsmessig verdi eller som inneholder rettslig eller viktig forvaltningsmessig dokumentasjon, slik at dette kan gjøres tilgjengelig for ettertiden. Det er en hovedutfordring for bevaringsinstitusjonene å sikre arkivene som kilder og dokumentasjon også når arkivmaterialet foreligger i digitale formater.

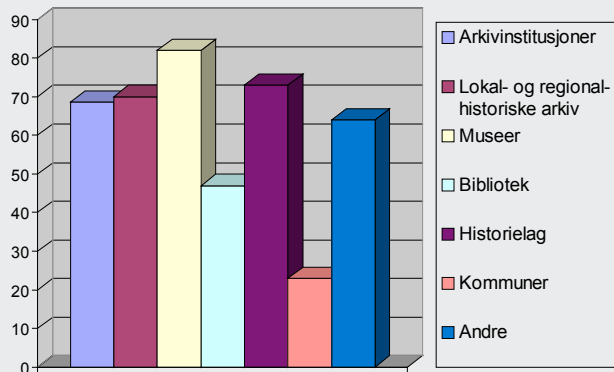
Ifølge figur 3.12 samler rundt 40 prosent av arkivinstusjonene inn og bevarer elektronisk arkiv. Disse er de fleste IKA-er, en del fylkesarkiv og noen byarkiver. Det statlige Arkivverket er ikke omfattet av denne delen av kartleggingen.

Mottak og langtidsbevaring av elektronisk arkiv stiller særlige krav til både kunnskaper, utstyr og programvare. Utviklingsmål i arkivsektoren må sees i lys av denne utfordringen. Uansett vil oppgaven kreve samordning og samarbeid utover rammen av den enkelte kommune og den enkelte institusjon.

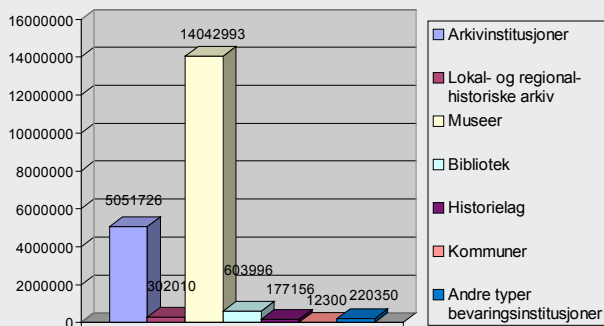

Fylkesarkivet for Vestfold. Foto: Cedric Archer

STATUS FOR FOTO, FILM, LYD OG ANDRE SPESIALSAMLINGER

Figur 4.1 Institusjoner som har fotomateriale i prosent av samlet antall institusjoner i hver kategori

Figur 4.2 Antall fotografier fordelt på ulike kategorier bevaringsinstitusjoner

4.1 Status for institusjonenes arbeid med foto

4.1.1 Bevaringsinstitusjoner med fotomateriale

Oversikten gjelder alle institusjoner som bevarer foto, enten fotografiene inngår som enkelt dokumenter i et offentlig eller privat arkiv eller er løst fra sitt arkivmessige opphav og er innlemmet i en egen fotosamling.

En forholdsvis stor andel av bevaringsinstitusjonene har fotosamlinger. Den største andelen er museene hvor over 80 prosent har fotomateriale.

4.1.2 Arkivbestand foto

Det er til sammen bevart over 20 millioner foto i de institusjoner som har deltatt i prosjektet. Dette gir ingen samlet oversikt over foto i norske institusjoner. Denne oversikten finnes i andre databaser, jfr. ABM-utviklings rapport, *Ut av mørkerommet* (2007). I vår kartlegging er flere store fotobevaringsinstitusjoner ikke med, deriblant Arkivverket, Nasjonalbiblioteket og noen andre store institusjoner.

Søk i kartleggingsbasen og videre i de registrerte samlingene, vil likevel kunne gi ny og interessant

	Arkiv- institusjoner	Lokal- og regional- historiske arkiv	Museer	Bibliotek	Historielag	Kommuner	Andre
Tilfeldig mottak	92	48	87	86	85	59	75
Planmessig innsamling/ avlevering	50	54	48	28	50	29	56
Dokumentasjon (ordning, registrering, arkivskaper- historie m.m.)	71	54	67	40	61	38	69
Tilgjengeliggjøring	83	65	64	56	37	43	62
Forebyggende konservering:	75	54	59	26	41	48	62
Aktiv konservering:	21	6	19	5	2	16	0
Tiltak for aktiv formidling	79	54	56	30	33	16	44

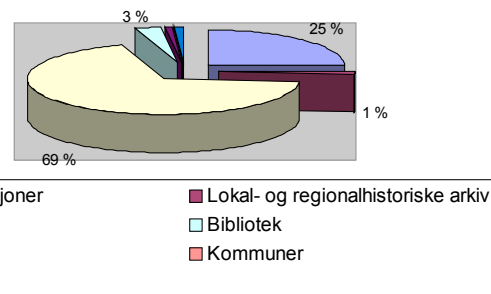
Tabell 4.1 Arbeid med foto i prosent av samlet antall institusjoner i hver kategori

informasjon om fotosamlinger i Norge; opplysninger om materielltype, fotografer, motiver med mer. Mye av denne informasjonen er registrert i fritekstfelt, og det vil kreve en god del arbeid å hente ut rapporter. Her ligger oppgaver og venter.

Av det som er registrert i vår sammenheng, har museene klart mest fotomateriale, over 14 millioner foto, nærmere 70 prosent av fotobestanden. Til sammenligning sitter arkivinstisusjonene på en fjerdedel og bibliotek på tre prosent av fotoene. Av arkivinstisusjonene har Oslo byarkiv over 600.000 fotos og Bergen Byarkiv over 200.000. Universitetsbiblioteket i Trondheim, Gunnerus-samlingen har 350.000 fotos. I historielag, kommuner og andre typer bevaringsinstisusjoner er antallet lite.

4.1.3 Rutiner for arbeid med foto

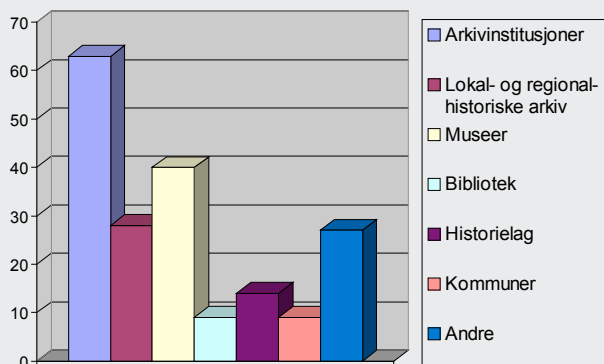
Tabell 4.1 viser at rundt halvparten av bevaringsinstisusjonene driver planmessig innsamling av fotografier, med unntak av bibliotek og kommuner. Her er andelen betraktelig lavere. En større andel arkivinstisusjoner, museer og «andre» har rutiner

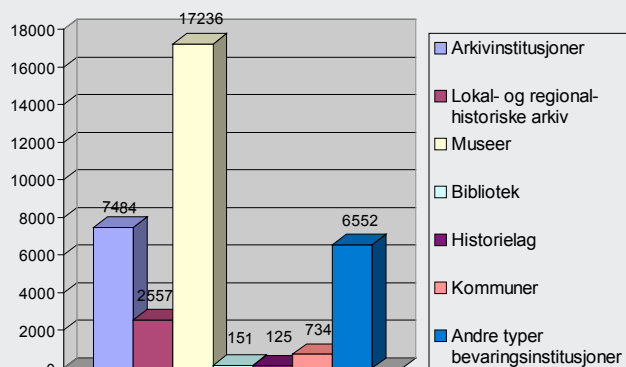
Figur 4.3 Antall fotografier prosentvis fordelt på ulike kategorier institusjoner

og praksis for fotodokumentasjon enn de andre instisusjonskategoriene. Kommuner og bibliotek dokumenterer i mindre grad sine fotosamlinger. Over 80 prosent av arkivinstisusjonene tilgjengeliggjør fotomaterialet, mens andelen er noe mindre for de andre instisusjonskategoriene. Bare en liten andel av bevaringsinstisusjonene har rutiner og ekspertise på aktiv konservering av foto.

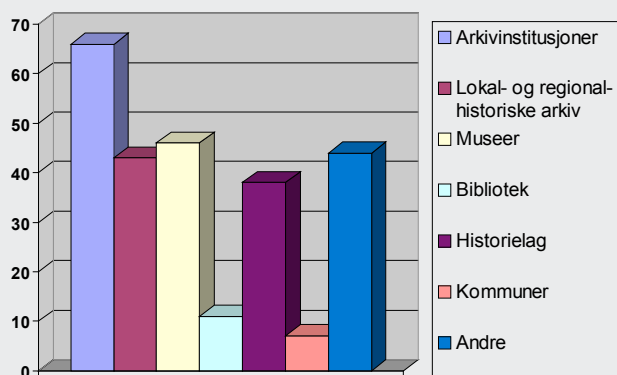
Formidling av fotomateriale blir i størst grad praktisert av arkivinstisusjoner. De vanligste formidlingstiltak er først og fremst via Internett. Fotomateriale blir også mye brukt i utstillinger og i artikler, bøker og andre publikasjoner. Litt over

Figur 4.4 Bevaringsinstitusjoner som har film/video i prosent av samlet antall institusjoner i hver kategori

Figur 4.5 Antall film/video fordelt på ulike kategorier institusjoner

Figur 4.6 Institusjoner som har lydfeستير i prosent av samlet antall institusjoner i hver kategori

halvparten av museene og de lokal- og regional-historiske arkivene driver fotoformidling, og da først og fremst i form av vanlige utstillinger og ved bruk av foto i artikler, bøker og andre publikasjoner. Mange museer formidler også via Internett. Cirka en tredjedel av bibliotekene og historielagene har fotoformidlingstiltak. De vanligste er utstillinger, via Internett og publisering i ulike bøker og publikasjoner. Blant annet har det blitt mer og mer vanlig å bruke fotografier i lokalhistoriske kalendere.

4.2 Status for institusjonenes arbeid med film/video

4.2.1 Bevaringsinstitusjoner med film/video

Over 60 prosent av arkivinstitusjonene og 40 prosent av museene har film/video. For de andre bevaringskategoriene er andelen noe mindre. Vi gjør her oppmerksom på at Norsk Filminstitutt ¹ og NRK Fjernsynet ² ikke er med i kartleggingen.

4.2.2 Film/video-bestand

Bevaringsinstitusjonene har nærmere 35.000 filmer/videoer, hvorav museene har samlet inn over 17.000 eller halvparten av bestanden. Den samlede bestand er nok noe høyere, da noen få institusjoner ikke har oppgitt antall. Arkivinstitusjoner og «andre» bevarer henholdsvis nærmere 7500 og vel 6500 filmer/videoer. For de andre bevaringskategoriene er tallene atskillig lavere.

¹ NF har siden 1955 drevet innsamling, bevaring og restaurering av den norske filmarven i dens forskjellige formater. NF er siden 1990 mot-taksinstitusjon for pliktavlevert film og videogram (Kilde: Verneplan for levende bilder i Norge)

² NRK Fjernsynet har siden 1958 produsert og samlet film til visning i det direkte-sendte fjernsynet, og har siden 1960 lagret senderinger i videoopp-tak (Kilde: Verneplan for levende bilder i Norge)

	Arkiv- institusjoner	Lokal- og regional- historiske arkiv	Museer	Bibliotek	Historielag	Kommuner	Andre
Tilfeldig mottak	86	100	99	100	100	77	100
Planmessig innsamling/ avlevering	36	32	46	25	11	19	43
Dokumentasjon (ordning, registrering, arkivskaper- historie m.m.)	55	37	44	25	22	15	29
Tilgjengeliggjøring	64	53	33	25	11	0	43
Forebyggende konservering:	55	37	41	0	44	19	57
Aktiv konservering:	9	0	12	0	0	0	14
Tiltak for aktiv formidling	23	26	34	0	0	0	43

Tabell 4.2 Arbeid med film/video i prosent av samlet antall institusjoner i hver kategori

4.2.3 Rutiner for arbeid med film/video

Tabell 4.2 viser at nærmere halvparten av museene driver planmessig innsamling av film/video. For arkivinstitusjonene og «andre» er andelen henholdsvis 36 og 43 og noe mindre for de andre kategorier bevaringsinstitusjoner. Over halvparten av arkivinstitusjonene og 44 prosent av museene praktiserer dokumentasjon av samlingene, mens dette i mindre grad gjelder for de andre kategorier bevaringsinstitusjoner. Arkivinstitusjonene og lokal- og regionalhistoriske arkiv «er best på» tilgjengeliggjøring. En svært liten andel av institusjonene har ekspertise på aktiv konservering av film/video.

Mellom 23 og 43 prosent av bevaringsinstitusjonene praktiserer tiltak for aktiv formidling. Museene bruker film/video først og fremst i vanlige utstillinger. Flere museer og arkivinstitusjoner har digitalisert materialet, og tilbyr CD eller DVD for salg. Dette gjelder blant annet noen gamle byfilmer. En del institusjoner arrangerer også filmkvelder.

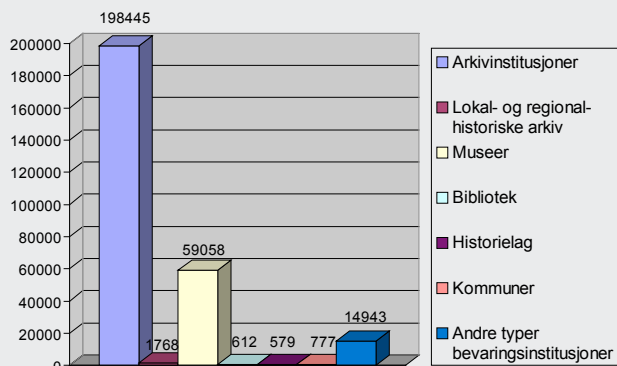
4.3 Status for institusjonenes arbeid med lydfestinger

4.3.1 Bevaringsinstitusjoner med lydfestinger

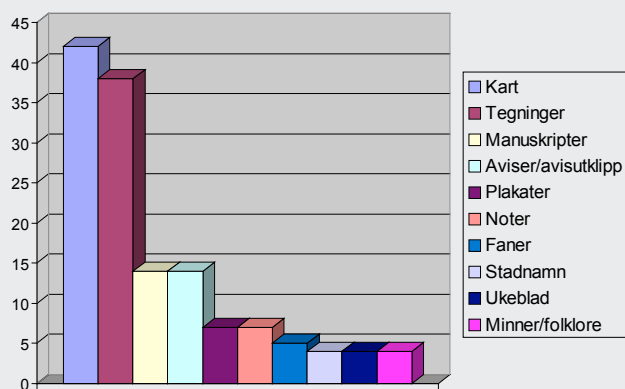
Figur 4.6 viser at henholdsvis 66 og 46 prosent av arkivinstitusjonene og museene har lydfestinger. For lokal- og regionalhistoriske arkiv, historielag og «andre» er andelen mellom 44 og 38 prosent. Kun et lite antall bibliotek og kommuner har lydfestinger.

4.3.2 Bestand av lydfestinger

Det er samlet inn vel 276.000 lydfestinger, hvorav arkivinstitusjoner har 72 prosent (figur 4.7). Den største samlingen har Stiftelsen Norsk Lydinstitutt med 150.000 lydfestinger, mens Folkemusikkarkivet for Møre og Romsdal har over 36.000 lydfestinger. Også Norsk Visearchiv og Norsk Jazzarkiv har store lydsamlinger. Museene har vel 60.000 lydfestinger – 21 prosent av den samlede bestand. «Andre» forvalter nærmere 15.000 lydfestinger, hvorav Musikkinformasjonssenteret (Mic) har 9.200 lydfestinger. Lokal- og regionalhistoriske arkiv, bibliotek, historielag og kommuner har lite lydmateriale.

Figur 4.7 Antall lydfestinger fordelt på kategorier bevaringsinstitusjoner

Figur 4.8 Antall andre spesialsamlinger i bevaringsinstitusjonene

4.3.3 Rutiner for arbeid med lydfestinger

Tabell 4.3 viser at over 60 prosent av arkivinstusjonene og «andre» driver planmessig innsamling av lydfestinger, mens dette gjelder for halvparten av museene. Det er også arkivinstusjonene som i størst grad driver med dokumentering, tilgjengeliggjøring og formidling av samlingene. Blant formidlingstiltakene kan trekkes fram digitalisering, formidling via Internett, avskrift av lydopptakene for bruk i artikler og bøker, samt opplegg for skoleklasser. En liten andel av de andre kategorier bevaringsinstitusjoner har tiltak for aktiv formidling. Herav bruker mange museer lydfestinger i utstillinger. Noen av museene formidler via Internett og har dessuten skrevet av lydopptak som kilde for artikler, bøker og andre publikasjoner.

Veldig få institusjoner har ekspertise på aktiv konservering av lydfestinger.

4.4 Status for andre typer spesialsamlinger

Antallet spesialsamlinger er utvilsomt underreportert, blant annet fordi en del institusjoner ikke har nøyaktig oversikt over samlingene og derfor ikke har kunnet opplyse om mengde. Men de registrerte spesialsamlingene er et eksempel på bredden i det informasjonsmaterialet som bevaringsinstitusjonene har.

4.4.1 Kart og tegninger

Det er registrert 42 kartsamlinger i bevaringsinstitusjonene. Antall samlinger utgjør over 20 prosent av de til sammen 190 samlingene av denne type som er registrert i databasen. Kartsamlingene varierer fra kart over gruver og malmforekomster, sjøkart, historiske kart til alminnelige topografiske kart. For eksempel oppbevarer Sulit-

	Arkiv- institusjoner	Lokal- og regional- historiske arkiv	Museer	Bibliotek	Historielag	Kommuner	Andre
Tilfeldig mottak	81	83	71	100	96	100	73
Planmessig innsamling/ avlevering	62	45	52	40	17	41	64
Dokumentasjon (ordning, registrering, arkivskaper historie m.m.)	71	28	46	30	8	23	36
Tilgjengeliggjøring	71	48	35	30	4	14	45
Forebyggende konservering:	67	45	34	20	17	23	45
Aktiv konservering:	10	0	9	0	0	0	9
Tiltak for aktiv formidling	48	3	19	10	4	4	18

Tabell 4.3 Arbeid med lydfestinger i prosent av samlet antall institusjoner i hver kategori

jelma Historielag over 1000 kart fra driften til Sulitjelma Gruber.

Tegninger av ulike slag utgjør den nest største samlingstypen. Dette er en temmelig uensartet kategori som spenner fra bygninger og eiendommer (herunder også arkitekttegninger), oppmålingstegninger, skipstegninger, mønstertegninger til tegninger gjort av kunstnere. Spesielt må nevnes Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design i Oslo som har cirka 300.000 arkitekttegninger i sitt magasin. Norsk Teknisk Museum og Norsk Sjøfartsmuseum forvalter henholdsvis 110.000 og 20.000 skipstegninger/båttegninger. Også Bergen sjøfartsmuseum har en god del tegninger i denne kategorien. Bunad og Folkedraktrådet oppbevarer over 700 tegninger av drakter og bunader. Til slutt tar vi med tre andre institusjoner som har store mengder tegninger; Oslo byarkiv med en bestand på 1.400 hyllemeter, Nasjonalbiblioteket med 50 hyllemeter og Norsk Folkemuseum med 25.000 stk. tegninger etter arkitekter, av hager, mønster med mer.

Det ligger også store mengder kart og tegninger i kommunearkivene, spesielt hos teknisk etat.

Materialet inngår som egne serier eller som del av serier i arkivene. Fram til nå har dette materialet i liten grad vært avlevert til depot, da det har vært i bruk. Men nå er kart og tegninger i ferd med å digitaliseres. Dermed vil disse spesialsamlingene etter hvert havne i depotene.

4.4.2 Manuskripter

I kartleggingsdatabasen er registrert 14 samlinger i kategorien manuskripter. Den klart viktigste av disse er i håndskriftsamlingen i Nasjonalbiblioteket. Samlingen spenner fra middelalder til vår egen tid. Hovedmengden av samlingen stammer fra 1800- og 1900-tallet, og inneholder manuskripter etter kunstnere, forskere og politikere.

I Nasjonalbibliotekets håndskriftsamling er også arkiver etter personer, bedrifter og organisasjoner. Disse arkivene er ikke registrert i kartleggingsdatabasen, først og fremst fordi data i NBS base (Hanske) ligger i en annen struktur enn i standard arkivsystem og ikke har latt seg konvertere til Asta. Materialet er imidlertid registrert i kartleggingsbasen på institusjonsnivå.

Universitetsbiblioteket i Trondheim, Gunnerusbiblioteket er registrert i kartleggingsdatabasen med over 7000 manuskripter. Biblioteket har flere gamle samlinger som det finnes opplysninger om i databaser. En av databasene (Premiedatabasen) inneholder søknader til Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab i Trondheim om premier til bønder som hadde utmerket seg i landbruksaker. Søknadene går frem til 1848. I tillegg er det database over teaterforestillinger ved Trøndelag Teater.

Her må også trekkes frem «Teknologiprojektet». Denne databasen inneholder privat arkivmateriale fra Norges Tekniske Høgskole; samling av brev, dagbøker, bilder, forelesningsnotater og annet vitenskapelig materiale som er resultat av virksomheten til ansatte ved NTH, også arkivmateriale av rent privat karakter. Databasen inneholder materiale etter 57 personer. Dette materialet er ikke registrert i kartleggingsdatabasen. Gunnerusbiblioteket har også en katalog med over 1100 bryllupsvers og 630 begravellesvers.³

Musikkinformasjonssenteret (Mic) har over 11.000 manuskripter av norske musikkverk.

4.4.3 Stedsnavn

Fire bevaringsinstitusjoner er registrert med stedsnavnsamling i kartleggingsdatabasen. Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane har en samling på 250.000 navn som er innsamlet fra 1985 i et samarbeid mellom fylkesarkivet og kommunene i fylket. Videre har Interkommunalt Arkiv i Møre og Romsdal nylig overtatt en stor samling på nærmere 200.000 navn. Samlingen er et resultat av et innsamlingsprosjekt som fant sted i perioden 1985-1995 ved

³ Nettside til Universitetsbiblioteket i Trondheim, UBIT

Møreforskning. Den tredje store samlingen befinner seg hos Arkiv i Nordland og inneholder 200.000 stedsnavn.

Stedsnavn er en spennende kilde til blant annet hverdagshistorie og arbeidslivshistorie. De gir opplysninger om forestillinger og fortellertradisjon og om naturforhold.

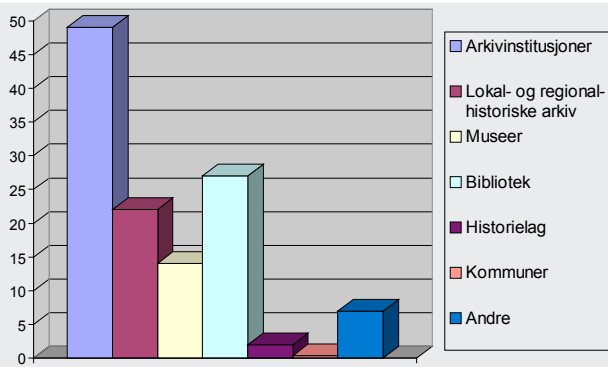
4.4.4 Andre spesialsamlinger

Utover de samlingene som er nærmere kommentert, er det bevart et svært stort spekter av spesialsamlinger; aksjebrev, skipslogger, postkort, plakater, faner og aviser/avisutklipp. Ved Stiftelsen Toten økomuseum og historielag finnes 40 hyllemeter springsedler. Dette er dokumentasjon fra bedekning av hopper. Norsk Tegneseriemuseum har 449 hyllemeter med norskspråklige tegneserier. Museet ligger på Brandbu på Hadeland. Norsk Visearkiv har 950 skillingstrykk og 2500 visebøker. Ellers er det registrert en rekke samlinger som er temabasert. To av bevaringsinstitusjonene har kildesamlinger fra andre verdenskrig. Det er bevart samlinger om malmbåtene på Narvik havn og husholdningsregnskap fra 1952.

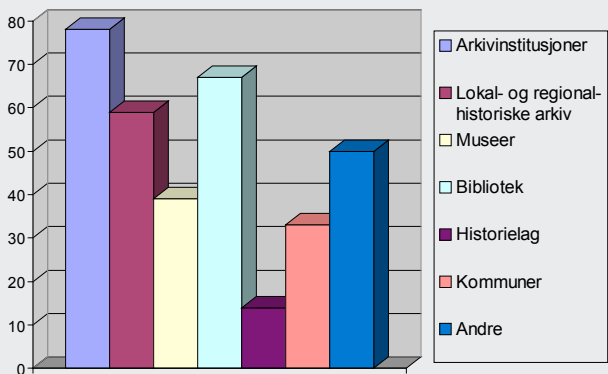

Oslo byarkiv. Foto Bjørn Djupvik

LESESALSFORHOLD OG RUTINER

Figur 5.1 Institusjoner med egen lesesal i prosent av samlet antall institusjoner i hver kategori

Figur 5.2 Institusjoner med annen form for lesesalsplass i prosent av antall institusjoner uten lesesal

5.1 Bevaringsinstitusjoner med egen lesesal

Nesten halvparten av arkivinstitusjonene har lesesal som bare blir brukt til dette formålet. Andelen bibliotek med egen lesesal for brukere av arkiv/samlinger er 27 prosent og lokalhistoriske arkiv 22 prosent. Andelen bibliotek med egen lesesal kan synes liten, men det er mange små folkebibliotek rundt om i kommunene som kun kan tilby brukerne en liten lese krok. Kun 14 prosent av museene har egen lesesal. Også en liten andel av de andre institusjonskategoriene har egen lesesal.

5.2 Annen form for lesesalsplassordning

Mangelen på egen lesesal blir i større eller mindre grad kompensert med annen form for leseplassordning. Nærmere 80 prosent av arkivinstitusjonene uten lesesal tilbyr slike ordninger. Dette gjelder i stor grad også bibliotek og til dels andre kategorier bevaringsinstitusjoner. Kun 40 prosent av museer uten egen lesesal har annen ordning. Historielag er i egentlig forstand organisasjoner og ikke institusjoner, selv om flere av dem dispo-

	Arkiv- institu- sjoner	Lokal- og regional historisk arkiv	Museer	Bibliotek	Historielag	Kommuner	Andre
<i>Tilrettelegging av tilgang til lesesal for mennesker med funksjonshemming</i>	65	40	60	72	0	0	100
<i>Institusjonen har kunngjorte åpningstider</i>	88	52	82	96	0	0	50
<i>Lesesalgjester har tilgang på spiserom /kantine</i>	65	80	61	28	0	0	50
<i>Institusjonen har rutiner for oppsyn med lesesalgjester</i>	94	73	55	60	0	0	50
<i>Institusjonen fører dagbok over besøkende i lesesalen</i>	82	60	58	15	0	0	0
<i>Framhenting av materiale fra magasin blir gjort på grunnlag av skriftelig rekvisisjon</i>	65	20	9	12	0	0	0
<i>Institusjonen praktiserer tiltak for å begrense slitasje på originalt arkivmateriale/samlinger</i>	53	33	48	36	0	0	50
<i>Institusjonen har ressurser til personlig veiledning av lesesalgjester</i>	100	93	79	64	0	0	100
<i>Tilgang på utstyr for lesing av mikrofilm/microfisch</i>	41	87	52	56	100	0	50
<i>Tilgang på pc for søk i databaser</i>	65	73	48	72	100	0	100
<i>Tilgang på utstyr for avspilling av lydfestinger, film/video m.m.</i>	41	53	52	44	100	0	50
<i>Tilgang på kopimaskin</i>	88	93	91	68	100	0	100

Tabell 5.1 Institusjoner med egen lesesal som er tilrettelagt for mennesker med funksjonshemming og som har rutiner for bruk av arkivmateriale/samlinger, i prosent av samlet antall institusjoner i hver kategori

nerer egne lokaler. Andre former for leseplass-ordning varierer fra tilbud om å bruke verts-institusjonens lesesal¹ eller bibliotekets egen lesesal, til å sitte i institusjonens bibliotek, benytte et kontor, arbeidsrom med mer.

5.3 Tilgjengelighet, rutiner for bruk av arkiv/samlinger, øvrig brukerservice

5.3.1 Tilgjengelighet

Tabell 5.1 viser at i gjennomsnitt rundt halvparten av bevaringsinstitusjonene har ikke lesesal som er godt tilrettelagt for mennesker med funksjonshemming. Over 70 prosent av bibliotekene har lesesal som tar hensyn til mennesker med funksjonshemming, mens andelen er noe lavere for arkivinstitusjoner og museer. Videre oppgir nærmere 90 prosent av arkivinstitusjonene at de har kunn-gjorte åpningstider. Det samme gjelder i stor grad også bibliotekene og museene.

5.3.2 Rutiner for bruk av arkivmateriale/samlinger og øvrig brukerservice

Det enkelte arkivdokumentet er som regel er unikt. Derfor må protokoller og dokumenter håndteres på en mest mulig skånsom måte. Blant tiltak for å begrense slitasje på originalt arkivmateriale/samlinger er bruk av mikrofilm/mikro-fisch, surrogatkopier og lignende samt også sikkerhetskopier av foto, film/video og lydfestinger. Digitalisering av arkivmateriale vil også hindre unødig slitasje.

Rundt halvparten av arkivinstitusjonene, museene og andre kategorier bevaringsinstitusjoner oppgir å anvende tiltak for å begrense slitasje på arkivmateriale/samlinger. Dette gjelder i enda

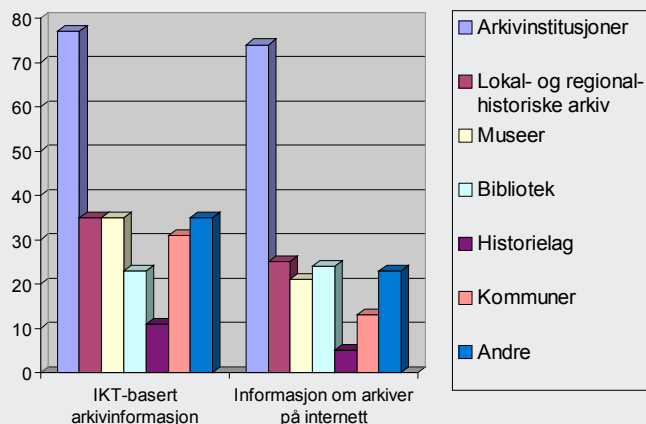
¹ Noen interkommunale arkivinstitusjoner er samlokalisert med statsarkiv

større grad lokal- og regionalhistoriske arkiv og bibliotek. Digitalisering av arkivmateriale blir ennå i liten grad praktisert av bevaringsinstitusjonene, Arkivverket unntatt.

Bevaringsinstitusjonene har behov for utstyr for lesing av mikrofilm/mikrofisch, pc for søk i databaser og i digitalisert materiale, utstyr for avspilling av lydfestinger, film/video med mer og kopimaskin. Kopimaskin er tilgjengelig i de fleste bevaringsinstitusjoner, og det store flertallet har investert i utstyr for lesing av mikrofilm/mikro-fisch. Den største mangelen er utstyr for avspilling av lydfestinger og film/video i institusjonene.

Rutiner for oppsyn med lesesalgjester, føring av dagbok over besøkende og fremhenting av materiale fra magasin på grunnlag av skriftlig rekvisisjon, skal sikre at arkivmateriale ikke kommer på avveie. Av tabell 5.1 går frem at arkivinstitusjonene og de lokal- og regionalhistoriske arkivene har god kontroll med brukerne, både med hvem som bruker lesesalen og med deres opphold i lesesalen. En stor del av museene, bibliotekene og «andre» når ikke helt opp til samme standard. Cirka 60 prosent av arkivinstitusjonene praktiserer fremhenting av skriftlig materiale på grunnlag av skriftlig rekvisisjon, mens de andre institusjonskategoriene i bare liten grad benytter seg av slik praksis.

Både arkivinstitusjoner og lokal- og regionalhistoriske historiske arkiv har i stor grad ressurser til personlig veiledning av lesesalgjester. Men også museer og i betydelig grad bibliotek, har medarbeidere som kan veilede lesesalsbesøkende.

Figur 5.3 Institusjoner som tilbyr IKT – basert arkivinformasjon og informasjon om arkiver på Internett, i prosent av samlet antall institusjoner i hver kategori

5.4 Gjenfinningsmidler

5.4.1 Registre, lister og kataloger

Gjenfinningsmidler er de hjelpemidlene som arkivbrukerne benytter til å finne frem i relevant informasjon i arkivene. Et vanlig hjelpemiddel er arkivnøkler utviklet av arkivskaperne under arkivdanningsprosessen. I vår sammenheng menes først og fremst gjenfinningsmidler som er skapt av bevaringsinstitusjonen.²

Blant de vanligste gjenfinningsmidler er interne registre og arkivlister/arkivarkivkataloger.³ Med interne registre menes blant annet aksjesjonsregistre⁴ og tilvekstregistre. Slike registre er å regne som et minimum av registrering av innkommet arkivmateriale. Henholdsvis 80 og 70 prosent av arkivinstitusjonene oppgir å ha slike

² Lange/Mangset/Ødegaard 2002 s. 179

³ Arkivkataloger kan defineres som oversikt over innholdet i et enkeltarkiv eller en samling i en depotinstitusjon. Den viktigste bestanddelen i arkivkatalogen er arkivlisten. Den gjenspeiler arkivets struktur og inneholder informasjon både om arkivets serier, arkivstykker og mapper. Det fremgår også av arkivlisten hvor arkivmateriale er plassert. Arkivkatalogen inneholder også omtale av arkivskaper og arkiv (Kilde: Lange/Mangset/Ødegaard)

⁴ Aksesjon: Det samlede arkivmateriale som mottas i en og samme levering til en depotinstitusjon

registre og arkivkataloger. Noen av spesialarkivene tilbyr oversiktskatalog⁵ og/eller har informasjon om arkiver på Internett i stedet for papirkatalog. Andre kategorier bevaringsinstitusjoner praktiserer i langt mindre grad føring av interne registre og arkivlister, men det finnes gode unntak.

5.4.2 IKT-basert arkivinformasjon og informasjon om arkiver på Internett

Mellom 70 og 80 prosent av arkivinstitusjonene tilbyr IKT-basert arkivinformasjon samt informasjon om arkiv på Internett. Arkivsystemet Asta brukes av de fleste arkivinstitusjoner og også av en del andre institusjoner, deriblant lokal- og regionalhistoriske arkiv. Noen registrerer arkivdata i tekstbehandlingsprogrammet Word samt i regnearkprogrammet Excel og ved hjelp av annen programvare.

⁵ En oversiktskatalog er en katalog med summariske opplysninger om arkivskaper og deres arkiver.

MAGASINFORHOLD OG RESSURSBRUK

6.1 Datagrunnlag og metode

Institusjonene har besvart 41 spørsmål om arkivrom/magasiner. Det er gjort et utvalg på 19 spørsmål som grunnlag for nærmere beskrivelse av magasinforholdene. Spørsmålene dekker områdene spesialrom for arkiv/samling, plassering av magasin, utforming/dimensjonering/innredning av magasin, vern mot vann og fukt, vern mot brann og skadelig varme, vern mot skadelig påvirkning fra klima og miljø samt vern mot skadeverk, innbrudd og ulovlig tilgang.

Av de 19 spørsmålene er fire gjort til gjenstand for egen analyse:

- Blir magasinet bare brukt som spesialrom for arkiv/samlinger
- Hvis nei, til hvilke andre formål blir magasinet brukt?
- Har institusjonen utarbeidet handlingsplan ved brann- eller vannskader?
- Benytter institusjonen andre magasiner for oppbevaring av arkiv/samlinger?

De øvrige 15 spørsmålene er knyttet opp mot

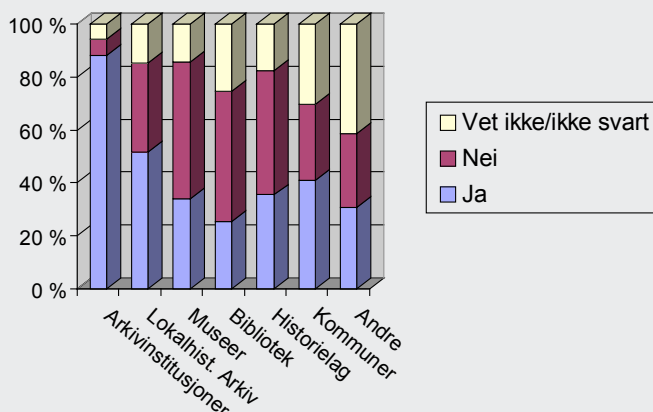
arkivforskriftens krav til spesialrom for arkiv/samlinger. Det er regnet ut hvor stor andel av hver institusjonstype som tilfredsstillter/ikke tilfredsstillter arkivforskriftens krav på de enkelte punkter. Videre er det regnet ut et gjennomsnitt for alle svarene. Dette gjør det mulig å gi et samlet bilde av situasjonen og sammenligne bevaringsforhold i de ulike institusjonstypene; jfr. figur 6.2

6.2 Magasin som spesialrom for arkiv/samlinger

Forskrift om offentlige arkiv¹ forutsetter at eldre og avsluttede arkiver skal oppbevares i spesialrom for arkiv (magasin). Disse arkivlokalene skal tilfredsstillte strengere krav til innredning og sikkerhet enn lokalene som brukes til oppbevaring av institusjonens dagligarkiv eller materiale som er i daglig bruk. Arkivforskriften gjelder institusjoner som oppbevarer offentlige arkiver. Kravene til arkivlokaler og spesialrom for arkiv bør imidlertid også legges til grunn i depotinstitusjoner som tar vare på privatarkiver.² Arkivloven gir Riksarkivaren

¹ Forskrift om offentlige arkiv 11.12.1998

² Lange/Mangset/Ødegaard 2001, s. 246

Figur 6.1 Antall institusjoner med magasin som bare blir brukt til/ikke bare blir brukt til arkiv/samlinger, i prosent av samlet antall institusjoner i hver kategori

hjemmel til å utforme retningslinjer for arkivbevarende institusjoner som mottar offentlig støtte som er vesentlig for driften.

31 av 35 arkivinstitusjoner (88 prosent) oppgir at magasinene kun blir brukt til å oppbevare arkivmateriale/samlinger. Litt over halvparten av lokal- og regionalhistoriske arkiv benytter magasinet kun som spesialrom for arkiv/samlinger. De fleste av de øvrige institusjonene i sistnevnte kategori kombinerer arkivmagasin med bokmagasin, lager, gjenstandsmagasin og arbeidsrom/møterom.

Rundt en tredjedel av museene har oppgitt at magasinet er et spesialrom for arkiv/samlinger. De øvrige museene kombinerer i stor grad gjenstandsmagasinet med funksjonen som arkivmagasin, selv om museumsgjenstander og arkivmateriale krever ulike oppbevaringsforhold. Arkivene blir ofte oppbevart i utstillingsrom, på lager og på arbeidsrom/møterom.

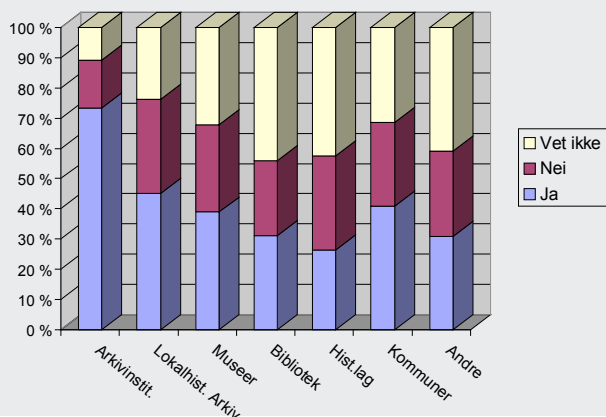
Av bibliotekene bruker cirka en fjerdedel magasinet som spesialrom for arkiv/samlinger. En stor del av de øvrige bibliotekene oppbevarer arkiv/samlinger sammen med boksamlingen, på lager

og lignende. Nær en tredjedel av historielagene bruker magasinet som spesialrom for arkiv/samlinger. Den mest vanlige kombinasjonsløsningen for historielagene er arkiv på lager, på møte/ arbeidsrom og sammen med bøker og gjenstander. En tredjedel i kategorien «andre typer bevaringsinstitusjoner» oppbevarer arkivmateriale i spesialrom. Et stort antall av de øvrige institusjonene i denne kategori har plassert arkiv på lager, på arbeidsrom/møterom og sammen med bøker og gjenstander. Av kommunene oppgir rundt 40 prosent at de benytter spesialrom for arkiv/samlinger.

6.3 Bevaringsinstitusjonene og arkivforskriftens krav til spesialrom for arkiv/samlinger

6.3.1 Arkivinstitusjonene tilfredsstillter for en stor del arkivforskriftens krav

Cirka tre fjerdedeler av arkivinstitusjonene tilfredsstillter arkivforskriftens krav til arkivmagasiner/ spesialrom for arkiv (jfr metode forklart ovenfor). Spørsmålene som er stilt går frem av tabell 6.1 under. Tabellen viser hvor stor prosentandel av arkivinstitusjonene som har magasiner i for-

Figur 6.2 Bevaringsinstitusjoner som oppfyller/ikke oppfyller arkivforskriftens krav til spesialrom for arkiv, i prosent av samlet antall i hver kategori

skriftsmessig stand målt med noen sentrale krav i arkivforskriften.

Arkivinstitusjonene kommer relativt dårlig ut i forhold til kravet om at magasiner med vannførende rør skal være sikret. Lekkasje fra vannrør vil erfaringsmessig oppstå før eller siden, som regel etter 10 år og oppover. Det avgjørende er hvorvidt eventuelle vannrør er sikret med fuktighetsføler, stengeventil og/eller alarm eller annet. Fire av 10 arkivinstitusjoner med vannrør har ikke sikret rørene, herav en institusjon i gruppen IKA/fylkesarkiv/byarkiv. Cirka en tredjedel av arkivinstitusjonene har ikke montert særskilt innbruddsalarm. Generelt er det spesialarkivene som kommer dårligst ut målt med arkivforskriftens krav. Dette gjelder spesielt mangel på innbruddsalarm, selv-lukkende dør og for dårlige oppbevaringsforhold.

Ifølge arkivforskriften skal tilfluktsrom ikke brukes som magasin. Tilfluktsrom må kunne ryddes for sitt egentlige formål på kort varsel, og dersom man ikke har egnede lokaler for plassering av arkivmaterialet, vil dette kunne bli øde-

lagt.³ Ingen arkivinstitusjoner bruker tilfluktsrom som magasin.

Videre har arkivinstitusjonene magasiner som i stor grad er forskriftsmessige på følgende punkter:

- Reoler av ikke-brennbart materiale
- Ikke lagring av annet materiale som reduserer arkivmaterialets sikkerhet
- Ikke oppbevaring av arkivmateriale som kan skade hverandre negativt, i samme magasin
- Bygningsdelene i magasinet har brannmotstandsevne REI 120 og er utført i ikke-brennbare materialer
- Automatisk brannalarm
- Stabilt klima og luftfuktighet

6.3.2 Variable magasinforhold i museene

Bare 40 prosent av museene har spesialrom for arkiv/magasiner i forskriftsmessig stand (jfr. figur 6.2). På bakgrunn av at museene oppbevarer nærmere 21.000 hyllemeter privatarkiv og atskillige hyllemeter kommunalt arkivmateriale, er det kritisk å gjøre noe med denne situasjonen.

³ Fonnes 2003, s. 243

	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>
<i>Arkivforskriftens krav</i>	<i>Tilfredsstillter arkivforskriftens krav</i>	<i>Tilfredsstillter ikke arkivforskriftens krav</i>	<i>Vet ikke/ ikke svart</i>	<i>Sum</i>
<i>Tilfluksrom skal ikke benyttes som magasin</i>	100	0	0	100
<i>Reoler skal være av ikke-brennbar materiale</i>	88	3	9	100
<i>Det skal ikke lagres annet materiale som reduserer arkivmaterialets sikkerhet</i>	88	3	9	100
<i>Det skal ikke oppbevares arkivmateriale som kan skade hverandre negativt, i samme magasin</i>	86	7	7	100
<i>Arkivmateriale skal ikke oppbevares direkte på gulv eller tett inn til vegg</i>	72	19	9	100
<i>Magasinet skal helst ikke ha vannførende rør</i>	60	31	9	100
<i>Dersom magasinet har vannførende rør skal magasinet sikres med med fuktighetsføler, stengeventil og/eller alarm eller annet.</i>	60	40	0	100
<i>Magasinet skal helst oppvarmes i gulv eller egne vernekonstruksjoner. Dersom så ikke er tilfelle, skal oppvarmingen skje med varmluftanlegg eller andre varmekilder som ikke medfører fare for brann eller annen skade på materialet</i>	66	19	15	100
<i>Bygningsdelene i magasinet skal ha brannmotstandsevne REI 120 og være utført i ikke-brennbare materialer</i>	72	6	22	100
<i>Magasinet skal ha selvlukkende dør</i>	69	19	12	100
<i>Magasinet skal ikke ha vinduer</i>	66	22	12	100
<i>Magasinet skal være utstyrt med automatisk brannalarm</i>	79	6	15	100
<i>Magasinet skal ha handslokningsapparater</i>	63	22	15	100
<i>Magasinet skal ha stabilt klima og luftfuktighet</i>	79	9	12	100
<i>Magasinet skal ha særskilt innbruddsalarm</i>	60	31	9	100

Tabell 6.1 Arkivinstitusjoner med magasin som tilfredsstillter/ikke tilfredsstillter sentrale krav i arkivforskriften

	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>
<i>Arkivforskriftens krav</i>	<i>Tilfredsstiller arkivforskriftens krav</i>	<i>Tilfredsstiller ikke arkivforskriftens krav</i>	<i>Vet ikke/ ikke svart</i>	<i>Sum</i>
<i>Tilfluktsrom skal ikke benyttes som magasin</i>	90	2	8	100
<i>Reoler skal være av ikke-brennbar materiale</i>	41	33	26	100
<i>Det skal ikke lagres annet materiale som reduserer arkivmaterialets sikkerhet</i>	56	8	36	100
<i>Det skal ikke oppbevares arkivmateriale som kan skade hverandre negativt, i samme magasin</i>	51	6	43	100
<i>Arkivmateriale skal ikke oppbevares direkte på gulv eller tett inn til vegg</i>	45	27	28	100
<i>Magasinet skal helst ikke ha vannførende rør</i>	50	20	30	100
<i>Dersom magasinet har vannførende rør skal magasinet sikres med med fuktighetsføler, stengeventil og/eller alarm eller annet</i>	12	56	32	100
<i>Magasinet skal helst oppvarmes i gulv eller egne vernekonstruksjoner. Dersom så ikke er tilfelle, skal oppvarmingen skje med varmluftanlegg eller andre varmekilder som ikke medfører fare for brann eller annen skade på materialet</i>	27	36	37	100
<i>Bygningsdelene i magasinet skal ha brannmotstandsevne REI 120 og være utført i ikke-brennbare materialer</i>	21	30	49	100
<i>Magasinet skal ha selvlukkende dør</i>	14	58	28	100
<i>Magasinet skal ikke ha vinduer</i>	45	31	24	100
<i>Magasinet skal være utstyrt med automatisk brannalarm</i>	43	26	31	100
<i>Magasinet skal ha handslokningsapparater</i>	29	37	34	100
<i>Magasinet skal ha stabilt klima og luftfuktighet</i>	30	23	47	100
<i>Magasinet skal ha særskilt innbruddsalarm</i>	30	40	30	100

Tabell 6.2 Museer med magasin som tilfredsstiller/ikke tilfredsstiller sentrale krav i arkivforskriften

32 av 45 museer med vannrør i tak der det oppbevares arkiver, har ikke sikret røret på forskriftsmessig måte. Sju museer har gjennomført sikringstiltak. For øvrig oppbevarer tre av museene

arkivsaker i rom med sprinkleranlegg. Det øker selvfølgelig faren for vannskader på arkivmateriellet ved brann/branntilløp.

50 museer har ikke stabilt klima og luftfuktig-

het i magasinet hvor arkivmateriale oppbevares. 130 museer har ikke selvlukkende dører og 58 museer har ikke brannalarm. Videre viser undersøkelsen at 87 museer ikke har montert innbruddsalarm.

Det er en forholdsvis høy andel vet ikke/ikke svart på spørsmål om arkivmagasiner og særlig ved spørsmål av mer teknisk karakter. For eksempel ser vi at vet ikke/ikke svart-prosenten ligger på rundt 50 på spørsmål om bygningsdelene i magasinet.⁴ Registratorene har funnet det lite hensiktsmessig å foreta en detaljert kartlegging. I stedet har mange benyttet seg av fritekstfeltet til å gi noen beskrivende kommentarer, eksempelvis der magasiner egentlig bare er vanlige lokaler i brannutsatte trehus, hva enten lokalene bare brukes som magasin eller også til kontorer/møterom.

En gjennomgang av magasinbeskrivelsene indikerer at et trettitalls museer som oppbevarer arkiv, ikke har arkivmagasiner i egentlig forstand. Materialet her kan dermed ikke sies å være sikret. Videre indikerer beskrivelsene at høyst 20-30 museer har svært gode magasinforhold for sine arkiver.

Noen beskrivelser fra kartleggingen som karakteriserer situasjonen:⁵

«Magasinet er egentlig bare et kontor/lokale for styret. Det blir dessuten brukt som utstillingsrom om sommeren, riktignok med tilsyn. Rom-

⁴ Arkivlokalene skal være separate enheter eller brannceller. Dette innebærer at det skal kunne være brann utenfor lokalet uten at brannen brer seg til arkivlokalet før etter en beregnet tid. For å oppnå dette må bygningsdelene som et minimum være utført i materiale som er begrenset brennbar. Kravene til brannmotstandsevne er utformet i et kodesystem som består av følgende elementer: REI 120 betyr at de aktuelle bygningsdeler skal tåle brann i 120 min før de gir etter.

⁵Beskrivelser i fritekstfelt

met har to vinduer uten blendingssystem. Heller ikke luftfuktighet og klima er stabilt, men varierer med vær og årstid. Ca. 0,4 hm oppbevares i brannsikkert skap uten lås»

«Magasinet kan i realiteten ikke kalles et magasin. Materialet står i et kjellerlokale sammen med mye annet (gjenstander, bøker etc.) Ikke stabilt klima»

«Magasinet egner seg godt til oppbevaring av arkiver. Kompaktreoler gir god utnyttelse av plassen, samtidig som rommet er godt sikret mot brann- og vannskader samt innbrudd. Noe materiale oppbevares i et magasin som er kombinert gjenstands- og arkivmagasin, også dette rommet godt egnet til arkiver»

«Dette er museets største magasin for gjenstander, arkiver og foto. Det er egentlig et fabrikklokale. Det er ingen kontroll med luftfuktighet og klima. Dette er kort og godt et lager og ikke noe tilfredsstillende magasin for arkiver og foto»

«Hermetikkavdelingen disponerer sammen med resten av museet en stor fjellhall på Åmøy, tidl. lagerhall for Nato, der mesteparten av arkivmaterialet oppbevares. Temperaturen er jevn og lav. I tillegg er anlegget svært godt sikret»

6.3.3 Magasinforhold i bibliotekene

Biblioteker oppbevarer rundt 3700 hyllemeter privatarkiv, hvorav Nasjonalbiblioteket er klart dominerende. Den samlede mengden er ikke stor, da det aldri har vært noen kjerneoppgave for bibliotekene å ta vare på privatarkiv. Men særlig i fylker hvor det har vært få eller ingen arkivinstitusjoner utover et statsarkiv, har gjerne bibliotekene tatt i mot noe arkivmateriale i et begrenset omfang. I tillegg kommer at noen folkebibliotek er sam-

	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>
<i>Arkivforskriftens krav</i>	<i>Tilfredsstill</i> <i>arkivforskriftens</i> <i>krav</i>	<i>Tilfredsstill</i> <i>ikke arkivfor-</i> <i>skriftens krav</i>	<i>Vet ikke/</i> <i>ikke svart</i>	<i>Sum</i>
<i>Tilfluksrom skal ikke benyttes som magasin</i>	72	12	16	100
<i>Reoler skal være av ikke-brennbart materiale</i>	33	20	47	100
<i>Det skal ikke lagres annet materiale som reduserer arkivmaterialets sikkerhet</i>	47	4	49	100
<i>Det skal ikke oppbevares arkivmateriale som kan skade hverandre negativt, i samme magasin</i>	46	4	50	100
<i>Arkivmateriale skal ikke oppbevares direkte på gulv eller tett inn til vegg</i>	40	16	44	100
<i>Magasinet skal helst ikke ha vannførende rør</i>	29	22	49	100
<i>Dersom magasinet har vannførende rør skal magasinet sikres med med fuktighetsføler, stengeventil og/eller alarm eller annet</i>	29	65	6	100
<i>Magasinet skal helst oppvarmes i golv eller egne vernekonstruksjoner. Dersom så ikke er tilfelle, skal oppvarmingen skje med varmluftanlegg eller andre varmekilder som ikke medfører fare for brann eller annen skade på materialet</i>	24	17	59	100
<i>Bygningsdelene i magasinet skal ha brannmotstandsevne REI 120 og være utført i ikke-brennbare materialer</i>	14	26	60	100
<i>Magasinet skal ha selvlukkende dør</i>	10	45	45	100
<i>Magasinet skal ikke ha vinduer</i>	42	15	43	100
<i>Magasinet skal være utstyrt med automatisk brannalarm</i>	23	26	51	100
<i>Magasinet skal ha handslokningsapparater</i>	22	27	51	100
<i>Magasinet skal ha stabilt klima og luftfuktighet</i>	31	23	46	100
<i>Magasinet skal ha særskilt innbruddsalarm</i>	5	50	45	100

Tabell 6.3 Biblioteker med magasin som tilfredsstill/ikke tilfredsstill sentrale krav i arkivforskriften

lokalisert med lokalhistoriske arkiv og har et ansvar for driften av dette.

I overkant av 30 prosent av bibliotekene har forskriftsmessige lokaler for oppbevaring av arkivmateriale/samlinger, målt etter de sentrale krav som er lagt til grunn i kartleggingen (jfr.

figur 6.2). Svært mange biblioteker oppbevarer arkivmateriale/samlinger i vanlige kontorlokaler eller i publikumsarealet – i vanlige hyller eller i skap, unntaksvis i brannsikker safe. En god del arkiver er plassert i bibliotekets bokmagasin, i lagerrom og lignende. Forholdene er gjennom-

	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>
<i>Arkivforskriftens krav</i>	<i>Tilfredsstill</i>	<i>Tilfredsstill</i>	<i>Vet ikke/ikke svart</i>	<i>Sum</i>
<i>Tilfluktsrom skal ikke benyttes som magasin</i>	79	18	3	100
<i>Reoler skal være av ikke-brennbart materiale</i>	19	30	51	100
<i>Det skal ikke lagres annet materiale som reduserer arkivmaterialets sikkerhet</i>	52	6	42	100
<i>Det skal ikke oppbevares arkivmateriale som kan skade hverandre negativt, i samme magasin</i>	43	0	57	100
<i>Arkivmateriale skal ikke oppbevares direkte på gulv eller tett inn til vegg</i>	36	27	37	100
<i>Magasinet skal helst ikke ha vannførende rør</i>	40	16	44	100
<i>Dersom magasinet har vannførende rør skal magasinet sikres med fuktighetsføler, stengeventil og/eller alarm eller annet</i>	8	77	15	100
<i>Magasinet skal helst oppvarmes i golv eller egne vernekonstruksjoner. Dersom så ikke er tilfelle, skal oppvarmingen skje med varmluftanlegg eller andre varmekilder som ikke medfører fare for brann eller annen skade på materialet</i>	13	34	53	100
<i>Bygningsdelene i magasinet skal ha brannmotstandsevne REI 120 og være utført i ikke-brennbare materialer</i>	16	19	65	100
<i>Magasinet skal ha selvlukkende dør</i>	7	53	40	100
<i>Magasinet skal ikke ha vinduer</i>	51	17	32	100
<i>Magasinet skal være utstyrt med automatisk brannalarm</i>	7	51	42	100
<i>Magasinet skal ha handslokningsapparater</i>	6	39	55	100
<i>Magasinet skal ha stabilt klima og luftfuktighet</i>	18	21	61	100
<i>Magasinet skal ha særskilt innbruddsalarm</i>	3	57	40	100

Tabell 6.4 Historielag med magasin som tilfredsstill/ikke tilfredsstill sentrale krav i arkivforskriften

gående bedre i fylkesbibliotekene og i fag- og forskningsbibliotekene, der biblioteket som regel holder til i moderne offentlige bygg, som gjerne er oppført i mur.

65 prosent av bibliotekene med vannførende rør, har ikke sikret magasinet på foreskrevet måte

mot vannskader (tabell 6.3). Videre har halvparten av bibliotekene ikke installert særskilt innbruddsalarm.

6.3.4 Historielag og magasinforhold

Historielag oppbevarer cirka 500 hyllemeter privat-

	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>
<i>Arkivforskriftens krav</i>	<i>Tilfredsstillerkrav</i>	<i>Tilfredsstillerkrav</i>	<i>Vet ikke/ikke svart</i>	<i>Sum</i>
<i>Tilfluksrom skal ikke benyttes som magasin</i>	81	6	13	100
<i>Reoler skal være av ikke-brennbart materiale</i>	60	21	19	100
<i>Det skal ikke lagres annet materiale som reduserer arkivmaterialets sikkerhet</i>	63	56	31	100
<i>Det skal ikke oppbevares arkivmateriale som kan skade hverandre negativt, i samme magasin</i>	58	3	39	100
<i>Arkivmateriale skal ikke oppbevares direkte på gulv eller tett inn til vegg</i>	54	24	22	100
<i>Magasinet skal helst ikke ha vannførende rør</i>	55	27	18	100
<i>Dersom magasinet har vannførende rør skal magasinet sikres med fuktighetsføler, stengeventil og/eller alarm eller annet</i>	21	74	5	100
<i>Magasinet skal helst oppvarmes i golv eller egne vernekonstruksjoner. Dersom så ikke er tilfelle, skal oppvarmingen skje med varmluftanlegg eller andre varmekilder som ikke medfører fare for brann eller annen skade på materialet</i>	36	35	29	100
<i>Bygningsdelene i magasinet skal ha brannmotstandsevne REI 120 og være utført i ikke-brennbare materialer</i>	29	23	48	100
<i>Magasinet skal ha selvlukkende dør</i>	16	64	20	100
<i>Magasinet skal ikke ha vinduer</i>	69	15	16	100
<i>Magasinet skal være utstyrt med automatisk brannalarm</i>	41	37	22	100
<i>Magasinet skal ha handslokningsapparater</i>	29	49	22	100
<i>Magasinet skal ha stabilt klima og luftfuktighet</i>	54	15	31	100
<i>Magasinet skal ha særskilt innbruddsalarm</i>	12	67	21	100

Tabell 6.5 Lokal- og regionalhistoriske arkivinstitusjoner med magasin som tilfredsstillerkrav/ikke tilfredsstillerkrav sentrale krav i arkivforskriften

arkiv og 140 hyllemeter offentlige arkiv. Bare 27 prosent har forskriftsmessige arkivmagasin (jfr. figur 6.2). At det for over 40 prosent av historielagene bare er registrert magasinopplysninger i fritekstfelt, er i stor grad uttrykk for at historielagene

har så lite originalt arkivmateriale at arkiv/samlinger er oppbevart i hyller og skap i vanlige lokaler eller i brannsikre hvelv/arkivskap. En håndfull institusjoner har plassert arkivmateriale/samlinger i kommunens arkivmagasin.

Riksarkivet. Foto Bjørn Djupvik

Som tabell 6.4 viser, er lokalene hvor historielagene oppbevarer sine samlinger, dårlig sikret med hensyn til innbrudds- og brannsikring. Det er heller ikke tilfredsstillende at 10 av 13 historielag har magasiner med vannførende rør som ikke er sikret.

6.3.5 Lokal- og regionalhistoriske arkiv og magasinforhold
Lokal- og regionalhistoriske arkivinstitusjoner har i overkant av 3600 hyllemeter privatarkiv-

materiale og bare ubetydelige mengder offentlig arkivmateriale. Disse institusjonene har gjennomgående langt bedre oppbevaringsforhold for arkivmateriale/samlinger enn historielag og bibliotek. Nærmere 47 prosent av institusjonene kan vise til forskriftsmessige arkivmagasiner (jfr. figur 6.2).

14 av 19 institusjoner som har magasiner med vannrør har ikke sikret rørene på forskriftsmessig måte. Videre har 45 av 69 lokal- og regionalhisto-

	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>
<i>Arkivforskriftens krav</i>	<i>Tilfredsstill arkivforskriftens krav</i>	<i>Tilfredsstill ikke arkivfor- skriftens krav</i>	<i>Vet ikke/ ikke svart</i>	<i>Sum</i>
<i>Tilfluksrom skal ikke benyttes som magasin</i>	79	16	5	100
<i>Reoler skal være av ikke-brennbart materiale</i>	53	16	31	100
<i>Det skal ikke lagres annet materiale som reduserer arkivmaterialets sikkerhet</i>	37	16	47	100
<i>Det skal ikke oppbevares arkivmateriale som kan skade hverandre negativt, i samme magasin</i>	42	5	53	100
<i>Arkivmateriale skal ikke oppbevares direkte på gulv eller tett inn til vegg</i>	42	21	37	100
<i>Magasinet skal helst ikke ha vannførende rør</i>	21	32	47	100
<i>Dersom magasinet har vannførende rør skal magasinet sikres med fuktighetsføler, stengeventil og/eller alarm eller annet</i>	14	72	14	100
<i>Magasinet skal helst oppvarmes i golv eller egne vernekonstruksjoner. Dersom så ikke er tilfelle, skal oppvarmingen skje med varmluftanlegg eller andre varmekilder som ikke medfører fare for brann eller annen skade på materialet</i>	25	20	55	100
<i>Bygningsdelene i magasinet skal ha brannmotstandsevne REI 120 og være utført i ikke-brennbare materialer</i>	9	23	68	100
<i>Magasinet skal ha selvlukkende dør</i>	0	63	37	100
<i>Magasinet skal ikke ha vinduer</i>	32	23	45	100
<i>Magasinet skal være utstyrt med automatisk brannalarm</i>	32	18	50	100
<i>Magasinet skal ha handslokningsapparater</i>	21	26	53	100
<i>Magasinet skal ha stabilt klima og luftfuktighet</i>	45	10	45	100
<i>Magasinet skal ha særskilt innbruddsalarm</i>	11	56	33	100

Tabell 6.6 «Andre kategorier bevaringsinstitusjoner» med magasin som tilfredsstill/ikke tilfredsstill sentrale krav i arkivloven

riske arkiv ikke særskilt innbruddsalarm. Få av denne kategori institusjoner benytter tilfluksrom som magasin (tabell 6.5).

6.3.6 Andre kategorier bevaringsinstitusjoner
Andre typer bevaringsinstitusjoner oppbevarer cirka 1000 hyllemeter privatarkiv, og cirka 32

Horten husmorskole. Fylkesarkivet for Vestfold. Foto Cedric Archer

prosent i denne kategorien har forskriftsmessige magasiner.

Oppbevaringsforholdene i institusjoner der magasinopplysninger kun er beskrevet i fritekstfelt, er svært varierende. Noen institusjoner oppbevarer arkiv/samlinger i avlåst arkivskap eller safe. I andre institusjoner er fotografier og lydfestinger ikke forskriftsmessig lagret, og flere bygninger har ikke brann- eller innbruddsalarm.

Ellers er oppbevaringen av arkiv/samlinger blant annet slik beskrevet:

«Arkivmaterialet er plassert litt rundt omkring på NN, mellom anna i eit lagerrom i kjellaren der enkelte papir vert lagra, samt lydband. På huset

er det eit rom som skal vera noko brannsikra der dei mest verdfulle dokumenta vert lagra. Ellers er noko i biblioteket»

«Ikke egne magasin. Alt materiale oppbevares i NN's lokaler, som er vanlige kontorlokaler i kjellaren ved NN museum. Foto (negativer, s-hv. og farge, og dias) oppbevares i et eget rom (mørkt og kjølig). Registreringskort, mønsterark m.m. oppbevares i ulike typer arkivskap i lokalene»

«Arkivene oppbevares i en rekke forskjellige rom i bedriften. Hovedmagasinet er dårlig egnet til oppbevaring av arkiver, på grunn av vannrør og elektriske installasjoner»

«Fotosamlingen oppbevares hjemme hos en

<i>Krav</i>	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>	<i>Prosent</i>
<i>Arkivforskriftens krav</i>	<i>Tilfredsstillter arkivforskriftens krav</i>	<i>Tilfredsstillter ikke arkivforskriftens krav</i>	<i>Vet ikke/ ikke svart</i>	<i>Sum</i>
<i>Tilfluktsrom skal ikke benyttes som magasin</i>	62	20	18	
<i>Reoler skal være av ikke-brennbart materiale</i>	53	26	21	
<i>Det skal ikke lagres annet materiale som reduserer arkivmaterialets sikkerhet</i>	73	6	21	
<i>Det skal ikke oppbevares arkivmateriale som kan skade hverandre negativt, i samme magasin</i>	66	1	33	
<i>Arkivmateriale skal ikke oppbevares direkte på gulv eller tett inn til vegg</i>	49	26	25	
<i>Magasinet skal helst ikke ha vannførende rør</i>	43	33	24	
<i>Dersom magasinet har vannførende rør skal magasinet sikres med fuktighetsføler, stengeventil og/eller alarm eller annet</i>	3	33	63	
<i>Magasinet skal helst oppvarmes i golv eller egne vernekonstruksjoner. Dersom så ikke er tilfelle, skal oppvarmingen skje med varmluftanlegg eller andre varmekilder som ikke medfører fare for brann eller annen skade på materialet</i>	22	41	37	
<i>Bygningsdelene i magasinet skal ha brannmotstandsevne REI 120 og være utført i ikke-brennbare materialer</i>	26	24	50	
<i>Magasinet skal ha selvlukkende dør</i>	21	58	21	
<i>Magasinet skal ikke ha vinduer</i>	68	12	20	
<i>Magasinet skal være utstyrt med automatisk brannalarm</i>	22	49	29	
<i>Magasinet skal ha handslokningsapparater</i>	20	49	31	
<i>Magasinet skal ha stabilt klima og luftfuktighet</i>	45	19	35	
<i>Magasinet skal ha særskilt innbruddsalarm</i>	42	29	29	

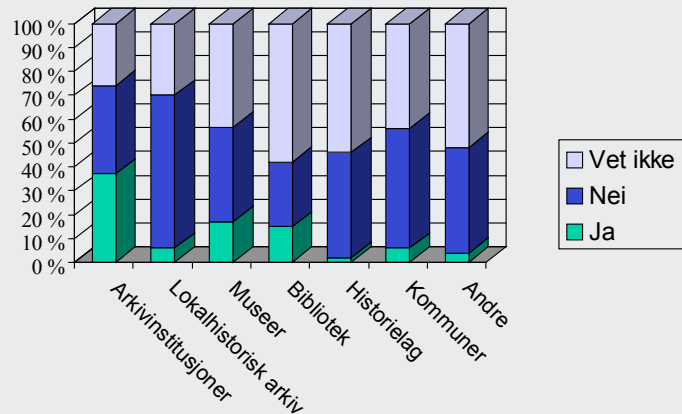
Tabell 6.7 Kommuner med magasin om tilfredsstillter/ikke tilfredsstillter arkivforskriftens sentrale krav i arkivloven

privatperson. De avfotograferte bildene står i permer fremme på hylla i et rom med vinduer. Negative oppbevares i en safe. Resten av materialet oppbevares i pappesker og i en safe i lagets lokaler.

Dette er et rom i en ny trebygning. Vinduer. Automatisk brannalarm, ingen innbruddsalarm»⁶

⁶ Kartleggingsrapporter fra fylkeskommunene

Figur 6.3 Institusjoner som har handlingsplan ved vann- eller brannskade, i prosent av samlet antall institusjoner i hver kategori

6.3.7 Magasinforhold i kommunene

41 prosent av kommunene har forskriftsmessige magasin (jfr. figur 6.2).

Det finnes ennå kommuner som bruker tilfluktsrom som magasin, til tross for arkivlovens bestemmelser. Videre har en tredjedel av kommunene vannførende rør i spesialrom for magasin. Av disse har en tredjedel sikret magasinet med fuktighetsføler, stengeventil og/eller alarm. Tabell 6.7 viser også at under halvparten av kommunene har stabilt klima/luftfuktighet og særskilt innbruddsalarm. 20 prosent har installert brannalarm og en omtrent like stor andel har brannslukningsapparat i magasinet. Nærmere 30 prosent av kommunene oppbevarer arkivmateriale direkte på gulv eller inntil vegg. I tilfellet oversvømmelse eller lekkasje i magasinet, vil protokoller og dokumenter som ligger nærmest gulvet raskt ta til seg væte.

6.4 Handlingsplan ved vann- eller brannskade

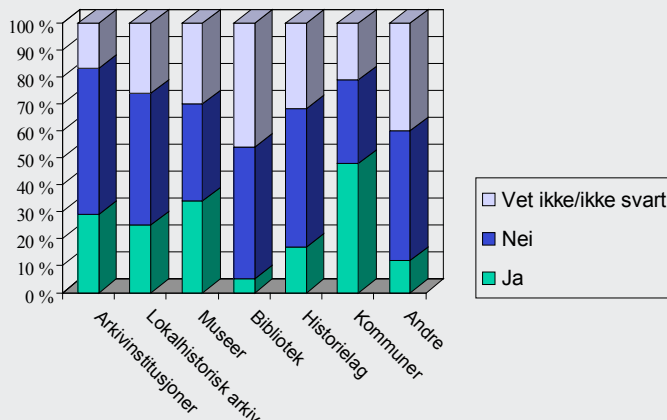
En handlingsplan for institusjonen kan deles opp i flere deler: risikoanalyse, beredskapsplan, evakueringsplan og plan for restaurering av restverdier.

Beredskapsplanen omfatter blant annet opplysninger om særlige viktige deler av arkiv/samlinger som skal være tilgjengelig for tiltak fra brannvesen og redningsledelse. I planen inngår også kontaktopplysninger om institusjoner/bedrifter som kan skaffe plass på fryselager eller kan skaffe avfuktingsutstyr. Evakueringsplanen inneholder blant annet opplysninger om hvilket materiale som skal reddes først i tilfelle brann og fastlegger prosedyrer.

Nærmere 40 prosent av arkivinstitusjonene har utarbeidet handlingsplan som kan settes i verk ved vann- eller brannskade. En like stor andel har ikke utarbeidet en slik plan. For museene er prosentandelene henholdsvis 17 og 39. Svært få lokal- og regionalhistoriske arkiv, bibliotek, historielag, kommuner og andre typer bevaringsinstitusjoner har utarbeidet slik handlingsplan.

6.5 Bruk av andre magasiner for oppbevaring av arkiv/samlinger

Opplysninger om tilleggsmagasin er registrert i fritekstfelt. I denne rapporten blir redegjort for situasjonen i de dominerende bevaringsinsti-

Figur 6.4 Institusjoner som bruker andre magasiner, i prosent av samlet antall institusjoner i hver kategori

tusjonene, det vil si i arkivinstisjoner og museer.

Nærmere 30 prosent av arkivinstisjonene har tatt i bruk andre magasiner for oppbevaring av arkiv/samlinger. Av opplysningene i fritekstfelt fremgår at disse lokalene i store trekk er i forskriftsmessig stand. Et mindre antall tilleggs- magasiner har usikrede vannrør i taket og dårlig klimaregulering. En del institusjoner oppbevarer fotoarkivet i arkivrom som ikke er klimaregulert med tanke på foto.

34 av 70 museer oppgir at det benyttes lokaler som ikke er i forskriftsmessig stand. Videre tilfredsstillende 24 magasiner forskriften noenlunde, mens kun 13 er i god forskriftsmessig stand.

Eksempler på beskrivelser av tilleggsmagasiner: «Noe arkivalia er utstilt i NN-museet. Det ligger i montre i rom med store vinduer».

«Arkivet etter NN oppbevares på møte-/pauserommet. Her brukes kaffetrakter/vannkoker. Ikke automatisk brannalarm».

«Det ligger noen søppelsekker med mulig arkivmateriale i et trehus på området til Bygdemuseet».

«Lagerrom hvor det lagres uordnet materiale, både arkiv, kart og tegninger Samtidig er dette også lager for bl.a. maling».

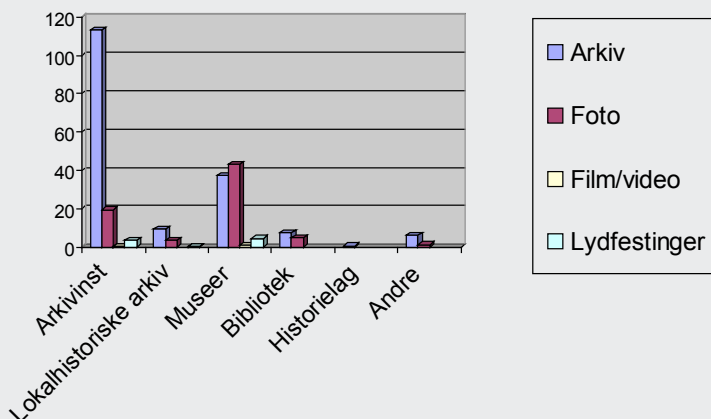
«Et omfattende, men uordnet arkiv oppbevares midlertidig på et bryggeloft».⁷

6.6. Bruk av ressurser på arkiv/samlinger

6.6.1 Arkivinstisjonene

Figur 6.5 viser at arkivinstisjoner utenom Arkivverket bruker vel 114 årsverk på arbeid med privatarkiver, kommunale og fylkeskommunale eldre arkiver. Det meste av ressursene brukes på bevaring og tilgjengeliggjøring. Herav anvendes kun 4,50 årsverk til arbeid med elektronisk arkiv. På grunn av underrapportering er ressursbruken trolig større. Videre anvender arkivinstisjonene til sammen cirka 19 årsverk til formidling. Men variasjonene er store mellom institusjonene. Bergen Byarkiv og Aust-Agder-Arkivet bruker henholdsvis 3,20 og 3 årsverk på formidling av arkiv, mens ressursbruken i andre institusjoner er ett årsverk eller mindre. Fylkesarkivet for Vestfold

⁷ Kartleggingsrapporter fra fylkene

Figur 6.5 Antall årsverk anvendt på arbeid med eldre arkiv, foto, film/video og lydfestinger

er den eneste arkivinstisjonen i landet som har ansatt arkivpedagog. Institusjonen anvender cirka 1,70 årsverk til arkivformidling.

Arkivinstisjonene har mye fotomateriale, men bruker forholdsvis lite ressurser på materialet, til sammen cirka 20 årsverk. Arkivinstisjonenes bruk av ressurser på film/video og lydfestinger er svært liten, henholdsvis 0,21 og 3,50 årsverk. Stiftelsen Norsk Lydinstitutt bruker vel et årsverk på arbeid med lydfestinger, mens Folkemusikkarkivet i Telemark er registrert med ett årsverk.

6.6.2 De øvrige kategorier bevaringsinstisjoner

Museene bruker til sammen 37 årsverk på arbeid med arkiver. Ressursbruken utgjør litt over tre prosent av museenes totale ressursbruk. Til sammenligning anvendes 43 årsverk på arbeid med fotosamlinger. Stiftelsen Fredrikstad Museum og Borgarsyssel museum i Østfold er blant de museene som bruker mest ressurser på arkiv. Det samme gjelder også flere av museene i Oppland.

Bibliotekene bruker i overkant av sju årsverk på arbeid med arkiv og vel fem årsverk på fotosam-

linger. Det mangler imidlertid tall for blant annet Nasjonalbiblioteket og Universitetsbiblioteket i Bergen, spesialsamlingene. Historielagene er i stor grad drevet på frivillig basis, altså uten ansatte. Den frivillige ressursbruken er ikke registrert i prosjektet. «Andre kategorier bevaringsinstisjoner» bruker seks årsverk på arkiv og vel ett årsverk på foto.

Når det gjelder kommunene, er tallene usikre. Vi har spurt om ressurser som anvendes på samlingsforvaltning og formidling av eldre arkivmateriale i depot. I svært mange tilfeller har det vært vanskelig for kommunene å skille ut og oppgi denne typen ressursbruk. De oppgitte tallene gjelder derfor for en stor del ressurser brukt på dagligarkiv, hvorav altså også kan inngå små ressurser anvendt på depot. Kommunene er derfor ikke tatt med i denne analysen.

NÆRINGER

Statistisk Sentralbyrås Standard for næringsgruppering er lagt til grunn for kategorisering av arkivskapere i gruppe næring. Denne standarden anvendes også i arkivsystemet Asta.

7.1 Innledning

Figur 7.1 viser arkivskapere fordelt på næringskategorier. Antallet gjelder både bedrifter/næringer som er registrert med virkeområde fylke, Norge, utlandet eller ikke er topografisk plassert.

Antallet arkivskapere i hver av kategoriene vil variere en del fra fylke til fylke, alt etter næringsstruktur i løpet av den tiden det er skapt arkivmateriale. Det er for eksempel naturlig at det er bevart flere arkiver i næringskategori fiske i Nordland enn i Oppland. Men variasjonen i antallet virksomheter i de ulike kategorier er også påvirket av innsamlingsaksjoner som har vært gjennomført. Bergen Byarkiv har et stort antall arkitektarkiver, fordi institusjonen har prioritert å samle inn denne kategori arkiver. I flere fylker har bevaringsinstitusjoner gjennom mange år prioritert arbeidet med næringsarkiv, blant annet

i Nordland, Sogn og Fjordane, Hordaland, Rogaland, Aust-Agder, Vestfold og Oppland.

I fremstillingen blir de arkivskapende bedriftene satt inn i en næringshistorisk kontekst. Intensjonen er ikke å presentere næringslivshistorie, men å illustrere noen sammenhenger mellom bevart arkivmateriale og næringsvirksomhet i det enkelte fylke.

7.2 Jordbruk og skogbruk

Det er samlet inn arkiv etter nærmere 646 bedrifter/ virksomheter i kategori jordbruk og skogbruk, hvorav så å si alle med virkeområde kommune/ fylke. Antallet er relativt lavt i de fleste fylker. Oppland og delvis i Aust-Agder er unntakene. Dette har i noen grad sammenheng med ulik bruk av kategoriene gårdsarkiv og samling. Større gårdsarkiver i betydningen bedriftsarkiver finnes som deler av bruksarkiver, verksarkiver og arkiver etter handelshus.¹ I næringskategori jordbruk og skogbruk er også arkivmateriale skapt av skog-eierlag, fløtningslag, allmenninger med mer.

¹ Lange/Mangset/Ødegaard, s. 20

7.2.1 Adelsarkiv

Det er ikke bevart mye arkivmateriale i Norge i kategorien adelsarkiv. I Vestfold er det imidlertid tatt vare på materiale fra Jarlsberg hovedgård utenfor Tønsberg. Arkivene er etter ønske fra eier ikke registrert i kartleggingsdatabasen. Godset ble opprinnelig opprettet i 1673. I følge adelsloven av 1821 opphørte Jarlsberg å være grevskap da den siste norske greve, Peder Anker Wedel Jarlsberg døde i 1893. Jarlsberg er det eneste av Norges grevskaper der etterkommerne etter de opprinnelige adelige eierne fortsatt eier og driver eiendommen.² Nærmere 100 hyllemeter arkivmateriale er bevart, hvorav i underkant en tredjedel er ordnet. Materialet er ikke avlevert til bevaringsinstitusjon, men oppbevares i et brannsikret arkivrom på hovedgården. Her ligger også fotografier, film, kart og pergamenter. Arkivet omfatter perioden 1606-1999.³

7.3 Fiske og fangst

Næringskategorien «fiske og fangst» omfatter hav- og kystfiske, hvalfangst, selfangst, innlandsfiske, fiskeoppdrett og klekkerier, samt tjenester tilknyttet disse næringene. Bevaringsinstitusjonene har arkivmateriale etter 157 bedrifter/virksomheter (figur 7.3).

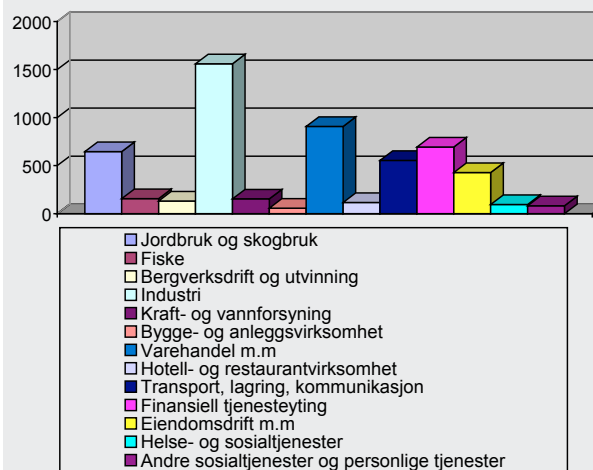
Antallet arkivskapere er ikke stort på bakgrunn av næringens store betydning i mange kystfylker opp gjennom tidene.

7.3.1 Hvalfangst i Sørishavet

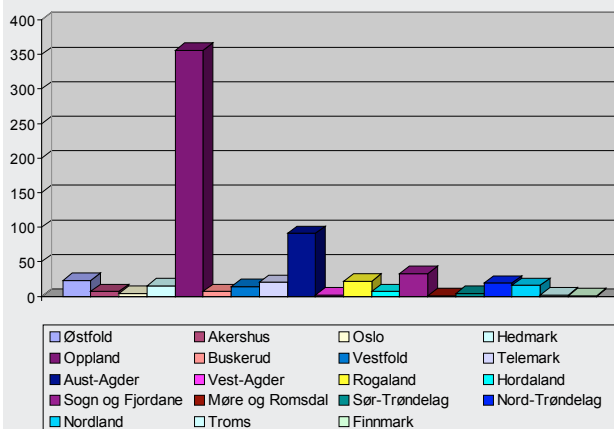
Sandefjord og Tønsberg var gjennom 30-40 år administrasjonssentrum for hvalfangsten i

² Wikipedia

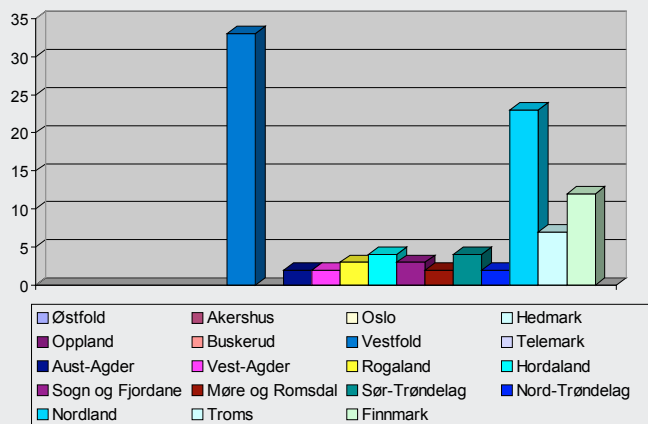
³ Rapport fra kartleggingsmedarbeider

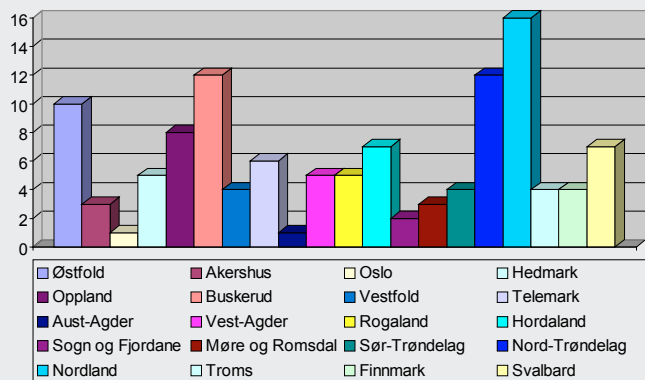
Figur 7.1 Bevarte arkiver, arkivskapere fordelt på næringskategorier

Figur 7.2 Antall arkivskapere i kategori jordbruk og skogbruk med virkeområde kommune/fylke

Figur 7.3 Antall arkivskapere i kategori fiske og fangst med virkeområde kommune/fylke

Figur 7.4 Antall arkivskapere i næringskategori bergverksdrift og utvinning med virkeområde kommune/fylke

Antarktis, med et stort antall selskaper, landstasjoner, flytende kokerier og hvalbåter. Folk fra Vestfold startet storfangsten i Sørishavet, og stod bak de store tekniske oppfinnelser som ble epokegjørende for fangstmateriellet. Særlig jakten på blåhvalen representerte det store økonomiske eventyret. På slutten av 1920-årene hadde for eksempel Sandefjord en flåte på 15 kokerier og over 90 hvalbåter. Under krigen gikk storparten av flåten tapt, men ble bygd opp igjen etter krigen. I slutten av 1960-årene var det slutt på eventyret.⁴

Bevaringsinstitusjoner i Vestfold har flest arkivskapere i kategorien fiske og fangst. Arkivmaterialet dokumenterer i hovedsak hvalfangsten i Sørishavet. Hvalfangstmuseet i Sandefjord⁵ har en stor samling hvalfangst- og hvalfangstrelaterte arkiver. Det samme gjelder Fylkesarkivet for Vestfold. Det er også samlet inn muntlige minner og annet tradisjonsmateriale om hvalfangsten i Vestfold.

7.3.2 Selfangst i Nordishavet

Nederlendere startet på 1600-tallet med selfangst i Nordishavet. Ut over 1800-tallet kom også Norge med i denne fangsten. I 1924 var 154 skuter fra Norge med i selfangsten. Også etter andre verdenskrig var det stor selfangstaktivitet. Fangsten ble utvidet til New Foundland. I 1990 deltok kun to skuter fra Sunnmøre og to skuter fra Troms i selfangsten.⁶

Polarmuseet i Tromsø har en del arkivmateriale fra selfangst i Nordishavet. Arkivmaterialet består hovedsakelig av fangstdagbøker fra rundt 40

⁴ Vestfold. Bygd og by i Norge. Gyldendal Norsk Forlag 1980 og nettside for Sandefjord kommune

⁵ Er en del av Sandefjordmuseene

⁶ Nettside for Ishavsmuseet

selfangstskuter, samt også mye personmateriale. Båtene hadde tilhørighet ulike steder i landet.

7.3.3 Hav- og kystfiske

Bevaringsinstitusjoner i Nordland og delvis Finnmark forvalter en del arkivmateriale i næringskategori fiske. I Nordland gjennomførte Nordlandsarkivet⁷ et par store innsamlingsaksjoner i Lofoten og Vesterålen i 1980-årene. Aksjonene resulterte i at det ble samlet inn flere arkiver som dokumenterer blant annet fiskekjøp og fiske. Et omfattende arkivmateriale stammer fra «Hindø Dampskibsselskab» med sete i Sigerfjord i Vesterålen. Rederiet eide på slutten av 1800-tallet og et par tiår inn på 1900-tallet flere dampdrevne fiskebåter som drev bankfiske og sildefiske. Selskapet var en pioner i utvikling av båt- og redskapsteknologi og i utforskningen av nye fiskebanker.

Forøvrig er det bevart svært lite arkivmateriale fra hav- og kystfiske. Mangelen er særlig påfallende i kystfylkene fra Nord-Trøndelag og sørover, og da særlig i Møre og Romsdal. Fiskere og fangstmenn fra dette fylket har til alle tider vært tidlig ute med å ta i bruk ny både båt- og redskapsteknologi. Det er tatt et initiativ i regi av Interkommunalt arkiv for Møre og Romsdal IKS for å få samlet inn arkiver fra fiskerivirksomhet.

7.3.4 Lite arkivmateriale etter oppdrettsnæringen

Oppdrettsnæringen som egen næring begynte å skyte fart fra 1970-årene. I slutten av 1980-årene var de største oppdrettsfylkene Hordaland, Møre og Romsdal og Nordland. I dag er oppdrett en betydningsfull næring langs hele den vestlige kysten av landet. Likevel er oppdrettsnæringen lite

⁷ Skiftet i 1995 til navnet Arkiv i Nordland

representert med arkivmateriale i bevaringsinstitusjonene.

7.4 Bergverksdrift og utvinning

I næringskategori «bergverksdrift og utvinning» hører næringer som bryting av steinkull og brunkull, utvinning av torv, utvinning av råolje og naturgass, bryting av metallholdig malm, bryting av stein og utvinning av sand og leire. Til sammen 132 bedrifter er registrert som arkivskapere. Antallet varierer fra fylke til fylke. Men historisk sett fremtredende bergverksfylker som Nordland, Nord-Trøndelag og Buskerud har fått dokumentert noe av virksomheten gjennom bevart arkivmateriale.

7.4.1 Bryting av metallholdig malm

I Norge har det siden 1600-tallet vært gruvedrift etter blant annet jernmalm, kobberkis, svovelkis, sinkblende, sølv og gull. Kapital og fagfolk ble hentet fra Tyskland, men gradvis ble det bygd opp en norsk kompetanse og i 1754 ble Bergseminaret på Kongsberg opprettet som ett av de første i Europa. Bergstader vokste opp rundt gruvedriften. Helt frem til 1960-årene hadde Norge en betydelig gruveindustri.

Arkivene til flere av de største bergverkene er bevart; blant disse er Sydvaranger a/s (jernmalm), Bjørkaasen Gruber (svovelkis), Løkken Verk (svovelkis), Sulitjelma Gruber (svovelkis), Folldal gruber (kobber, sink, svovel), Blåfarveværket (kobolt), Kongsberg sølvverk, Skaland grafittverk, A/S Knaben Molybdængruber, Ranens bly- og sølvverk, Ranens Zinkværk A/S, Killingdal Grube-selskab a/s, Hadeland bergverk (sinkblende) og Bidjovagge gruber (kobbermalm).

7.4.2 Bryting av steinkull og brunkull

Statsarkivet i Tromsø har det meste av arkivmaterialet etter norsk gruvedrift på Svalbard, for eksempel Store Norske Spitsbergen Kulkompani A/S som ble stiftet i november 1916. Noe arkivmaterialet etter Store Norske ligger også hos Svalbard Museum og Polarmuseet i Tromsø. Statsarkivet i Tromsø har også arkivmateriale etter I/S Bjørnøen Kulkompani (stiftet 1915), Kings Bay Kull Comp. A/S (stiftet 1916) og Adventdalen Kullfelt A/S (stiftet 1927).

7.4.3 Utvinning av råolje og naturgass.

Det norske oljeeventyret startet i 1962 da Phillips Petroleum Company Ltd. med hovedkontor i USA søkte norske myndigheter om å få lete etter olje og gass i Nordsjøen. I 1968 ble Phillips Petroleum Company Norway etablert i Tananger. Selskapet fikk sammen med flere andre selskaper konsesjon på å lete etter olje og gass på norsk sokkel. I 1969 ble det funnet olje på feltet Ekofisk. Produksjonen startet i 1971. Phillips fusjonerte i 2002 med Conoco til Conocophilips. Norsk Hydro deltok i oljeletingen fra starten i 1965. Før 1980 var olje- og gassproduksjon blitt det viktigste forretningsområdet i dette selskapet. I 1972 gikk en rekke norske industriselskaper og rederier sammen om å opprette oljeselskapet Saga Petroleum. Samme året ble det helstatlige oljeselskapet Statoil stiftet.

De fleste av arkivene etter norske aktører innen olje- og gassutvinning ligger i Statsarkivet i Stavanger. Blant disse er Phillips Petroleum Company Norway, Norske Fina A/S og Statoil ASA.

7.4.4 Brytning av stein

Det har vært drevet industriell utnyttelse av stein i de fleste av landets fylker. I 1909 er det registrert 17 steinbrudd og ni steinhuggerier i Norge.⁸ Mest kjent er imidlertid steinbruddene og steinhuggeriene i Østfold og Vestfold. Utnyttelsen av Iddefjordgranitten tok til i Østfold på midten av 1800-tallet. Granittindustrien utviklet seg til å bli en eksportrettet næring. Eksportproduktene var gate- og kantstein til raskt voksende byer i Europa. I 1870-80-årene ble det etablert stadig nye bedrifter. Granittindustriens «gullalder» var årene fra århundreskiftet fram til 1914. Som en sterkt eksportbasert næring ble produksjonen vår for internasjonale påvirkninger. I dag er bare noen få bedrifter igjen på markedet. De fleste driver med gravsteinsproduksjon – gjerne av importert stein fra India og andre land.⁹ Det er registrert arkivmateriale etter sju steinbrudd og steinhuggerier i Østfold.

Også Vestfold har hatt og har en blomstrende steinindustri. I 1913 arbeidet 827 mennesker i steinindustrien i dette fylket. Virksomheten var og er særlig knyttet til den verdenskjente larvikitten. I motsetning til Østfold har bevaringsinstitusjonene i Vestfold foreløpig ikke prioritert innsamling av arkiver som dokumenterer denne virksomheten. Ellers har Nordland hatt flere steinbrudd. I 1884 ble Den Ankerske Marmorforretning etablert for utvinning av den berømte Fauske- og Leivsetmarmoren. Marmoren har vært og er svært ettertraktet som blant annet fasadestein. Arkivet til Den Ankerske marmorforretning ligger hos Salten museum, avd. Fauske museum.¹⁰

⁸ Bedriftstelling 1909

⁹ Nettside: Bomuldspinderiet i Tistedalen.

¹⁰ Fygle/Lundestad/Strand 2003, s. 57

7.5 Industri

Det er registrert arkivmateriale etter nærmere 1560 industribedrifter i bevaringsinstitusjonene. Industriarkiv utgjør en tredjedel av samlet antall næringsarkiv (figur 7.5).

Alle fylker unntatt Møre og Romsdal, Troms og Finnmark er godt representert med industriarkiv i bevaringsinstitusjonene. På topp ligger Hordaland, Oppland, Sogn og Fjordane og Rogaland. I disse fylkene har innsamling av privatarkiv vært høyt prioritert gjennom mange år. Påfallende få arkiver etter industrivirksomhet i Oslo er registrert. Store institusjoner som Riksarkivet, Statsarkivet i Oslo og Norsk Teknisk Museum oppbevarer alle flere industriarkiver, men arkivene er i stor grad fra virksomhet i andre deler av landet.

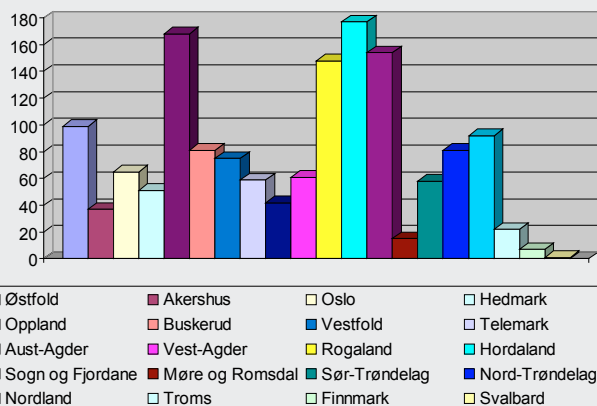
Det er samlet inn et stort antall arkiver etter bedrifter som har produsert næringsmidler og drikkevarer. Antallet av denne type bedrifter utgjør nærmere 40 prosent av det samlede antall industribedrifter (figur 7.6).

7.5.1 Næringsmidler og drikkevarer

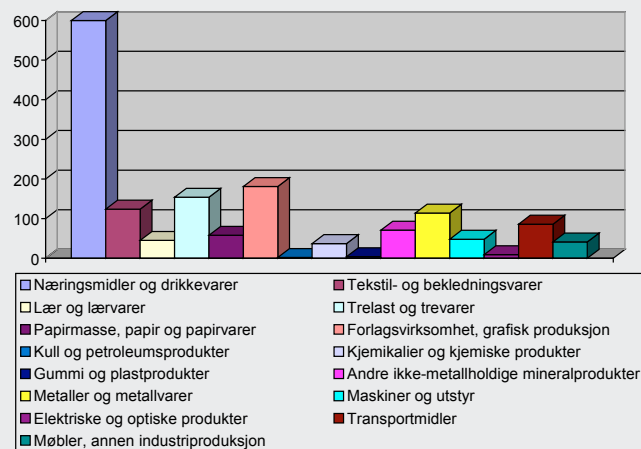
Mange meieriarkiver

Antallet arkivskapere i kategorien næringsmidler og drikkevarer varierer sterkt fra fylke til fylke (figur 7.7). Nærmere undersøkelser i fire fylker tyder på at det er bevart flest arkiver etter meierier og smørlag. I 1909 er det registrert hele 340 meierier med 1052 arbeidere i Norge.¹¹ Det har vært meieridrift i alle fylkene, og meieriene har hatt stor betydning for utvikling av mange lokalsamfunn. En viktig årsak til det store antallet bevarte meieriarkiv er de mange nedleggelsene. Trolig er det Sogn og Fjordane som har landets største

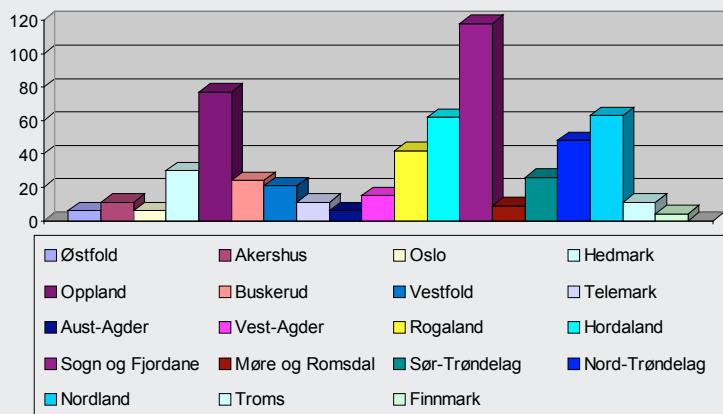
¹¹ Bedriftstelling av 1909

Figur 7.5 Antall arkivskapere i næringskategori industri med virkeområde i kommune/fylke

Figur 7.6 Antall arkivskapere i næringskategori industri fordelt på underkategorier

Figur 7.7 Antall arkivskapere i næringskategori næringsmidler og drikkevarer med virkeområde kommune/fylke

samling av meieriarkiv, blant annet på grunn av en stor innsamlingsaksjon i 2006.¹² I henholdsvis Oppland og Nord-Trøndelag er 34 av 77 og 33 av 48 arkivskapere i gruppen næringsmidler og drikkevarer meierier og smørlag. Hordalandsundersøkelsen 1980-85 anslår at det er bevart 70-80 hyllemeter meieriarkiver i hele fylket.¹³ Også i Nordland er det samlet inn relativt mange meieriarkiver.

Brennerier og bryggerier

Brennerivirksomheten har i løpet av de siste 200 år hatt betydning for næringslivet i Mjøs-regionen spesielt. 11 brenneriarkiver fra Oppland er bevart. Statsarkivet på Hamar har de fleste.

Det første norske ølbryggeri man kjenner til skal være et bryggeri i Christiania i 1776. Før denne tid var alt norsk øl brygget som hjemmebrygg. Fra 1800 ble det startet flere bryggerier. I 1857 var det 343 bryggerier i Norge. Antallet var i 1890 sunket til 46 og i 1987 til 15. Det eldste norske bryggeri

¹² Hele 70 meieriarkiv. Kilde: Fylkesarkivets nettside

¹³ Foredrag av byarkivar i Bergen byarkiv, Arne Skivenes, på LLPs seminar på Lillehammer 3. februar 2002.

er Aass bryggeri (Drammen) fra 1834. Vi har ikke noen fullstendig oversikt over bevarte arkiver etter bryggerier, men det er registrert 12 arkiver. Dybdeundersøkelser i hvert fylke vil avdekke situasjonen.

Hermetikkindustrien

I 1870-årene kom fiskehermetikkindustrien for alvor i gang på Vestlandet. Brisling i olivenolje ble en verdensartikkel som hadde sin storhetstid fra 1900 til 1920. Stavanger ble etter hvert tyngdepunktet i norsk hermetikkproduksjon. Fra 1890-årene til 1960 var dette byens største næring. I 1925 var det 198 hermetikkfabrikker i Norge, 59 av disse lå i Stavanger. I Rogaland er det samlet inn arkivmateriale etter 14 hermetikkfabrikker. Stavanger museum har en egen avdeling for hermetikkindustri. Arkivmaterialet består av dokumenter fra eller med tilknytning til denne industrien, og kommer i all hovedsak fra bedrifter i Stavanger. Arkivmateriale etter blant annet Chr. Bjelland Co AS er bevart.¹⁴

¹⁴ Nettside for Stavanger Museum

Hermetikkindustrien har stått sterkt også i Hordaland. I etterkrigstiden har fylket vært landets ledende på dette feltet. Fabrikkene var stort sett lokalisert til bygdene, men var som regel eid av Bergens- og Stavanger-firmaer. Hordalandsundersøkelsen 1980-85 konkluderte med at det sannsynligvis har eksistert over 40 produksjonsanlegg og et langt større antall firma i fylket. Men konkurser og driftsstans har ført til at det er bevart forholdsvis lite arkivmateriale fra denne bransjen, trolig ikke mer enn mellom 10-50 hyllemeter.¹⁵ Det er registrert arkivmateriale etter kun seks hermetikkfabrikker i Hordaland.

Ved siden av Rogaland og Hordaland hadde Nordland flest hermetikkfabrikker. Fabrikkene i Nordland produserte mest middagshermetikk av fisk og rogn. Etter 1914 dukket det opp en rekke spesialfabrikker for nedlegging av småsild. Antallet fabrikker i Nordland økte fra åtte i 1913 til 23 i 1918. I løpet av mellomkrigsårene gikk flesteparten av fabrikkene inn. Den best kjente av disse fabrikkene er A/S Vesteraalens Hermetikkfabrikk på Sortland.¹⁶ Det er samlet inn svært lite arkivmateriale etter hermetikkindustrien i Nordland.

Sildolje- og sildemelindustrien

Sildolje- og sildemelindustrien i Norge hadde sitt utspring fra guanofabrikkene, og i 1884 ble den første sildoljefabrikk etablert i Norge. Fabrikken lå på Brettesnes utenfor Svolvær. Oljen ble til å begynne med brukt til lys og brensel, men fra 1890-årene ble det også produsert sildemel. Omkring første verdenskrig var Nordland det

¹⁵ Byarkivar Arne Skivenes i foredrag på Lillehammer 3. februar 2002: Verneplan for privatarkiver. Erfaringer og tanker

¹⁶ Fygle/Lundestad/Strand 2003, s. 93

ledende fylket med nesten halvparten av fabrikkene i landet. Nordland hadde 12 fabrikker, Troms og Finnmark seks fabrikker og de øvrige fylkene 17 fabrikker.

Et par av arkivene er bevart hos Norsk Fiskeindustrimuseum i Melbu i Vesterålen, deriblant Neptun sildoljefabrikk. Museet er bygd opp omkring denne fabrikk. Arkiv i Nordland har en stor samling arkiver som dokumenterer sildolje- og sildemelindustrien.¹⁷

7.5.2 Tekstil- og bekledningsindustri

Med fremveksten av tekstilindustrien på midten av 1800-tallet startet historien til det moderne industrialiserte Norge. Det er samlet inn arkiver etter 124 bedrifter som har produsert tekstil- og bekledningsvarer i Norge. Herav er det bevart arkivmateriale etter sju bedrifter fra Østfold i kategorien tekstilproduksjon, hvorav arkivet til Haldens Bomuldsspinneri & Væveri. Veveriet ble grunnlagt av Mads Wiel i 1813, og var da Norges største mekaniske industribedrift.¹⁸ Arkivet oppbevares hos Halden Historiske Samlinger.

Området omkring Akerselva i Oslo var ett av de sentrale stedene for tekstilindustrien. Vøien bomullsspinneri og Nydalens Compagnie (Nydalens Spinneri) var blant de første bedrifter som ble etablert, begge i 1847. Nydalens Compagnie var landets største tekstilfabrikk. Norsk Teknisk Museum og Oslo byarkiv oppbevarer arkivmateriale etter disse bedriftene.¹⁹ I 1909 var Nydalens Compagnie, med sine 1053 ansatte, Norges nest største

¹⁷ Fygle/Lundestad/Strand 2003, s. 61

¹⁸ Nettstedet Bomuldsspinneriet i Tistedalen

¹⁹ Nettstedet Tekniske og industrielle kulturminne i Hordaland og tilstøtende kommuner

fabrikk ut fra antall ansatte. Bevaringsinstitusjoner i Oslo har arkivmateriale etter åtte bedrifter i kategorien tekstilproduksjon. Arkivet til Solberg Spinneri, Nedre Eiker (1820) er bevart, men ikke avlevert til bevaringsinstitusjon.

Bergens-området var et annet kjerneområde for tekstilindustrien. Flere tettsteder i dette området er vokst fram rundt en tekstilfabrikk. Arne Fabrikker i Ytre Arne er et eksempel. Arkivet strekker seg fra 1846 til cirka 1970 og er på 130 hyllemeter. Det oppbevares ved Bergen byarkiv/Lokalhistorisk Arkiv i Bergen (LAB).²⁰ Andre kjente fabrikker var Dale fabrikker (1879) og Salhus Væverier (1897). Norsk Trikotasjemuseum er etablert i de gamle lokalene til Salhus Tricotagefabrik fra 1859. Et helt samfunn vokste fram rundt fabrikkene, som var i drift fram til 1989.²¹ Arkivmaterialet oppbevares hos Bergen byarkiv/LAB. Bevaringsinstitusjoner i Hordaland har arkivmateriale etter 15 bedrifter i kategorien tekstilproduksjon og 11 bedrifter i kategorien produksjon av klær.

Den store sauedriften skapte grobunn for fremveksten av tekstilindustrien på Jæren i siste halvdel av 1800-tallet. Den kanskje mest kjente fabrikk var Aalgaards Uldspinderi, grunnlagt i 1870. Flere spinnerier startet opp. I 1916 gikk Aalgaards Uldspinderi og fem andre fabrikker sammen i bedriften De Forenede Ullvarefabrikker.²² I arkivinstitusjoner i Rogaland er det bevart arkivmateriale etter 23 bedrifter, hovedsakelig i kategorien tekstilproduksjon, deriblant De Forenede Ullvarefabrikker.

²⁰ Ytre Arne i arkivene. Av byarkivar Arne Skivenes

²¹ Nettside Olafsrosa.no

²² Felleskatalogen for Arkivverket

Halden – Norges skotøyhovedstad

I kategorien beredning av lær, produksjon av reiseeffekter, salmakerartikler og skotøy er det registrert arkivmateriale etter 45 bedrifter. Herav har bevaringsinstitusjoner i Østfold arkivmateriale etter en fjerdedel av bedriftene, hvorav flest skofabriker. Mellom 1890 og 1998 har det eksistert rundt 30 skofabriker bare i Halden. På 1950-tallet ble hver femte sko i Norge produsert i denne byen, som fram til 1960-tallet ble regnet som Norges skotøyhovedstad.²³

7.5.3 Trevareindustrien

Det er bevart lite arkivmateriale etter de mange sagbrukene. Det er en helt sentral virksomhet i norsk historie som er dårlig dokumentert. Noe materiale etter Saugbrugsforeningen og Glomma sagbruk og høvleri er bevart. Norsk Skogbruksmuseum har en del nyere materiale etter Orkla Borregaard, etter Kiær-Borregaard og Norskog. Arkivverkets institusjoner har arkivmateriale etter blant annet sagbruksvirksomhet i regi av Løvenskiold-Vækerø (1669-1964), Eidsvoll Værk og Fritzøe verk.

Det er også samlet inn en del arkivmateriale etter sagbruk i blant annet Oppland, Buskerud, Nord-Trøndelag, Telemark og Aust-Agder. Alle disse fylkene har store skogstrekninger og vassdrag som egner seg for tømmerfløting. I Nord-Trøndelag er arkivmateriale fra de to store og tradisjonsrike trelastbrukene Namdalsbruget og Bangdalsbruget overtatt av Namdalsmuseet. Norsk Sagbruksmuseum i Namsos er basert på bedriften Spillum dampsgag og høvleri. Arkivmaterialet er fra perioden 1884-1987 og utgjør 74

²³ Nettstedet Bomuldspindriet i Tistedalen

hyllemeter. I Nordland nevner vi «Engelskbruket», et sagbruk som ble etablert i 1865 og var eid og drevet av engelskmenn for å utvinne de rike skogforekomstene i Vefsn-dalføret. Det er ikke bevart arkivmateriale fra bruket, som ble nedlagt etter 20 år. Men alltid senere har sagbruksdrift vært en viktig del av næringslivet her, først og fremst representert ved Nes Trelastbruk i Mosjøen fra 1874. Arkivmateriale etter Nes Trelastbruk ligger i dag hos Vefsn lokalhistoriske arkiv.²⁴

7.5.4 Produksjon av papirmasse, papir og papirvarer

Det er bevart arkivmateriale etter 58 papir- og cellulosebedrifter. Flest arkiver finns etter bedrifter i Buskerud. Her vokste på siste halvdel av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet fram en treforedlingsindustri langs Drammensvassdraget og på Ringes-rike. Den første bølgen av fabrikker produserte tremasse ved sliping av trevirke. Det kom i alt cirka 70 slike sliperier rundt om i Norge. De to første tresliperier langs Drammensvassdraget ble etablert på Vestfoss i 1868 og 1870. I 1886 og 1888 kom så henholdsvis Vestfoss Cellulosefabrikk og Skotselv Cellulosefabrikk. Etter at elektrisiteten ble tatt i bruk etter 1900, ble det etablert bedrifter som produserte cellulose og papir. Til sammen en cellulosefabrikk og ni papirfabrikker vokste frem ved Drammen. Fabrikken ved Drammen og i Skiensområdet ble landets dominerende papirprodusenter.

Noe arkivmateriale etter cellulose- og papirindustrien i Buskerud er samlet inn. Materiale etter Vestfoss Cellulosefabrikk og Skotselv Cellulosefabrikk er oppbevart hos Eiker arkiv, avd. Vestfossen. Arkivmateriale etter et par andre

²⁴ Vefsn kommunes historie på nett, av bygdebokredaktør Kjell Jacobsen

fabrikker, Krogstad Cellulosefabrikk fra 1895 og Gulskogen Cellulose fra 1909, er også bevart. Videre har Norsk Skogmuseum arkivmateriale etter Follum tresliperi, cellulose- og papirfabrikk.²⁵

Treforedlingsindustrien i Østfold slo rot i byene Halden, Sarpsborg og Moss. I Halden utvidet Saugbruksforeningen til tresliperi (1889) og cellulosefabrikk (1908). I Sarpsborg utviklet det seg til et stort treforedlingsmiljø av flere store industribedrifter i perioden 1880-1940. Hafslund Chemiske Træmassefabrikk ble etablert i 1874 som landets første treforedlingsbedrift. På den andre siden av Sarpsfossen kom Borregaard i drift fra 1891. Borregaard var landets første sulfittcellulosefabrikk, og ble landets største industriarbeidsplass. I Østfold startet også industriell produksjon av bølgepappemballasje i Norge med etablering av Sarpsborg Emballagefabrikk i 1914. Gjennom avskallinger og knoppskytinger ga fabrikkene etter hvert opphav til et titalls andre emballasjebedrifter i området.²⁶

Borgarsyssel museum har noe arkivmateriale etter Borregård fra perioden 1870-1930. Her ligger også komplette arbeidslister fra Hafslunds Chemiske Træmassefabrik/Hafslund Sulfatfabrikk for årene 1880-1921. Halden Historiske Samlinger har også arkivmateriale fra sistnevnte fabrikk, men materialet er langt fra komplett. Mye arkivmateriale fra de store hjørnesteinsbedriftene i denne industrikategorien i Østfold er ikke avlevert til bevaringsinstitusjoner.

Også bevaringsinstitusjoner i Oppland har arkivmateriale fra papir- og celluloseindustrien.

²⁵ Carlson, Yngve og Onsager, Knut 2005. Nettsted: Fotoserie: Glimt fra industrien på Eiker.

²⁶ Carlson, Yngve og Onsager, Knut 2005

Det samme gjelder Telemark og Vestfold. Fylkesarkivet for Vestfold oppbevarer arkivene til «Sande Tresliperi» og «Sande Paper Mill A/S». Arkivmaterialet til Skotfoss Bruk og Union i Skien ble i 2006 avlevert til Riksarkivet.

7.5.5 Forlagsvirksomhet, grafisk produksjon

Arkivmateriale etter 181 bedrifter innen forlagsvirksomhet og grafisk produksjon er avlevert til bevaringsinstitusjoner. Antallet plasserer denne næringskategorien på andre plass i hovedgruppe industri. Flest arkivskapere hadde/har sitt virkeområde i Hordaland, Oppland, Oslo, Vestfold, Telemark og Sogn og Fjordane. I denne næringskategorien er avis-, tidsskrift- og trykkeriarkivene. De første avisene i Norge ble etablert på slutten av 1700-tallet. Den eldste avis som fortsatt blir utgitt er Adresseavisen i Trondheim (1767). Siden Norske Intelligenz-Seddeler kom ut i 1763, har over 1.700 aviser blitt publisert i Norge.²⁷ Riktig nok har bare mellom 200 og 250 av disse vært i drift over en lang periode. Pressen er en av de viktigste faktorene i utviklingen av folkestyret i Norge. I tillegg er det utgitt et ikke ubetydelig antall tidsskrifter. I 1909 var det 186 avis- og boktrykkerier i Norge.²⁸

Det er bevart lite arkivmateriale fra bedrifter innen forlagsvirksomhet og grafisk produksjon. I 1975 opprettet Norsk Presseforbund i samarbeid med Universitetet i Oslo, Norsk Pressemuseum. Målet var blant annet innsamling og tilgjengeliggjøring av pressehistoriske arkiv. Arkivmaterialet ble flyttet til Riksarkivet i 1989. Riksarkivet har et titalls avisarkiver, deriblant Morgenbladet som er

²⁷ Tom Arboe Høegs bibliografi «Norske Aviser 1763 – 1969».

²⁸ Bedriftstelling 1909

Norges eldste dagsavis. Statsarkivet i Trondheim har arkivmateriale etter Adresseavisen.

7.5.6 Mekaniske verksteder/skipsbygging

Arkivmateriale etter 80 bedrifter i hovedkategorien «produksjon av andre transportmidler» er bevart. Arkiver som dokumenterer bygging og reparasjon av skip og båter er i flertall. Bevaringsinstitusjoner i Hordaland, Rogaland, Telemark og Rogaland har de fleste arkivene. Ett av de største arkivene er etter Rosenberg mekaniske verksted i Stavanger. Materialet er fra perioden 1896-1970, utgjør 156 hyllemeter og oppbevares av Statsarkivet i Stavanger. En rekke andre store mekaniske verksteder i kystfylkene har også avlevert arkivmateriale til bevaringsinstitusjoner, hvorav blant annet tre i Telemark, to i Vestfold og to i Sør-Trøndelag.

7.5.7 Møbelproduksjon og annen industriproduksjon

I denne kategorien er det registrert arkivmateriale etter 41 arkivskapere, hvorav flest møbelbedrifter. Det er samlet inn flest arkiver etter arkivskapere med virkeområde i Oppland, Rogaland og Hordaland. Men hovedmengden av arkiv og dokumentasjonstilfang fra den norske møbelindustrien er samlet hos Norsk Møbelfaglig Senter i Sykkylven i Møre og Romsdal. Samlingen utgjør rundt 30 hyllemeter. Senteret ble opprettet i 1994, og er eid av Sykkylven kommune, Norsk Treindustriarbeiderforbund og Norsk Industri, Møbelindustrien. Arkiv- og dokumentasjonstilfanget er i lagt inn som en samling i databasen.

7.5.8 Produksjon av metaller og metallvarer

I denne kategorien hører blant annet produksjon

av jern og stål, andre edelmetaller, aluminium, kobber, bly, sink og tinn. Arkiver etter 114 arkivskapere i denne industrigrenen er bevart.

Jernverkene

De gamle norske jernverkene spilte i perioden 1600-1900 en viktig rolle i norsk (og dansk) økonomi og samfunnsliv. Jernverkene leverte store deler av jernet som det var behov for i Danmark-Norge i gammel tid, enten det var til kanoner og kuler, ovner og gryter eller smijern, som var det viktigste produktet. Det fantes 17 jernverk i Norge mot slutten av 1700-tallet; de fleste av dem lå mellom Kristiansand og svenskegrensa.

Arkiver etter 74 bedrifter i kategorien «produksjon av metaller» er samlet inn. I denne gruppen er arkivmateriale etter noen av de eldste jernverkene i Norge; Nes jernverk og Froland jernverk (Aust-Agder), Kongsberg jernverk og Hassel jernverk (Buskerud), Eidsfoss jernverk (Vestfold), Moss jernverk (Østfold), Fritzøe jernverk og Bolvik jernverk (Telemark), Mostadmarken jernverk (Sør-Trøndelag) og Eidsvoll verk (Akershus). De fleste arkivene etter de gamle jernverkene ligger i Riksarkivet og i statsarkivene.

A/S Norsk Jernverk ble etablert i Mo i Rana i 1946 og nedlagt i 1988. Ved kjøp av Dunderland Iron Ore Company i Mo i Rana og Rana Gruber på Storforshei sikret man seg malmtilgang. En vesentlig utvidelse foregikk rundt 1965, på en tid da man også etablerte Norsk Koksverk (1964-1988). Jernverket ble hovedeier av Norsk Stål A/S og armeringsstålprodusenten Christiania Spigerverk. I et vedtak fra 1988 bestemte Stortinget at både Spigerverket og Jernverket skulle privatiseres, og restene ble solgt til Norsk Jern Holding, senere Fundia.

Arkivmaterialet til Norsk Jern Holding A/S ligger hos Riksarkivet. Spigerverkets arkiv på rundt 60 hyllemeter er overtatt av Oslo byarkiv, mens arkivmateriale etter A/S Norsk Jernverk ikke er avlevert til bevaringsinstitusjon.

Kobberverkene

De eldste kobberverkene er fra 1600-tallet. Riksarkivet og statsarkivene oppbevarer arkivmateriale til mange av disse verkene; Røros kobberverk, Sør-Trøndelag, (1644-1997), Åmdals kobberverk, Telemark (1540-1945), Kvikne kobberverk, Sør-Trøndelag (1717-1804), Averøens kobberverk, Møre og Romsdal (1844-1846), Alten kobberverk, Finnmark, (1826-1909), Eiker kobberverk, Buskerud (1800-tallet), Meraker Brug A/S – Selbo kobberverk, Sør-Trøndelag (1713-1937), Ytterøy verk og Nord-Trøndelag (1844-1867). Orkla Grube-Aktiebolag anla et stort smelteverk i Thamshavn i 1904 basert på kobberkis fra Løkken verk. Arkivet til Vigsnes kobberverk, Rogaland oppbevares hos to bevaringsinstitusjoner – Statsarkivet i Stavanger og hos Vigsnes Gruvemuseum.

Det mest kjente kobberverket i Nordland er Sulitjelma Gruber. Året 1887 regnes som hovedstarten på kobberutvinningen i fjellene ved Sulitjelma. Sommeren 1991 smalt siste salven i gruve og 104 års bergverksdrift var over. Deler av arkivmaterialet oppbevares hos Arkiv i Nordland.

Aluminiumsverkene

Aluminiumsindustrien i Norge går tilbake til årene før 1920. Landets første aluminiumsverk ble etablert i Stongfjorden i Askvoll kommune i Sogn og Fjordane. Produksjonstida var fra 1908 til 1945.

Bak driften stod British Aluminiumscompany.²⁹ Så ble det etablert aluminiumsverk i Vennesla (Vigelands brug), Eydehavn i Aust-Agder, (1912) og Tyssedal (1916). Det Norske Nidridaksjeselskap eide fabrikkene i Eydehavn og Tyssedal. I 1917 satte NACO i drift smelteverket i Høyanger. NACO var fra starten et heleid norsk selskap, og hadde planer om å etablere et norskkontrollert integrert selskap med kontroll over hele verdikjeden fra bauxitt til kasseroller. Bedriften fikk etter få år problemer, og det ble i stedet bygd opp en aluminiumsindustri i Holmestrand i Vestfold. Kjøkkentøyfabrikken her laget i 1920- og 30-årene et vidt spekter av produkter, fra kjøkkenredskaper til melkespann, tanker til bryggerier, telefonkiosker med mer.

I 1926 skulle det produseres aluminium i Glomfjord i Nordland på restene av en mislykket industrietablering. En britisk selskap startet selskapet Haugvik smelteverk, som ble det sjette og siste aluminiumsverket som ble reist i Norge før andre verdenskrig. Bedriften ble stoppet av sabotasje i 1942 («Glomfjordraidet»).

Etter krigen skjedde en omfattende omstrukturering av norsk aluminiumsindustri. Mindre selskap ble lagt ned, fabrikken i Eydehavn i 1975 og den i Tyssedal 10 år senere. Det ble bygd en ny moderne fabrikk i Årdal i Sogn som stod ferdig i 1947. I dag finnes det fem slike større smelteverk i Norge.

Norsk Vasskraft- og industristadmuseum i Odda har arkivmaterialet til Det Norske

²⁹ Nettside Askvoll kommune

³⁰ Nettside Hydro

³¹ Den norske aluminiumsindustriens historie sett fra Holmestrand: Foredrag av Harald Rinde, historiker og forsker ved Senter for næringslivshistorie, Bl. Nettside Eydehavnportalen

Nidridaktieselskap, DNN Aluminum A/S. Videre har Fylkesarkivet for Vestfold nylig overtatt arkivmaterialet til Hydro Aluminium Rolled Products AS i Holmestrand. Bedriftsarkivet til Haugvik A/S oppbevares hos Meløy Historielag.

Andre smelteverk

A/S Arendal Smelteverk ble etablert i 1912 som den første storkunde av kraft fra Arendalsvassdraget. Etableringen var et resultat av Sam Eydes gründervirksomhet, elektrisk kraft, overflodskapital, naturlige forutsetninger og tilgang på arbeidskraft. Selskapet skulle produsere silisiumkarbid og kunstig korund.³² Fabrikken lå i Eydehavn. I september 2005 ble den siste ovnen slått av.³³

Det første smelteverket i Odda kom i drift i 1908, da som verdens største karbidfabrikk. Selskapet hadde da skiftet navn til «The Alby United Carbide Factories LTD». «The North Western Cyanamide Company», et annet britisk selskap, startet i 1909 opp produksjon av kalsiumcyanamid på det samme fabrikkområdet. Begge fabrikkene gikk konkurs i 1921. Driften kom i gang igjen i 1924 under navnet Odda Smelteverk A/S. Eierforholdene har skiftet opp gjennom tidene. Virksomheten gikk konkurs i 2003. Norzink ble grunnlagt i 1924 i Odda. I 2004 skiftet selskapet navn til Boliden Odda As. Hovedproduksjonen er sink og aluminiumsfluorid.

I Sauda startet det store industrieventyret opp i 1913 med vannkraftutbygging i regi av Aktieselskapet Saudefallene. I 1923 ble Sauda smelteverk

³² Korund: Et svært hardt mineral. Edelsteinene rubin og safir består av korund.

³³ Nettside Eydehavnportalen

etablert. Frem til 1977 het selskapet offisielt «Electric Furnace Products Company Ltd» og tilhørte det amerikanske Union Carbide Corp. Selskapet var eid av Elkem fra 1981 til 1999 og franske Eramet fra 1999. Byen Sauda er for en stor del bygd på virksomheten til den store hjørnesteinsbedriften.

Norsk Vasskraft- og industristadmuseum har arkivmaterialet til Odda Smelteverk A/S, North Western Cyanamide Company A/S, Alby United Carbide Company, Ltd og Bolidén A/S Odda (Norzink). Sauda Lokalarkiv er basert på arkivmaterialet etter Elkem Sauda og Elkem Saudefallene, i alt 4-500 hyllemeter.

7.5.9 Redskapsindustrien på Jæren

Arkiver fra 48 bedrifter i kategorien «produksjon av maskiner og utstyr» er bevart, hvorav 14 av hadde sitt virkeområde i Oslo og ni i Rogaland. Rogalands-bedriftene produserte jordbruks- og skogbruksmaskiner. Fra slutten av 1800-tallet ble det etablert flere smier og små fabrikker som laget redskaper til landbruket på Jæren. Området ble et sentrum for redskapsproduksjonen i Norge. Jærmuseet forvalter arkivmateriale til flere sentrale redskapsprodusenter, deriblant Kyllingstad Fabrikk A/S og Kverneland, som var den mest sentrale plog-, harv- og ljàprodusenten. Jærmuseet har også arkivmateriale etter Brøyt A/S. Firmaet ble kjent for å ha konstruert Europas første gravemaskin med fullstendig hydraulisk kraftoverføring. Fabrikken ble grunnlagt i 1949.³⁴

7.5.10 Keramisk produksjon i Rogaland

Arkivmateriale etter 71 bedrifter i kategorien

³⁴ Nettside for Jærmuseet

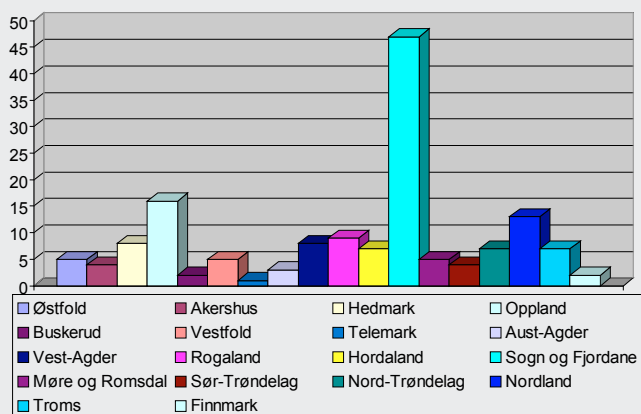
«produksjon av andre ikke-metallholdige mineralprodukter» er bevart. Flest arkivskapere hadde virkeområde i Rogaland, Oppland, Buskerud, Nord-Trøndelag og Østfold. Arkivmaterialet dokumenterer produksjon av keramiske produkter samt produksjon av murstein og teglstein.

Rogaland har en rik historie innen fremstilling av fajanse og flint. Den mest kjente fabrikken er Egersund Fayancefabrikk. Bedriften ble stiftet i 1847 under navnet Egersund Potteri. Arkivmaterialet ligger hos Dalane folkemuseum og utgjør 75 hyllemeter. En annen kjent fabrikk er Figgjo Fajanse fra 1949. Fabrikken produserer porselen. I 1968 fusjonerte Figgjo Fajanse A/S med Stavangerflint. Produksjonen i Stavanger ble etter hvert lagt ned og maskiner og ansatte ble flyttet til Figgjo. Arkivmaterialet oppbevares hos Figgjo Fajansmuseum. Her ligger også arkivmaterialet til Stavanger Flint.

Sandnes er kjent for sine mange teglverk og potterier. Det startet opp i 1782 med en skotte som søkte om lov til å starte opp teglindustri her. Skotten la dermed ned grunnsteinen for industribyen Sandnes. Ut av dette initiativet skulle det komme sju teglverk og minst 15 potterier som var i drift i tiden 1782 til 1994. Jærmuseet har arkivmateriale etter fire tradisjonsrike teglverk/potterier, men materialet er bare delvis katalogisert og ordnet. Ellers finnes det noe arkivmateriale etter teglverk i de fleste av fylkene, deriblant også i Østfold hvor produksjonen blant annet var basert på avsetningsleire fra Glomma.

7.5.11 Glassproduksjon

I kategorien «produksjon av andre ikke-metallholdige mineralprodukter» er også produksjon av

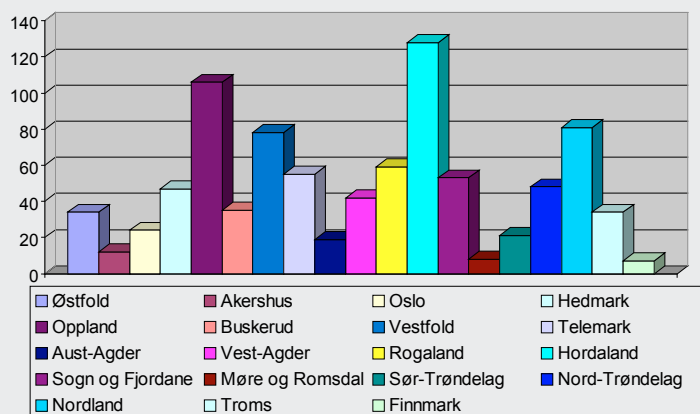
Figur 7.8 Antall arkivskapere i næringskategorien kraft- og vannforsyning med virkeområde kommune/ fylke

glass og glassprodukter. Blant de mest kjente glassverkene lå to i Buskerud (Nøstetangen og Drammen), ett i Hedmark (Magnor), to i Akershus (Høvik og Hurdal), fem i Oppland (Hadeland, Randsfjord, Jevne, Biri og Gjøvik), ett i Østfold (Moss), ett i Vestfold (Larvik), ett i Hordaland (Flesland) og to i Nord-Trøndelag (Aasnæs og Jøssund). Glassverkene ble etablert i perioden 1741 til 1948, flest på siste halvdel av 1700-tallet og første halvdel av 1800-tallet. Nøstetangen Glassverk var landets første glassverk da det startet sin virksomhet i Hokksund i 1741. Allerede i 1777 ble verket nedlagt. Nøstetangen produserte hvittglass, og er anerkjent over hele verden for blant annet pokalene med gravyrer. Randsfjord Glassverk var en av de siste glassverkene som ble etablert. Bedriften var i produksjon fra 1948 til 1997. Bedriften skulle produsere isolatorer, men er kjent for produksjon av håndmalte produkter, spesialkrystall og premier. Ellers produserte glassverkene alt fra vindusglass, flasker og buteljer, medisinglass, glasskavler til vinglass, boller og fat og diverse pyntegenstander.

En del arkivmateriale etter glassverkene er bevart. Riksarkivet har arkivmateriale etter Christiania Glasmagasin, som også omfatter arkivene etter Hadelands Glassverk, Hurdal Glassverk og Drammens Glassverk. Riksarkivet har også noe materiale etter glassproduksjon på Eidsvoll. Videre har Statsarkivet i Trondheim arkivmateriale etter Aasnæs Glassverk. Gjøvik historiske samlinger oppbevarer arkivene til Biri Glassverk og Gjøvik Glassverk, mens Opplandsarkivet, avd. Maihaugen har arkivmateriale etter Jevne Glassverk. Moss by- og industrimuseum oppbevarer arkivet til Moss Glassverk og Fylkesarkivet for Vestfold har noe arkivmateriale etter Larvik glassverk.

7.6 Kraft- og vannforsyning

I næringskategorien «kraft- og vannforsyning» er det samlet inn arkivmateriale etter 154 bedrifter. Arkivmaterialet dokumenterer virksomheten til elektrisitetsverk/kraftlag og vannverk. Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane har en stor samling arkiv etter disse virksomhetene. I tillegg til de private

Figur 7.9 Antall arkivskapere i næringskategorien «varehandel m.m» med virkeområde kommune/ fylke

kraftverkene er det bevart arkiver etter en lang rekke kommunale elektrisitetsverk.

7.7 Varehandel

7.7.1 Arkivmateriale etter landhandlerier og handelshus
Samlet sett har bevaringsinstitusjonene arkivmateriale etter over 908 bedrifter i næringskategorien «varehandel m.m». Det er bevart spesielt mange arkiv fra Hordaland, Oppland, Nordland og Vestfold. I denne kategorien er det registrert flest bedrifter innen engros-, agentur- og detaljhandel. Her er arkivmateriale etter innkjøpslag, samvirkelag, landhandlerier og handelshus, men også etter ulike spesialforretninger. Bergen Byarkiv har blant annet et tjuetalls arkiver etter nordlandshandlerne som holdt til på Bryggen i Bergen. Med nordlandshandel menes den handel som utviklet seg fra 11-1200-tallet, med tørrfisk, tran og rogn fra de nordligste fylkene. I Bergen ble fiskeproduktene omsatt, og jektene tok med seg nordover nødvendighetsvarer og diverse fiskeutstyr. Den tyske Hansaen var fra midten av 1300-tallet den dominerende part i disse handelsforbindelsene. I

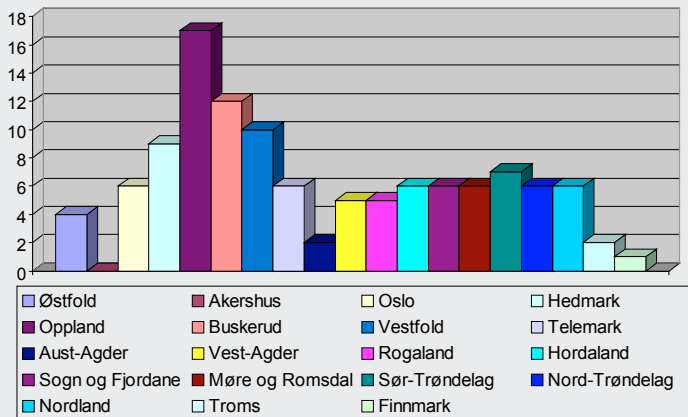
1754 ble det Det tyske kontor avløst av Det norske kontor. Dokumenter fra gamle nordlandshandlerarkiver finnes også i manuskriptsamlingen til Universitetsbiblioteket i Bergen.³⁵

Arkiv i Nordland har et tjuetalls handelsarkiver. Eierne av disse handelsbedriftene som lå langs kysten hadde mange bein å stå på. I tillegg til å drive assortert landhandel, hadde de gjerne ofte også ansvar for post- og dampskipsekspedisjon. Mange var fiskekjøpere, de solgte drivstoff og bakervarer. De var nærmest å regne som små hjørnesteinsbedrifter i sine lokalsamfunn.

De største og mektigste av disse hjørnesteinsbedriftene var de privilegerte handelsstedene, hvorav de eldste ble etablert i 1760-årene. Den nordnorske handelsmannen, nessekongen eller vøreieren, etablerte seg fra omkring 1800 som en gruppe mellomhandlere mellom fiskerne og kjøpmennene i Bergen. De privilegerte handelsstedene utviklet seg til både økonomiske og sosiale sentra i sine områder.³⁶ Det skal ha vært mellom 200 og

³⁵ Bergen Byarkivs oppslagsverk OVE.

³⁶ Fygle/ Lundestad/Strand 2003.

Figur 7.10 Antall arkivskapere i næringskategori «hotell- og restaurantvirksomhet» med virkeområde kommune/ fylke

300 nessekongestyrtede handelssteder eller fiskevær fra Brønnøysund i sør til Vardø i nordøst, men det er samlet inn lite arkivmateriale etter disse hjørnesteinsbedriftene. Institusjoner i Nord-Norge har arkiv etter 15-20 av de største privilegerte handelsstedene, derav blant annet Kjerringøy handelssted i Bodø og noe materiale etter Arent Schönings Sønner, (Grøtøy i Steigen i Nordland). Betydelige mengder er kastet eller på annen måte gått tapt etter nedleggelse og konkurser.

7.8 Hotell- og restaurantvirksomhet

Arkivmateriale etter 117 bedrifter i næringskategori «hotell- og restaurantvirksomhet» forvaltes av bevaringsinstitusjoner i alle fylker, Akershus unntatt. Det er bevart flest arkiver fra Oppland, Buskerud, Vestfold og Hedmark. Blant annet er det i Oppland samlet inn arkivmateriale etter 10 hoteller, herav ærverdige Britania hotell fra 1874 og Victoria hotell fra 1877.

7.9 Transport, lagring og kommunikasjon

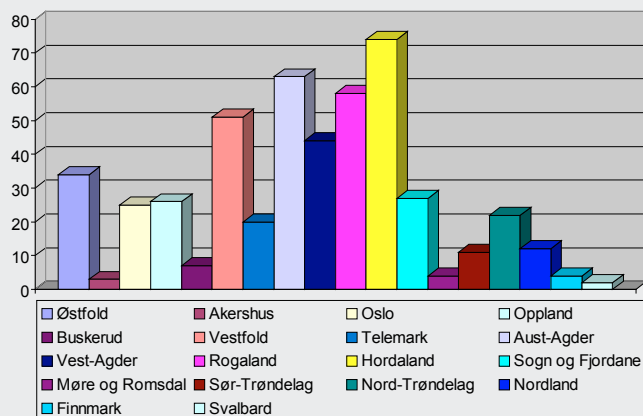
Arkivmateriale etter 550 bedrifter i næringskate-

gori «transport, lagring og kommunikasjon» er bevart. Flest arkiver er skapt i Hordaland, Aust-Agder, Rogaland, Vestfold og Vest-Agder. I denne kategorien er hovedsakelig arkivmateriale etter sjøtransport og landtransport, herunder også skystasjoner.

7.9.1 Rederiarkiver

I Hordaland oppbevarer Bergen Sjøfartsmuseum flere titalls rederiarkiver, herunder arkivet etter Det Bergenske Dampskibsselskab som utgjør 169 hyllemeter og er nærmest komplett for perioden 1853-1989. Også Stavanger Museum – Sjøfartsmuseet og Norsk Sjøfartsmuseum har en del rederiarkiver, hvorav sistnevnte har arkivmateriale til Den Norske Amerikalinje.

Den norske handelsflåten hadde seilene til topps etter 1850, med Arendal som den største sjøfartsbyen. Etter opphevelsen av navigasjonsakten i 1849 ble det fritt fram for sørlandsskuter å frakte varer til England. Denne «gylne æra» i norsk seilskutefart varte fra 1850 til slutten av 1870-årene. Så kom krakket i 1886. Dampskipene

Figur 7.11 Antall arkivskapere i næringskategori «transport, lagring og kommunikasjon» med virkeområde kommune/fylke

ble seilskutene overlegne. I 1880 hørte de fleste norske dampskip hjemme i Bergen. Aust-Agder-Arkivet oppbevarer arkivmateriale til flere titalls arkivskapere i denne kategorien.

Skipsfarten har i perioder stått sterkt i så godt som alle landets kystbyer. Blant annet møllene, sagbrukene, tømmerfløtingen og trelasthandel skapte grobunn for skipsfart. Eksempelvis var byer i Østfold, Vestfold og Telemark på slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet store sjøfartsbyer. Trelasthandelen sto sentralt i utviklingen. Likevel er det bevart relativt få arkiver som dokumenterer denne epoken i vår historie.

Mellom 1905 og 1908 hadde Vestfold 158 dampskip og 154 seilskip. Nettopp i denne tida var det nedgang for fraktfart, mens hvalfangst tok seg sterkt opp og jernskipsbyggingen blomstret.³⁷ Det er samlet inn et trettitalls arkiver som dokumenterer skipsfart i Vestfold. I tillegg kommer hvalfangstarkivene.

Forholdsvis få store rederiarkiver er kommet inn til bevaringsinstitusjoner. Rederier i Arendal

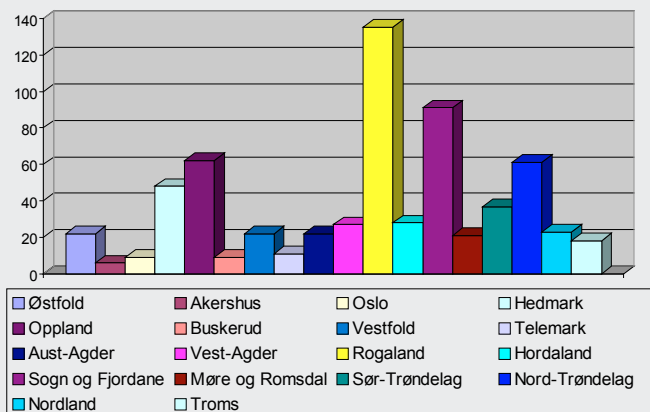
³⁷ Hjertholm, Sverre, 1956

og Grimstad-området er ett av mange eksempler på at næringen selv tar vare på et forholdsvis omfattende arkivmateriale, hvorav blant cirka 1000 hyllemeter etter Ugland Shipping. Det foreligger ingen oversikt over oppbevaringsforhold for disse arkivene og de er ikke allment tilgjengelige.³⁸ I Vestfold er det tatt vare på en del arkiver etter Jahre-rederiet, men ikke noe fra Wilhelmsen-rederiet i Tønsberg.

7.9.2 Luftfart

Norsk Luftfartsmuseum i Bodø har noen arkiver etter den sivile luftfarten i Norge på 1900-tallet. Sentralt i samlingen står arkivene til Det Norske luftfartsselskap, Norving og Widerøes Flyveselskap ASA. Det Norske luftfartsselskap var Norges nasjonale flyselskap frem til 1948. Norving var et flyselskap med hovedbase på Kirkenes. Selskapet ble etablert i 1959 under navnet Varangfly. Etter oppkjøp av flyselskapene Nor-Wing i Tromsø og Nordlandsfly i Bodø, skiftet selskapet til navnet Norving i 1972. Selskapet utvidet gradvis virk-

³⁸ Kartleggingsrapport fra Aust-Agder-Arkivet

Figur 7.12 Antall arkivskapere i næringskategori «finansiell tjenesteyting og forsikring» med virkeområde kommune/fylke

somheten og var en periode Norges fjerde største flyselskap med flyruter over hele Norge samt en del ruter på Nordkalotten. Bergen Byarkiv har arkivmateriale til blant annet Vestlandske Luftfartsselskap A/S.

7.9.3 Telefonselskaper

Det er bevart et stort antall arkiver etter de første telefonselskapene i by og bygd. Ett av disse arkivene ble overtatt av Opplandsarkivet i 1984, arkivet etter «Ringebu og Fron Telefonselskap». Selskapet ble dannet i 1893. I 1910 hadde lokaltelefonen fire sentraler, Hundorp med 56 abonnenter, Vinstra 43, Kvam 22 og Skåbu 16, men allerede rundt 1914 var antallet sentraler økt til 14 med 357 apparater.³⁹ I 1974 overtok Televerket det siste private telefonselskap.

7.10 Finansiell tjenesteyting og forsikring

Arkivmateriale etter nærmere 700 bedrifter i næringskategori «finansiell tjenesteyting og forsikring» er bevart. Kategorien er sterkt represen-

³⁹ Opplandsarkivets hjemmeside

tert i institusjoner i Rogaland, Sogn og Fjordane, Oppland og Nordland. Det meste av arkivmateriale er etter bankvirksomhet, spesielt sparebanker. Flere sparebankene har for lengst feiret 175 års jubileum, og en lang rekke banker i by og bygd har passert de 150. Statsarkivene har tatt i mot mange arkiv i forbindelse med de mange fusjonene i banknæringen. Bankarkiv finnes ellers i bevaringsinstitusjoner i de fleste fylker.

Videre er et stort antall arkiver som dokumenterer forsikring, særlig ulike former for skadeforsikring, tatt vare på. I bevaringsinstitusjonene ligger arkivmateriale etter særlig branntrygdslag, husdyrforsikring (hesteassuranseselskaper) og skipsassuransse. Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane har samlet inn flere titalls arkiver etter branntrygdslag.

7.11 Eiendomsdrift, utleievirksomhet og forretningsmessig tjenesteyting.

Arkivmateriale etter cirka 428 bedrifter i næringskategori «eiendomsdrift, utleievirksomhet og forretningsmessig tjenesteyting» er bevart. I denne

kategorien er særlig arkiver etter jurister og arkitekter. Bevaringsinstitusjoner i Hordaland har mange arkiver i denne næringskategorien, hvorav Bergen Byarkiv forvalter et tjuetalls store arkitektarkiver og et titalls mindre og arkivdeler. Videre har Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design en tegningssamling med cirka 200.000 tegninger fra vel 100 arkitektarkiver. Dokumentarkiv i tilknytning til tegningssamlingen omfatter arkitekt-dokumenter som arbeidsbeskrivelser, bygge-meldinger, brev med mer.⁴⁰

Nasjonalmuseets arkiver er registrert med virke-område Norge, uten regional/lokal tilknytning.

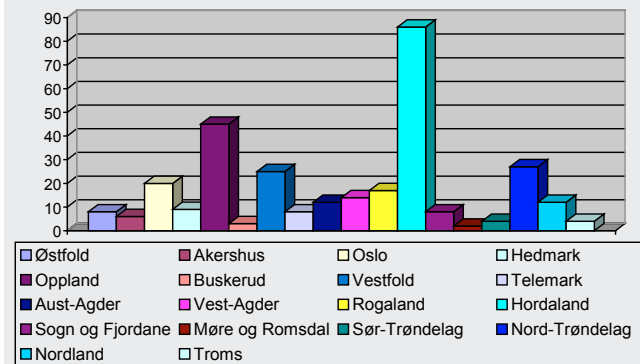
7.12 Helse- og sosialtjenester

Arkivmateriale etter 94 bedrifter/virksomheter i næringskategori «helse- og sosialtjenester» er bevart, hvorav flest fra Rogaland og Hordaland. Arkivene er stort sett etter legekontorer.

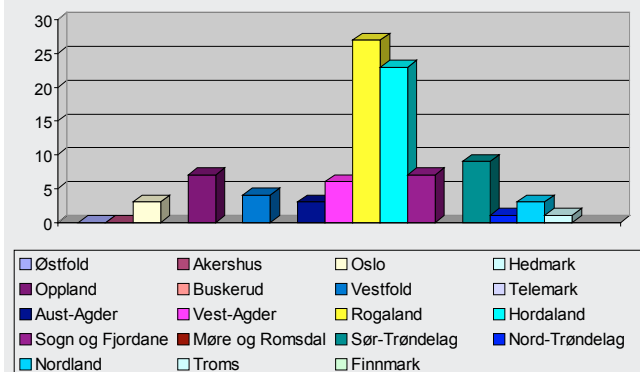
7.13 Situasjonen for privatarkivene

I tillegg til den samlede oversikten, inneholder denne rapporten eksempler på bredden i det arkivmaterialet som er sikret i ulike typer bevaringsinstitusjoner. Dette gir et bilde av hvilke sektorer som er mer eller mindre godt dokumentert i materialet, men både oversikten over arkivskapere/arkiver og de mange eksemplene kan gi et galt inntrykk hvis man ikke ser nærmere på hva de enkelte arkivene faktisk inneholder. Her er to forhold helt vesentlig: 1) En stor andel bevarte arkiver er ufullstendige, mange består av et mindre antall dokumenter, som nærmest representerer prøver på hva arkivet har inneholdt. 2) Det er bevart et lite antall større bedriftsarkiver, som kan

⁴⁰ Nettside for Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design.

Figur 7.13 Antall arkivskapere i næringskategori «eiendomsdrift, utleievirksomhet og forretningsmessig tjenesteyting» med virkeområde kommune/fylke

Figur 7.14 Antall arkivskapere i næringskategori «helse- og sosialtjenester» med virkeområde kommune/fylke

sies å gi en sammenhengende dokumentasjon av virksomheten som har skapt arkivet.

7.13.1 *Problem knyttet til bevaring av arkiv etter store hjørnesteinbedrifter*

«Arkiv etter bedrifter og industriverksemder representerer spesielle problem i høve til oppbevaring, tilgjengeliggjøring og finansiering. Dei store industribedriftene er ofte berebjelken i det økonomiske, sosiale og kulturelle livet i lokalsamfunnet eller i ein større region. Det skjer dessutan stendige strukturendringar, og alle røynsle viser at det er i omstillingssituasjonar at arkiv står i særleg fare for å gå tapt. Men særproblema med slike arkiv har og samanheng med at dei ofte er svært omfangsrike og difor føreset stor magasinkapasitet....»⁴¹

ABM-meldinga tar her opp noen utfordringer knyttet til bevaring av arkivmateriale etter bedrifts- og industrivirksomheter. De store hjørnesteinsbedriftene hadde og har en stor betydning både nasjonalt og i lokalsamfunnene. Mange steder kom bedriften først, så vokste lokalsamfunnet fram. Foruten å gi levebrød og trygghet, var bedriften viktig for utviklingen av kultur- og organisasjonsliv, for politisk virksomhet, skole med mer. Et eksempel er lokalsamfunnet Ytre Arna ved Bergen. Stedet ble bygget opp rundt Arne Fabrikker, som også ble hovedarbeidsplass fra 1846 og opp mot vår tid. Bedriften hadde innflytelse på det meste av livet på stedet; skole, fattigvesen, veibygging, brannkorps, bygningskontroll, legetjeneste, pensjon, samfunnshus og kino. Utover 1900-tallet overtok riktig nok kommunen en del av disse oppgavene.⁴²

41 St.meld. nr. 22 Kjelder til kunnskap og oppleving, s. 33

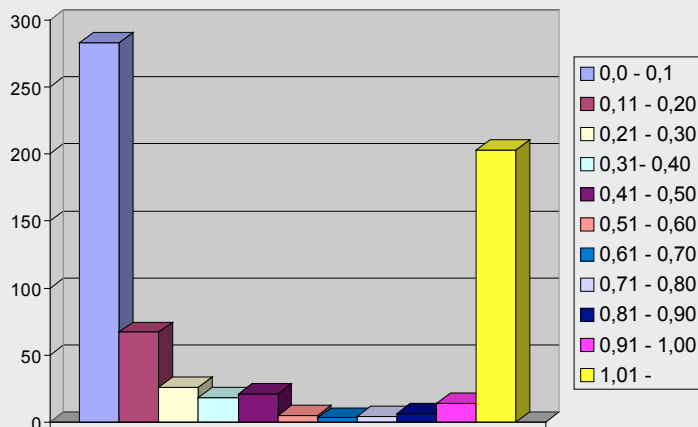
42 Ytre Arna i arkivene. Av byarkivar Arne Skivenes

«I lys av dette blir det naturligvis meningsløst å se på bedriftsarkivene som noe som utelukkende omhandler produksjon. Arkivene er tvert i mot en hovedkilde til disse samfunnenes fremvekst, historie og – i noen tilfeller – avvikling». Bedriftsarkivene er en kilde også til sosialhistorie, politisk historie, og ikke minst, byutviklingshistorie.⁴³

ABM-meldinga peker også på at strukturendringer og eierskifter i storindustrien øker faren for at arkivmaterialet går tapt. Det kan være krevende å komme i dialog med utenlandske eiere om bevaring av historiske arkiver av vesentlig betydning for norsk industrihistorie og for våre lokalsamfunn. Og det er ikke innlysende at beslutningstakere ser seg tjent med å bruke penger på å bevare bedriftsarkivene. Det er likevel flere gode eksempler fra de siste årene på at det lar seg gjøre. Riksarkivet og andre større institusjoner har tatt i mot et mindre antall noenlunde fullstendige bedriftsarkiver, men gjennomgående er ressurser til ordning og magasinkapasitet sterkt begrensende. Bevaring av bedriftsarkiver forutsetter at institusjonene har kapasitet og kompetanse til å sikre oppbevare komplekse og omfangsrike arkiver og gjøre disse tilgjengelige. Det må dessverre slås fast at vi har kommet relativt kort på dette området i Norge.

På denne bakgrunn er det god grunn til å frykte for skjebnen til mange av de store industri- og bedriftsarkivene i Norge. Oppgaven med å bevare disse vil kreve institusjonsutvikling, nye former for samarbeid med eierne og etablering av støtteordninger og utviklingsressurser.

43 Kulturnett.no: Etterlatte papirer – artikkel om avlevering av arkiv fra Union til Riksarkivet

Figur 7.15 Antall næringslivsarkiv i hyllemeter 0,1 – 1 og over 1 hyllemeter i bevaringsinstitusjoner i Troms, Rogaland, Aust-Agder og Østfold

7.13.2 Mange arkivfragmenter

At et arkiv er bevart, er ikke ensbetydende med at arkivskapers virksomhet er godt dokumentert.

Arkivene varierer i fra ett dokument, en protokoll eller en arkivboks til flere tusen hyllemeter arkiv med sammenhengende og komplette arkivserier: møtebøker, kopibøker, journaler, regnskapsprotokoller, tegninger, fotografier, film, med mer.

Situasjonen i bevaringsinstitusjonene gjør det ikke mulig å registrere omfang på enkeltarkiver systematisk. En årsak er at mye materiale ligger uordnet i esker, sekker og kasser. I tillegg kommer at mange institusjoner ikke selv oppgir omfang på enkeltarkivene selv der disse er katalogisert. I rapporten fra ett av fylkene er dette beskrevet slik:

«I mange tilfelle finn me privatarkivsamlingar der det står ei pappkasse her og ein plastpose der, nett slik dei var oppbevart den gongen dei vart innleverte. Ofte er då pappkassa merka med namn på arkivskapar, av og til med informasjon, av og til mindre. Registreringane i kartleggingsdatabasen ber preg av dette, då det ikkje har vore

tidsressursar til å gå inn og utføre eit ordningsarbeid i dei enkelte bevaringsinstitusjonane.»⁴⁴

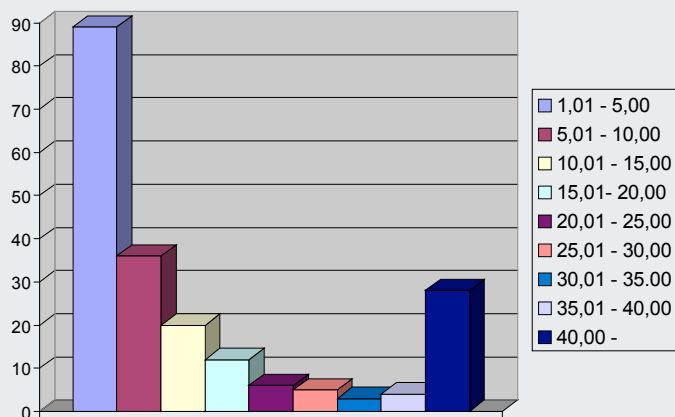
I noen grad har mangler blitt rettet opp før overføring av data til kartleggingsdatabasen, der opplysningene har vært tilgjengelige.

For likevel å gi et bilde av omfang på enkeltarkiver, er det foretatt en analyse av mengden materiale i bevaringsinstitusjoner i Troms, Rogaland, Aust-Agder og Østfold.

Figur 7.15 viser at nærmere 300 bevarte enkeltarkiver, 44 prosent av det samlede antallet i de fire fylkene, er i størrelsesorden 0,01 – 0,10 hyllemeter, altså arkivmateriale av typen et legg med dokumenter opp til en arkivboks eller en til noen få protokoller.

Figur 7.16 viser at nærmere 45 prosent av arkivene over en hyllemeter er i størrelsesorden 1,01 til fem hyllemeter. 28 arkiver utgjør over 40 hyllemeter. En stor del av arkivene utgjør mindre deler av eller fragmenter av det arkivmaterialet som er skapt av bedrifter og næringer. Det finnes unntak. Riksarkivet oppbevarer omtrent 850 hyllemeter

⁴⁴ Kartleggingsrapport fra ett av fylkene

Figur 7.16 Antall næringsarkiv over 1 hyllemeter bevart i bevaringsinstitusjoner i Troms, Rogaland, Aust-Agder og Østfold

arkivmateriale fra privateide bedrifter, fordelt på cirka 60 arkiver. Men i følge Håndbok for Riksarkivet er bare noen av bedriftsarkivene av en slik størrelse at de gir et bilde av virksomheten gjennom lengre tid.

7.13.3 «Slakting av arkiver»

Et arkiv skal holdes for seg, ikke blandes sammen med dokumenter fra andre arkiver, og det skal så langt det er mulig holdes i den orden som ble lagt til grunn da arkivet ble skapt. Dette er en forutsetning for at et enkeltarkiv skal kunne brukes til å dokumentere en virksomhet som har skapt arkivet og beholde sin informasjonsverdi. Dette er grunnleggende krav til alle som tar på seg å bevare arkiver, men dessverre har det vært syndet mye mot disse prinsippene. Dels har institusjonene internt bygget opp samlinger basert på dokumenter fra flere arkiver, uten at dokumentenes arkivmessige sammenheng har blitt ivaretatt. Dels har noen institusjoner selv bidratt til å splitte opp arkivskapernes arkiver, ved å ta ut samlinger av tegnninger, fotografier, protokoller eller annet. Neste steg

har gjerne vært at det øvrige kasseres uten gjennomgang.

I tillegg forekommer det ikke sjelden at det bare blir registrert aksjesjoner (ett mottak) når arkivmateriale fra flere arkivskapere kommer inn samlet. Materialet blir deretter liggende som en samling og ikke ordnet som enkeltarkiver. I kartleggingen har resultatet av en slik praksis blitt at et stort antall privatarkiv ikke er registrert i databasen, men inngår i et samlet antall hyllemeter som er bevart av institusjonen.

Tinsberg

J. N. Kildahl

Selvst. Gjæver

Bogtrykker

Varer	Kr. 22.	9.17.
do. Kjes. Nr. 1. 80.	11/8. Mars. 570.	7.50.
do. Nr. 5. 00.	12/9. Mars. 13.52.	18.52.
do. Nr. 2. 00.	4/10. do. 6. 00.	8. 00.
for Kontorudstyr		
an Mars. 25. 92.		25.92.
		53

Regnskapsprotokoll for Bogtrykker Kihldal. Fylkesarkivet for Vestfold. Foto Cedric Archer.

RESULTATER:

ORGANISASJONER

Organisasjonskategoriene som er benyttet i registreringen av organisasjoner er de samme som brukes i Samkatalogen for privatarkiver, og som igjen bygger på «Norske organisasjoner»¹

Det er bevart flest arkiver etter arbeidstaker- og yrkesorganisasjoner. Deretter følger politiske partier/tilknyttede organisasjoner/bevegelser og kampanjer, idretts-, ungdoms- og fritidsorganisasjoner og humanitære og sosiale organisasjoner. Organisasjoner i kategoriene industri og håndverk, handel, bank/forsikring/transport og service, produktivitet og teknikk er mindre grad dokumentert med arkivmateriale (figur 8.1).

8.1 Organisasjoner «15 på topp»

I figur 8.2 er trukket frem 15 organisasjonskategorier som har avlevert flest arkiver til bevaringsinstitusjonene. Her finner vi de fleste av de store masseorganisasjonene.

8.1.1 Fagbevegelse, politiske partier og faglige organisasjoner i landbruket

Det er bevart flest arkiver etter arbeidstaker- og yrkesorganisasjoner. Deretter følger politiske partier og organisasjoner knyttet til politiske partier. Av over 1100 organisasjoner i sistnevnte kategori er over 400 organisasjoner med gruppetilhørighet «ungdom». Videre er det 245 organisasjoner med gruppetilhørighet «kvinner», blant annet kvinnegrupper i politiske partier.

Disse kategoriene omfatter i stor grad arkiver som Arbeiderbevegelsens Arkiv og Bibliotek (Arbark) har ansvar for å bevare og forvalte. Arbark ble opprettet av Landsorganisasjonen og Arbeiderpartiet i fellesskap i 1909 og er et dokumentasjonssenter som er åpent for alle. Arbark tar først og fremst vare på arkivmateriale etter landsdekkende organisasjoner. I tillegg finnes tolv regionale arkiver som i samarbeid med Arbark sentralt samler inn og oppbevarer arkiver i de enkelte regioner. Disse er i Sarpsborg, Lillehammer, Hamar, Tønsberg, Skien, Kristiansand, Stavanger, Bergen, Leikanger, Ålesund, Trondheim og Tromsø.

¹ Norske organisasjoner, Oslo 1972

Alle avdelinger av Opplandsarkivet er selvstendige avdelinger av Arbark. I tillegg til Lillehammer, er det også arkivavdelinger på Gjøvik, Kapp, Brandbu, Dokka, Fagernes, Skjåk, Vågå og Dombås. Av disse er det først og fremst Gjøvik og Lillehammer som utmerker seg med en arkivbestand fra Arbark av et visst omfang

Mye av det eldre arkivmaterialet fra ulike landsdeler er imidlertid fortsatt i Arbark i Oslo, som også er regionalt arkiv for Oslo, Akershus og Buskerud.

Arbarks arkivmateriale kan deles i fire hovedgrupper:

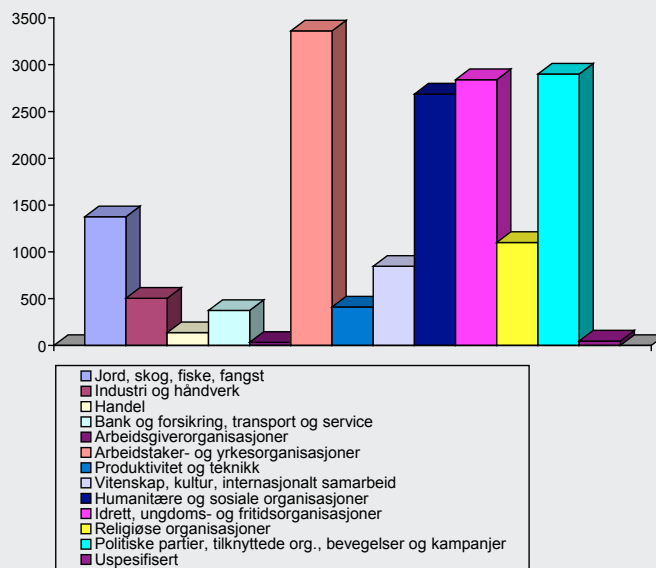
- Politiske partier på venstresiden
- Fagbevegelsen og forbund knyttet til LO, både lokalt og sentralt
- Personarkiv
- Organisasjoner på venstresiden og andre med sterke eller mindre sterke bånd til arbeiderbevegelsen som har valgt å avlevere i Arbark. Blant disse er Norges Bonde- og Småbrukarlag.²

Arbeiderbevegelsens Arkiv og Bibliotek med sine 12 regionale arkiv har betydd svært mye for bevaring av arkivmateriale etter fagbevegelsen, de politiske partier på venstresiden og etter noen andre folkelige bevegelser og i det hele for bevaring av organisasjonsarkiver. I norsk sammenheng er Arbarks innsats for bevaring av privatarkiver temmelig enestående. Arbark er en av to spesialarkiv som mottar driftsmidler over statsbudsjettet.

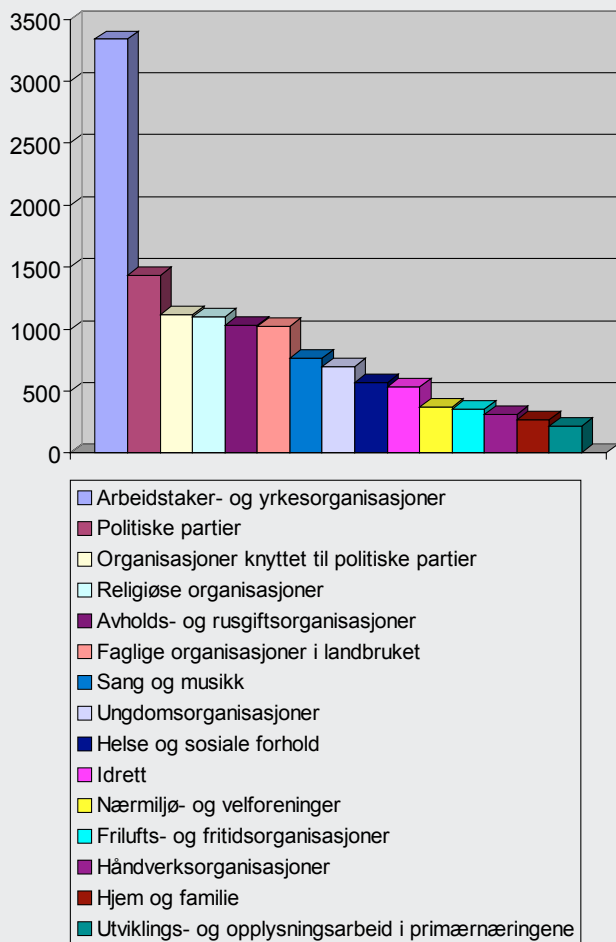
8.1.2 Religiøse organisasjoner

Arkivmateriale etter 1100 religiøse organisasjoner er bevart. I denne kategorien er kristne foreninger

² Nettsiden «Lokalhistorie.no»

Figur 8.1 Antall organisasjonsarkiver fordelt på hovedkategorier

Figur 8.2 Kategorier organisasjoner med flest antall bevarte arkiver

og organisasjoner, organisasjoner og foreninger innen statskirken, kristne trossamfunn utenfor statskirken, ytre misjon og ikke-kristne trossamfunn. Også livssynorganisasjoner er plassert i denne kategorien, men det er bevart kun et fåtall arkiver etter disse. Særlig fylkene Vest-Agder, Aust-Agder og Rogaland er godt representert med arkivmateriale etter religiøse organisasjoner. Her er en klar sammenheng mellom antallet arkiver og den sterke stilling som bedehuskulturen og arbeid på misjonsfeltene har hatt i disse fylkene. Misjonshøgskolen i Stavanger med sitt bibliotek/arkiv har et stort antall arkiv etter ytre misjon.

8.1.3 Avholds- og rusgiftsorganisasjoner

I siste halvdel del av 1800-tallet tok flere organisasjoner, i Norge som ellers i den vestlige verden, kampen opp mot omseggripende alkoholbruk. En lang rekke foreninger ble stiftet og knyttet til internasjonale eller nasjonale forbund.

International Organization of Good Templars (I.O.G.T) ble stiftet i U.S.A. i 1851 og i Norge i 1877. Den norske Godtemplarordenen (DNGTO) ble stiftet 1888 og Det norske Totalavholdsselskap (DNT) i 1859. Avholdsforeningene var blant de første foreningsdannelsene i Norge som ikke var dominert av medlemmer fra høyere sosiale lag. Bevegelsen fikk stor rekruttering i en tid med industrialisering, urbanisering og store kulturelle endringer. Edruskapsfremmende arbeid var hovedbeskjeftigelsen til edruskapslagene, men de hadde også tilbud om mange andre aktiviteter, blant annet studiesirkler og foredragsvirksomhet. Mange tillitsvalgte i arbeiderbevegelsen hadde bakgrunn i avholdsbevegelsen.³

³ Nettpublikasjon fra Riksarkivet og statsarkivene

Lesesalen på Fylkesarkivet for Vestfold. Foto Cedric Archer

Det er samlet inn arkivmateriale etter 1033 avholdsorganisasjoner, hvorav 181 er registrert som barnelosjer og 67 som ungdomslosjer. En viktig årsak til at mye arkivmateriale etter avholdsbevegelsen er bevart, er en aksjon på Riksarkivets initiativ i 1980-årene. Riksarkivet har arkiver fra 10 sentrale organisasjoner, med til sammen cirka 170 hyllemeter, og arkiver fra 156 lokalforeninger, til sammen 50 hyllemeter.⁴ Registrering og ordning av arkivmateriale fra avholdslosjer var ellers et prioritert arbeidsområde for Opplandsarkivet avd. Maihaugen i 2002/2003. Rundt 30-40 losje-arkiver ble ordnet, hvor av de fleste har vært tilknyttet I.O.G.T.⁵ Foruten i Oppland er det også bevart mange arkiver etter avholdsbevegelsen i Oslo, Sogn og Fjordane, Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag, Oppland, Hordaland, Rogaland og Møre og Romsdal. Det er ellers bevart avholdsarkiver fra alle fylkene.

⁴ Samme sted

⁵ Nettside for Opplandsarkivet, avd. Maihaugen

8.1.4 Sang- og musikkorganisasjoner

Det er bevart arkivmateriale etter 762 organisasjoner i kategorien sang og musikk; herunder også danse- og revygrupper. Her er også arkivmateriale etter korpsbevegelsen, som har en historie som strekker seg tilbake til 1860-årene da de første amatørkorps etter dagens modell ble stiftet på Lillehammer, Nes og Løiten. Korpsene var lenge kun forbeholdt guttene. Først i 1956 ble jentene offisielt akseptert som medlemmer av forbundet, som fikk navnet Norges Musikkorps Forbund.⁶ Virksomheten til sang- og musikkorganisasjoner er spesielt godt dokumentert med arkivmateriale fra fylkene Oppland, Hordaland og Hedmark.

8.1.5 Ungdomsorganisasjoner

Arkivmateriale etter nærmere 700 ungdomsorganisasjoner er samlet inn, og da særlig fra Oppland, Sogn og Fjordane, Nord-Trøndelag og Nordland. Kategorien «ungdomslag» er i stor grad reservert for organisasjoner tilknyttet Norges Ungdomslag. NU ble stiftet i 1896, og er i dag en kulturorgani-

⁶ Nettside for Norges Musikkorps Forbund

sasjon med over 16.000 medlemmer i 450 lag i hele Norge. Ungdomslagsarkivene dokumenterer mye av virksomheten opp gjennom årene, blant annet lagsaviser, teater, dans med mer. Politiske -, kristne -, avholdspolitiske-, idretts- og speiderorganisasjoner med ungdom som målgruppe er ellers gjennomgående registrert under de ulike virkefelt organisasjonen hadde, slik som religiøse organisasjoner eller organisasjoner knyttet til politiske partier.

8.1.6 Helse- og sosiale forhold

Bevaringsinstitusjonene forvalter arkivmateriale etter 570 organisasjoner innen helse- og sosiale forhold fra så og si alle fylkene, men spesielt mange fra Oppland og Hordaland. I denne kategorien finner vi blant annet tuberkuloseforeningene, vanførelagene og sanitetsforeningene. Særlig etter sistnevnte organisasjon er det bevart mange arkiver. Norsks Kvinners Sanitetsforening ble stiftet i 1896. Foreningens mål ved stiftelsen var å skaffe sanitetsmaterieell til bruk i krig og fred, senere også å arbeide for bedre folkehelse, utdanning av sykepleiere, drift av institusjoner, helsestasjoner, institusjoner for eldre. Sanitetskvinnene har opp gjennom tidene gjort en stor innsats for folkehelsen.

8.1.7 Idrettsorganisasjoner og skytterbevegelsen

Idrettsbevegelsen i Norge er dokumentert blant annet gjennom arkivene til 534 idrettsorganisasjoner. Det er et lavt antall tatt i betraktning den store utbredelsen som organisert idrett har hatt i Norge i mer enn 100 år.

Norges Idrettsforbund har sin opprinnelse i «Centralforeningen for Utbredelse av Legems-

øvelser og Våbenbrug» fra 1861, fra 1893 «Centralforeningen for Utbredelse av Idræt». Foreningen gikk i 1919 opp i Norges Landsforbund for Idrett, senere Norges Idrettsforbund. I 1970 organiserte Norges Idrettsforbund 4800 idrettslag med 600.000 medlemmer. I 1996 gikk Norges Idrettsforbund og Norges olympiske komité sammen i en organisasjon – Norges Idrettsforbund og Olympiske Komité (NIF). De første særforbund ble stiftet allerede i 1890-årene. Norges Fotballforbund startet sin virksomhet i 1902.⁷ Idrettsorganisasjoner fra fylkene Oppland, Hedmark og Vest-Agder er relativt godt representert med arkivmateriale i bevaringsinstitusjonene, men samlet sett er det sikret lite av originalkildene til kunnskap om idretten som bred folkebevegelse i Norge.

Skytterbevegelsen er skilt ut som egen underkategori av «Idretts-, ungdoms- og fritidsorganisasjoner». Opprinnelsen til bevegelsen var, som nevnt, «Centralforeningen for Udbredelse af Legemsøvelser og Vaabenbrug». Mange brøt i 1881 ut av Centralforeningen og stiftet de første folkevæpningssamlag. Det er bevart arkivmateriale etter 183 skytterlag, særlig fra fylkene Oppland, Sogn og Fjordane, Nord-Trøndelag, Nordland, Hedmark og Buskerud.

8.1.8 Nærmiljø- og velferdsorganisasjoner, friluft- og fritidsorganisasjoner

Det er samlet inn arkivmateriale etter 372 nærmiljø- og velferdsorganisasjoner, særlig fra fylkene Oppland, Akershus og Nord-Trøndelag. Arkivmaterialet stammer i all hovedsak fra virksomheten til velforeninger og grendelag.

⁷ Caplex.no og Nettsiden til Riksarkivet og statsarkivene

<i>Organisasjonskategori</i>	<i>Antall</i>	<i>Organisasjonskategori</i>	<i>Antall</i>
<i>Kampanjer og bevegelser</i>	203	<i>Fiskernes omsetningsorganisasjoner</i>	40
<i>Faglige organisasjoner i fiske og fangst</i>	195	<i>Forsikring</i>	39
<i>Historie og samfunnsvitenskap</i>	171	<i>Forbrukerorganisasjoner</i>	39
<i>Kvinneorganisasjoner</i>	171	<i>Ferie og fritid</i>	33
<i>Humanitære organisasjoner, flyktningarbeid</i>	137	<i>Etniske minoriteter</i>	31
<i>Språk</i>	130	<i>Arbeidsgiverorganisasjoner</i>	31
<i>Industriorganisasjoner</i>	112	<i>Jordbrukets omsetningsorganisasjoner</i>	24
<i>Undervisning og forskning</i>	102	<i>Transport</i>	26
<i>Fred og internasjonalt samarbeid</i>	83	<i>Bank</i>	24
<i>Barneorganisasjoner</i>	83	<i>Hovedorganisasjoner innen handel</i>	21
<i>Presse, film, bibliotek mv.</i>	79	<i>Utvikling og opplysningsarbeid innen industri og handel</i>	23
<i>Samferdsel</i>	72	<i>Detaljhandel</i>	17
<i>Samfunnsspørsmål</i>	70	<i>Engroshandel</i>	16
<i>Skapende og utøvende kunst</i>	67	<i>Naturvitenskap</i>	10
<i>Brorskap</i>	50	<i>Media m.v</i>	6
<i>Bolig</i>	44	<i>Internasjonal politikk</i>	5

Tabell 8.1 Antall arkivskapere i andre organisasjonskategorier

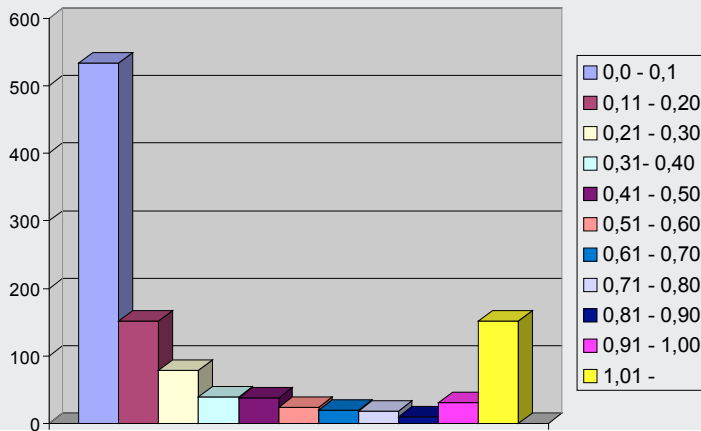
I kartleggingsbasen er det dessuten registrert arkiver etter 351 friluft- og fritidsorganisasjoner, hvorav særlig mange hadde sitt virkeområde i Oppland, Hordaland og Buskerud. I denne kategorien finner vi sjakkforeninger, bridgeforeninger, hagelag, jeger- og fiskeforeninger, speiderforeninger, 4H-foreninger, fallskjermklubber og mange flere. Hordaland har arkiver etter en organisasjonstype som ingen andre fylker har; buekorpsene i Bergen. På det meste har det vært over 20 buekorps i denne byen. Et buekorps er en organisasjon for gutter med tradisjon fra midten av 1850-årene. Ideen kom trolig fra 1800-tallets

borgervæpning – den tids heimevern. Guttene adopterte etter hvert flere av borgervæpningens formasjonsmønstre, og gradvis kom det mer ordnede forhold i leken med like uniformer og ekseris. Bergen Byarkiv har arkivmateriale til mange av buekorpsene.⁸

8.1.9 Håndverksorganisasjoner

Av 314 håndverksorganisasjoner som er registrert med arkivmateriale, har 113 hatt sitt virkeområde i Hordaland. Særlig har Bergen Byarkiv bevart et stort antall arkiver etter håndverksorganisasjoner.

⁸ Nettside for buekorpsene i Bergen

Figur 8.3 Antall organisasjonsarkiv i hyllemeter 0,1 – 1 og over 1 hyllemeter bevart i bevaringsinstitusjoner i Troms, Rogaland, Aust-Agder og Østfold

Håndverkere har vært en betydningsfull yrkesgruppe i særlig de større byene. Håndverkere var lenge organisert i laug, sammenslutninger som skulle ivareta økonomiske, politiske, sosiale og kulturelle behov.

8.1.10 Husmorlagene og bondekvinnelagene

Arkivmateriale etter 267 arkivskapere i gruppen «Hjem og familie» er samlet inn. I denne gruppen er husmorlagene. Disse var/er organisert i Norges Husmorforbund, stiftet i 1915. Forbundet er en yrkesorganisasjon som skal samle Norges husmødre i arbeidet for hjemmene, etisk, sosialt, kulturelt, økonomisk og hygienisk. Norges Husmorforbund vil arbeide etter kristne prinsipper og er ikke partipolitisk.

I organisasjonskategorien «Utvikling og opplysningsarbeid i primærnæringene» finner vi bondekvinnelagene. Det er bevart arkiver etter 217 arkivskapere i denne gruppen, hvorav mange fra Oppland, Rogaland og Sogn og Fjordane. Bondekvinnelagenes paraplyorganisasjon er Norges Bondekvinnelag. Organisasjonen har som formål å

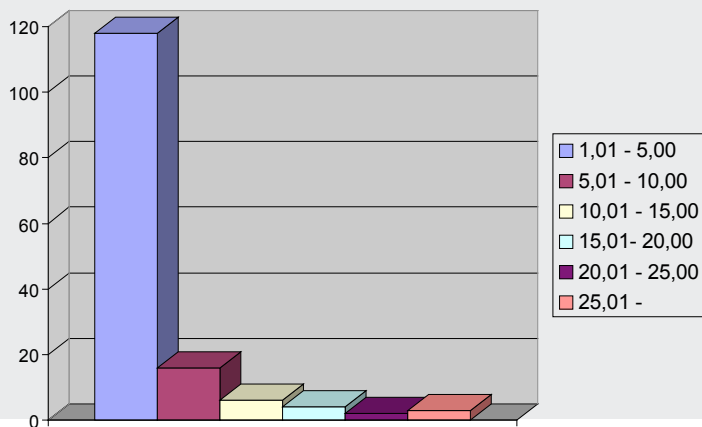
samle alle kvinner som føler tilknytning til primærnæringene og bygdemiljøet. Organisasjonen er partipolitisk nøytral og har som hovedoppgave å ivareta bygdefolkets økonomiske, sosiale og kulturelle interesser.

8.2 Øvrige organisasjonskategorier

Tatt i betraktning at dette er organisasjoner som er å finne i alle deler av landet, mange er organisert både på lokalt og regionalt nivå, blir konklusjonen at det er tatt vare på lite arkivmateriale. Organisasjonenes utvikling og virke er svakt dokumentert i tilgjengelig arkivmateriale (figur 8.1).

8.3 Oppsummering

Arbeid med bevaringsplaner i enkelte fylker vil gi grunnlag for å vurdere satsinger og prioriteringer. En problemstilling er i hvilken grad en større andel av organisasjonsarkivene i de ulike kategorier bør sikres, eventuelt om et mindre utvalg er tilstrekkelig som dokumentasjon av det frivillige organisasjonslivet lokalt og regionalt. Ressurser og magasinplass gjør det ofte nødvendig å begrense

Figur 8.4 Antall organisasjonsarkiv over 1 hyllemeter bevart i bevaringsinstitusjoner i Troms, Rogaland, Aust-Agder og Østfold

mengden. På den annen side er det enkelte arkivet viktig når organisasjonens betydning i lokalsamfunnet skal studeres, og når jubileumsboka skal skrives.

imidlertid med i bildet at mange organisasjoner bare har produsert en eller to møteprotokoller.

8.3.1 Små og fragmenterte arkiv

Som bedriftsarkivene er også organisasjonsarkivene svært små målt i hyllemeter. Organisasjonsarkivene i bevaringsinstitusjoner i Troms, Rogaland, Aust-Agder og Østfold kan illustrere situasjonen:

Figur 8.3 viser at nærmere halvparten av arkivene er i omfang opp til 0,10 hyllemeter, altså arkivmateriale i form av et legg med dokumenter, en arkivboks eller en eller noen få protokoller.

Av figur 8.4 ser vi at 80 prosent av arkivene over en hyllemeter er i omfang en til fem hyllemeter. De organisasjonsarkivene som er bevart, har svært lite omfang, og består i mange tilfeller av lite antall dokumenter. De kan likevel ha verdi som bærere av mentalitet, som informasjon om enkelthendelser og annet, men kan ikke dokumentere organisasjonens virksomhet. Det hører

RESULTATER: PERSONARKIV, SAMLINGER, INSTITUSJONER OG LEGAT/STIFTELSE

9.1 Personarkiv

Kategoriene «personarkiv» og «samlinger» blir ikke brukt entydig. Personarkiv er i prinsippet skapt av en enkeltpersoner og er å regne som vedkommendes personlige dokumenter. Det vanlige er av typen «etterlatte papirer». Her er dokumentene sjelden skapt som resultat av en arkivdanningsprosess. Ofte har enkeltdokumenter i personarkiver annen proveniens (opphav hos andre arkivskapere), og kan derfor kategoriseres som samling.¹ Det nære slektskapet mellom samling og personarkiv har resultert i vekslende og tilfeldig klassifisering i bevaringsinstitusjonene. I tillegg kommer at enkelte institusjoner samler dokumenter fra ulike personarkiver på forfattere/avsender eller etter prinsipper.

Det er registrert nærmere 5.500 arkivskapere i kategorien personarkiv.

Nasjonalbiblioteket (NB) har relativt mye arkivmateriale fra personarkiver, men dette er stort sett ikke systematisk holdt ordnet som personarkiver. Samlingene i NB inneholder i stor

grad dokumenter som er skrevet/forfattet av forfattere, andre kunstnere og forskere. Også universitetsbibliotekene forvalter en god del personarkiv.

9.2 Samlinger

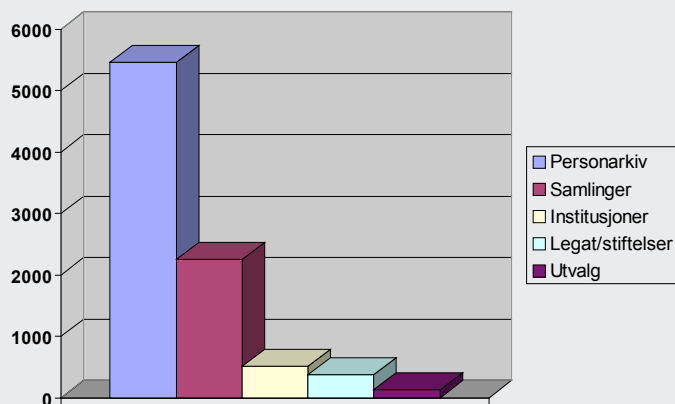
Karakteristisk for samlinger er at disse har blitt til på andre måter enn gjennom en ordinær arkivskaperprosess, ofte er de opprettet i bevaringsinstitusjonen selv. Samlinger inneholder som regel dokumenter som er tatt ut av sin opprinnelige arkivmessige sammenheng. Noen samlinger er et resultat av enkeltpersoners spesialinteresse for et emne eller en type materiale (eks. tegninger).

Flere av de største og viktigste samlingene er beskrevet under status for institusjonenes arbeid med arkiv/samlinger, jfr kapittel 5.

9.3 Institusjoner, legatarkiver og utvalgsarkiver

Det er registrert i overkant av 500 arkiver etter private institusjoner; skoler, barnehager, sykehjem, aldershjem, barnehjem med flere. Private institusjoner av denne type har gjerne en offentlig

¹ Lange/Mangset/Ødegaard 2003, s. 19

Figur 9.1 Antall arkivskapere i kategoriene personarkiv, samlinger, institusjoner og legat/stiftelser. Oversikten gjelder bare arkivskapere/arkiver som er kategorisert som private.

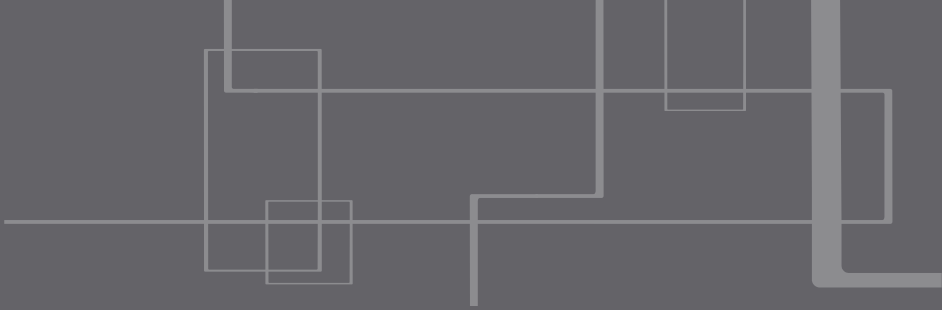
karakter i den forstand at de utfører oppgaver på vegne av etter på oppdrag fra stat og kommune.² Det er registrert 380 arkivskapere i kategorien legat/stiftelser og 126 arkivskapere i kategorien utvalg.

² Samme sted, s. 19

TIDLIGERE UTGIVELSER AV ABM-SKRIFT

- #1 Digitalisering av fotosamlinger
- #2 Reform 94 og museene
- #3 Befolkningens vurdering av folkebibliotekene
- #4 Statistikk for arkiv, bibliotek og museum 2002
- #5 Vei i vellinga. Håndbok i dokumentasjon av museumsgjenstander
- #6 Sømløs biblioteklov for sømløse bibliotek-tjenester
- #7 Museumsarkitektur. En studie av nyere norske museumsbygg
- #8 Sømløs kunnskap. Om bruk av emnekart
- #9 Det handler om læring
- #10 Tegnspråk som offisielt språk
- #11 Statistikk for bibliotek og museum 2003
- #12 Museer og den flerkulturelle virkeligheten
- #13 ABM-institusjonene i Norden.
Kompetanseoppbygging for et multikulturelt normalsamfunn
- #14 Biblioteket. Det normale rommet i fengselet
- #15 Konsolidering av museer – råd og vink
- #16 Kommunesammenslåing og arkivspørsmål
- #17 Norsk-engelsk ordliste med bibliotektermer
- #18 Folkebiblioteket som offentlig møteplass i en digital tid
- #19 Min stemme – vår historie. Dokumentasjon av nyere norsk innvandring
- #20 Bibliotekene i 2020. Rapport fra en scenario-basert strategiprosess
- #21 Nye muligheter i nye landskap.
Arkivorganisering i Nederland og Sverige
- #22 Bibliotekene og det flerkulturelle Norge
- #23 Statistikk for bibliotek og museum
- #24 Danser med ulver. Bibliotekene, utgiverne og de elektroniske kunnskapskildene
- #25 Arkivene, bibliotekene, museene og de nasjonale minoritetene
- #26 Brudd
- # 27 Rom for lek og læring. Bibliotektilbudet til barn og ungdom
- #28 Arkiv, demokrati og rettferd
- #29 ICOMs museumsetiske regelverk
- #30 Bibliotekreform 2014. Del 1 Strategier og tiltak
- #31 Bibliotekreform 2014. Del 2
Norgesbiblioteket – nettverk for kunnskap og kultur
- #32 Kulturarven til alle
- #33 Biblioteket Østfold. Nye veier for samarbeid
- #34 Ut av mørkerommet. Forvaltning av kulturhistorisk fotografi i Norge
- #35 Årkvdepoter – kartlegging av kompetansebehov
- #36 Statistikk for bibliotek og museum 2005
- #37 Barn og unges meninger om museum
- #38 Museene i 2025. Ulike scenarier utarbeidet for ABM-utvikling av ECON analyse
- #39 Lykketreff. Om de gode møtene i Den kulturelle skolesekken

Skriftserien fås gratis ved henvendelse til ABM-utvikling så langt opplaget rekker. Den er også tilgjengelig på www.abm-utvikling.no.

ISBN 82-8105-051-9

LITTERATUR

- Carlson, Yngve og Onsager, Knut: NIBR. Notat 2005:130: *Trekk ved historien i bykommunene i Østfold og Buskerud*
- Eit nytt regionalt arkivlandskap* (Nysæter-utvalget)
- Fønnes, Ivar: *Arkivhåndboken for offentlig forvaltning*. Kommuneforlaget og Riksarkivaren, 2003
- Fygle, Svein/Lundestad, Svein/Strand, Inge: *Banken, folket og fylket. Nordlandsbanken og Nordlands næringsliv gjennom 100 år 1893 – 1993*. A/S Nordlandsbanken, Bodø 1993
- Hjertholm, Sverre: *Arbeiderbevegelsen i Vestfold*. Utgitt av Vestfold fylkes arbeiderparti, 1956
- Høeg, Tom Arboe: *Norske Aviser 1763 – 1969: En bibliografi*. Universitetsbiblioteket i Oslo, 1973
- Lange, Wilhelm/Mangset, Dag/Ødegaard, Øivind: *Privatarkiver. Bevaring og tilgjengeliggjøring*. Riksarkivaren, skriftserie 11. Kommuneforlaget, 2001
- Listening to the Past, Speaking to the Future*. Report of the Archives Task Force, 2004
- Norske organisasjoner. *Oppslagsbok over landsomfattende organisasjoner, foreninger og forbund*. Redaksjon: Moren, Jorolv/Hallenstvedt, Abraham/Brautaset, Tarald O./Dovland, Tor-Inge, Johan Grundt Tanum Forlag, Oslo 1972
- NOU 1987:35 *Samtidens arkiver – fremtidens kildegrunnlag*
- «Our Shared Past: an Archival Domesday for England». Local Authority Services in England: *Funding Opportunities and Development Needs*. A Report by the Archival Mapping Project Board, 1998
- Verneplan for levende bilder i Norge, utarbeidet av Nasjonalbiblioteket, Norsk filminstitutt og NRK i 2001*
- St.meld. nr. 22 *Kjelder til kunnskap og oppleveling*
- St. meld. nr. 48 *Kulturpolitikk fram mot 2014 Vestfold. Bygd og by i Norge*. Gyldendal Norsk Forlag, 1980